Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 45

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

17-18 листопада 2022 р.

Тернопіль, Україна – Переворськ, Польща 2022

УДК 340 (063)
А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 45): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 17-18 листопада 2022 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.] ; ГО "Наукова спільнота"; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. – 137 с. – ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 45) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 17-18 листопада 2022 р. за сприянням Громадської організації "Наукова спільнота" (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали коференції також оприлюднено на сайті конференції:
www.lex-line.com.ua

Оргкомітет:
Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;
Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;
Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;
Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;
Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО "Наукова спільнота" 2022
© Автори статей 2022

HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS OF WAR

Dana Lukiian
student of the Faculty of Law, Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University

Internet address of the article on the web-site:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3434

Human rights are one of the most important aspects of modern states, which always need to be protected, defended and ensured to the fullest extent possible. However, sometimes these rights can even be restricted, one of such cases is in the conditions of war. The relevance of the study of this topic has increased significantly since the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine at the end of February 2022. Therefore, in our opinion, this topic requires a full and comprehensive study.

In accordance with Article 1 of the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law", martial law is a special legal regime introduced in Ukraine or in some of its regions in the event of armed aggression or threat of attack, threat to the state independence of Ukraine, its territorial integrity and provides for the provision of the relevant state authorities, military command, military administrations and local self-government bodies with the powers necessary to avert the threat, repel armed aggression and ensure national security, eliminate the threat of armed aggression, and ensure the national security of Ukraine.

According to Article 64 of the Constitution of Ukraine (Constitutional rights and freedoms of a person and citizen may not be restricted, except in cases provided for by the Constitution of Ukraine), certain restrictions of rights and freedoms may be established under martial law or a state of emergency, indicating the duration of these restrictions. The rights and freedoms envisaged by Articles 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 of the Constitution of Ukraine cannot be restricted [2]. Some of these rights, the Basic Law of the state sees the right to life, respect for dignity, the right to housing, the right to marriage and others. It is also worth noting that the restriction of human rights and freedoms in wartime should be carried out not only in accordance with national legislation, but also in accordance with international law. Nevertheless, sometimes the norms of international law allow to restrict more rights and freedoms, including those specified in the Constitution of Ukraine as those that cannot be restricted.

The documents of international law that also contain provisions on the restriction of human and civil rights and freedoms are: Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Social Charter (1961), European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1987). It is also worth noting that the human rights system and international humanitarian law complement each other in many ways. For example, both pay special attention to children recruited as combatants and recognize the need for special protection of children caught up in armed conflict [3]. Parties to armed conflicts must adhere to the principles and rules of war, but, unfortunately, legal provisions are not always implemented when such hostilities are launched.

A human being is the greatest social value, his/her rights are one of the most important issues to be addressed in the first place. However, in the conditions of war, fundamental human rights may become even defenseless, and some of them may be restricted. In our opinion, the protection of such rights is primarily entrusted to the state, but not always the state is able to resist the enemy in war and fully ensure the realization of fundamental human rights and freedoms. Therefore, we believe that Ukraine should find new models of human rights activities.

Literature:

1. On the legal regime of martial law: Law of Ukraine of 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/card/389-19.
2. Constitution of Ukraine: The Basic Law of Ukraine of 28.06.1996 No. 254к/96-BP. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No. 30. p. 141 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4363 (accessed 29.07.2022).
3. Shcherbina M. Protection of human rights in armed conflict. Collection of abstracts of the round table dedicated to the 72nd anniversary of the Universal Declaration of Human Rights (Kyiv, December 10, 2020). Kyiv: Scientific Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 2021. 165 c.

ВИМОГИ НОРМОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ ПРАВОВИХ АКТІВ : ПРИКЛАД ПОЛЬЩІ

Колесниченко Нікіта Олегович
здобувач вищої освіти ІІ рівня 1 року навчання
юридичного факультету, Волинський національний
університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Колодяжна Вікторія Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії
та історії держави і права, Волинський національний
університет імені Лесі Українки

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3462

23 червня 2022 Україна стала кандидатом на членство в ЄС, що прискорило адаптацію вітчизняної нормотворчої техніки до рівня європейських стандартів. В таких умовах доцільним є розгляд засобів, прийомів й правил нормотворчої техніки, які застосовуються при формуванні змісту правових актів в країнах Європи. Усе вищенаведене обумовлює актуальність даного дослідження.

Як вказує науковець Ганзенко О.О., нормотворчу техніку визначають як систему правил і засобів вираження змісту нормативно-правового акту (надалі – НПА), використання яких забезпечує повноту, стислість, точність, чіткість, ясність і несуперечність НПА і системні зв'язки між ними [1, с. 46-47].

Щодо Польщі, то доктор філософії в галузі права Кшиштоф Прокоп вказує, що принцип належної нормотворчості не був чітко зафіксований у Конституції, але виведений Конституційним Трибуналом Польщі з принципу демократичної правової держави та став основою для інших принципів (зокрема, визначеності закону). Дотримання правил нормотворчості визначає функціонування принципу верховенства демократичної правової держави, тому принцип належної нормотворчості є стандартом, якого має дотримуватися будь-яка демократична країна [2, с. 374].

Польські науковці Моніка Гіжинська та Славомір Хомончік звертають увагу на тенденцію до безсистемного видання численних правових актів, що може спричинити певний законодавчий хаос, який впливатиме не лише на належне функціонування державних установ та органів, а й всього суспільства. З огляду на це, офіційні збірники директив з питань законодавчої техніки мають різні форми, а саме: а) документи, оформлені як НПА, із каталогом директив з питань

нормотворчої техніки і не є обов'язковими; б) акти, які, як правило, є підзаконними актами регулятивного типу.

У Польщі офіційні збірники директив із законодавчої техніки називаються "Принципи законодавчої техніки" (надалі - Принципи). Вони мають статус НПА, виданого на підставі Закону "Про Раду Міністрів" [3, с. 220]. Для повноти висвітлення питання про нормотворчу техніку в Польщі слід проаналізувати текст Принципів законодавчої техніки, які складаються з VIII розділів, що містять 163 пункти.

Розділ I має назву "Проект акта". У §1.1 зазначено, що прийняттю рішення про підготовку проекту акта передують визначення та опис стану суспільних відносин у сфері, що потребує втручання, а також визначення дій і можливих заходів, які дають змогу досягти передбачуваних цілей. Крім того, Принципи вказують на необхідність визначення прогнозованих наслідків реалізації запропонованого рішення, а також на необхідність отримання думок заінтересованих сторін. Крім того, необхідно здійснити вибір способу втручання акт державної влади [3, с. 221; 4, с. 1].

§ 2 Принципів передбачено, що акт повинен регулювати певну сферу вичерпно, не залишаючи за межами свого регулювання її суттєві елементи. Це є конкретною реалізацією принципу комплексності правового регулювання. Акт не повинен ні змінювати, ні скасовувати положення, що регулюють питання, які не входять до його предмету чи об'єкту регулювання або є суміжними з ними [4, с. 1].

Вказівки, що містяться в Принципах законодавчої техніки, також вказують на необхідність розробки акту таким чином, щоб уникнути повторення положень, що містяться в інших актах (§ 4.1). Це стосується також положень ратифікованих міжнародних актів. Крім того, Принципи вказують на необхідність редагування проекту в стислий спосіб, уникаючи при цьому надмірної деталізації. Рекомендації у цій сфері вказують на те, що речення акту повинні відповідати загальноприйнятим правилам синтаксису польської мови і що слід уникати надмірного використання підрядних речень (§ 7.). Як наслідок, акт не має включати спеціальні терміни, якщо вони не мають еквівалентів у загальновживаній мові, а також терміни та словосполучення з інших мов і неологізми (§ 8.1. Принципів). Крім того, важливо, щоб акт не містив висловлювань, які не слугують вираженню правових норм, таких як заклики, постулати або осуд (§ 11 Принципів) [4, с. 2].

Норми Глави 2 Розділу I Принципів законодавчої техніки, що стосуються конструкції акту (заголовок, основні положення та положення щодо введення в дію), є однією з ключових складових документа [3, с. 222]. Загалом, подібні до викладених у цій главі приписи

містяться і у вітчизняних правилах, рекомендаціях, неприйнятому проекті ЗУ «Про нормативно-правові акти» тощо.

Цікавою є вимоги польських Принципів про застосування певної хронології при розташуванні спеціальних положень: 1) норми матеріального права; 2) положення про органи; 3) про процедури в органах; 4) про відповідальність. Акт може містити додатки у виді відсилок до його предметних положень, які повинні містити детальні переліки, графіки, формули, таблиці та описи спеціального характеру [3, с. 223].

Крім того, незвичним є окремий Розділ VIII «Типові заходи законодавчої техніки», який не має аналогів у вітчизняних правилах, інструкціях, рекомендаціях з питань нормотворчості або в проекті ЗУ «Про нормативно-правові акти».

Так, згідно із § 144 якщо норма повинна бути адресована будь-якій фізичній особі, то адресат норми позначається словом "хто". Якщо коло адресатів норми має бути вужчим, воно позначається відповідним до цього кола терміном. Визначенню адресата норми не повинно передувати слово "кожний/будь-який". Якщо ж норму адресовано суб'єктам, які не є фізичними особами, адресат норми може бути позначений загальною або власною назвою [4, с. 14].

Якщо норма підлягає застосуванню за будь-яких обставин, у нормі не вказуються обставини її застосування. Якщо лише за певних обставин, то вони повинні бути однозначно і вичерпно зазначені в НПА із вказівкою щодо їх виду (§ 145) [4, с. 14].

За § 146 Принципів визначення терміну формується в законі або іншому нормативному акті, якщо: 1) термін, про який йде мова, є неоднозначним; 2) термін є розпливчастим, і необхідно зменшити його розпливчастість; 3) значення терміну не є загальноприйнятим; 4) є потреба у встановленні нового значення терміну у зв'язку зі сферою регульованих питань [4, с. 14-15]. Відповідно до § 151 Принципів визначення повинно бути сформульоване таким чином, щоб без сумніву вказувати на те, що воно стосується значення термінів, зокрема, воно повинно бути сформульоване наступним чином: "Під терміном "a" маються на увазі об'єкти b". або "Термін "a" рівнозначний виразу "b"". Якщо стилістичні міркування вимагають іншої форми визначення, використовується конотативний вираз "є". § 155 Принципів вказує, що у разі необхідності забезпечення «красномовності» тексту нормативного акту допускається використання нечітких термінів, загальних положень або встановлення абсолютних нижніх чи верхніх меж свободи прийняття рішень [4, с. 15].

Таким чином, нормотворча техніка – це система правил і засобів вираження змісту нормативно-правового акту, використання яких

забезпечує повноту, стислість, точність, чіткість, ясність і несуперечність НПА та системні зв’язки між ними. У Польщі засоби, прийоми, правила нормотворчої техніки містяться у "Принципах законодавчої техніки". Вказані Принципи детально описують вимоги до назви нормативного акту, його будови, структури, лексики, стилю, нумерації, внесення до нього змін і доповнень тощо. Унікальними видаються вимоги про хронологію спеціальних положень і окремий розділ про типові заходи законодавчої техніки.

Польські Принципи є яскравим ображчиком європейських вимог до нормотворчої техніки, до рівня яких прагне Україна. Їх виключну роль підкреслили Гіжинська М. та Хомончік С., які вказали, що дотримання правил законодавчої техніки створює систему права, яка є чіткою, прозорою та зрозумілою. Актуальність правових норм та їх належна організація в систему забезпечують належний рівень тлумачення цих норм. Відсутність прозорості законодавчої техніки або недотримання її принципів призводить або призведе до проблем, пов'язаних з належним розшифруванням норм, що містяться в нормативно-правовому акті, а це, в свою чергу, може вплинути на надмірну свободу тлумачення адресатами правових норм, що може стати початком зловживань нормами права та неповаги до приписів, які в них містяться [3, с. 229].

Література:

1. Ганзенко О. Система засобів нормотворчої техніки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*, 2016. № 4 (1). С. 7-11.
2. Prokop K. The principle of proper legislation in the Republic of Poland. *International Scientific Conference : The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*, 2012. С. 367-374.
3. Giżyńska M., Chomoncik S. Principles of the legislative technique in Poland. *International Scientific Conference : The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space*, 2012. С. 216-230
4. Zasad techniki prawodawczej : Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów. *Dziennik Ustaw*. Nr 100. 2002. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021000908/O/D20020908.pdf

МІСЦЕ ДЕРЖАВИ В КОНЦЕПЦІЇ ЛІБЕРТАРІАНСТВА

Оприсько Захарій Тарасович
студент 4 курсу, юридичний факультет,
Львівський національний університет ім. І. Франка

Науковий керівник: Федущак-Паславська Ганна Михайлівна
кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський національний університет ім. І. Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3441

Історики, філософи та політологи визнають, що російська агресія проти України вже зараз є подією, що ознаменувала початок нової епохи у світовій історії. На зміну минулим уявленням щодо місця людини, нації та держави прийдуть концепції, які тільки зараз розвиваються. Однією з таких є ідеологія лібертаріанства – вчення, яке знаходить все більше послідовників як закордоном, так і в нашій країні.

В першу чергу, необхідно наголосити, що лібертаріанство не має єдиного визначення – під ним розуміють цілий спектр різноманітних філософських, політичних та економічних ідей, які у своїй основі містять принцип індивідуальної свободи та зменшення державного апарату.

Засновником лібертаріанства прийнято вважати Джона Хосперса (1918-2011) – американського філософа та політичного діяча, який у праці «Лібертарний маніфест» сформулював постулати ідеології:

1. ніхто не є господарем іншої людини, і ніхто не є рабом;
2. ніхто не може розпоряджатися долями інших людей;
3. ніхто не може бути господарем плодів праці іншої людини [1, с. 178-179].

На думку лібертаріанців, саме ці принципи становлять зміст справедливості, а від держави вони лише вимагають її забезпечення. Іншими словами, ідеальною є така держава, у якій життя особи недоторканне і ніхто не в праві забороняти розпоряджатись своєю власністю або втручатись в особисте життя [2, с. 11]. Роль держави зводиться до «нічного сторожа», функції якого не виходять за рамки захисту громадян від обману та насильства, а інші суспільні потреби повинні вирішуватись ринковими інструментами.

Однак, термін «нічний сторож» щодо держави не є новим, оскільки ним оперував ще класик економіки Адам Сміт у XVIII столітті, тоді ж постає питання, а що нового пропонує лібертаріанство.

Варто почати з того, що XX століття кардинального змінило роль держави в регулюванні суспільних відносин – під тиском економічних

криз та війн держава розширювала свою сферу впливу. Аномальне зростання апарату, зарегульованість економіки та висока частка державної власності – ці поняття були характерні для усіх держав, навіть найбільш ліберальних демократій Західного світу. Такий status quo неминуче породжував спротив, який би полягав у поверненні до ідей вільного ринку та обмеженої держави.

Справді, лейтмотивом лібертаріанства є радикальне обмеження державних функцій у всіх сферах суспільного життя. Одна з головних течій лібартаріанства, мінархізм, декларує ідею, що повноваження держави повинні зводитись винятково до забезпечення правоохоронної системи та збройних сил [3, с. 206]. Левова частка ідеологів погоджується, що повна відсутність держави неможлива через неминучість появи стихійних і агресивно-паразитичних загроз на кшталт організованої злочинності чи тероризму, які підірвуть будь-яку суспільну стабільність.

Проте загальне відношення до держави, зокрема уряду, серед лібертаріанців негативне. Дж. Хосперс стверджує: «Уряд має монополію на застосування фізичної сили на певній території, він має для цього засіб (але не право), а тому він є найбільш небезпечним інститутом… В ході історії він порушував права людей куди більше, ніж окремі індивіди або групи могли це зробити: він вбивав людей, прирікав на рабство і примусову працю, посилав до концентраційних таборів, постійно грабував і позбавляв плодів важкої праці» [1, с. 179]. Девід Боуз, автор праці «Лібертаріанство: історія, принципи, політика», нагадує про страшні наслідки безмежної влади: «XX століття було століттям державної влади, від Гітлера і Сталіна до тоталітарних держав за залізною завісою, від диктатур по всій Африці до «бюрократичних держав загального благоденства» Північної Америки та Західної Європи». Він попереджує, що «в швидко мінливому світі, де кожен буде мати безпрецедентний доступ до інформації, централізована бюрократія та примусові правила не зможуть встигнути за реальною економікою» [1, с. 180]. Таким чином, ідеї лібертаріанства є певними рефлексіями вчених та філософів на події XX століття, у яких вони шукали шляхи запобігання новим суспільним катастрофам.

Варто зауважити, що серед течій лібертаріанства є й більш радикальні вчення, які взагалі заперечують існування держави – анархо-капіталізм. Його представники виступають за абсолютний примат особистості та вільний ринок, який ніхто не в праві регулювати, а замість державного апарату мають постати приватні компанії та кооперації, які зможуть виконувати ці функції, які на сьогодні є компетенцією держави.

Головним ідеологом анархо-капіталізму є американський економіст Мюрей Ротбард, який вважав, що монополія держави у сфері безпеки,

охорони здоров'я та освіти є засобами контролю, а саму державу він називав «кримінальною організацією, яка є більш успішною за будь-яку приватну мафію» [4, с. 207]. Він опонував мінархістам, оскільки, на його думку, існування обмежених повноважень держави неможливе, оскільки в силу своєї природи вона прагне розширювати сферу контролю.

Незважаючи на певні раціональні начала у своєму змісті, ідеологія анархо-капіталізму виглядає абсолютно утопічно. На сьогоднішній день складно уявити стабільне та безпечне суспільство, у якому відсутня поліція, а замість неї лише чисельні приватні охоронні організації, а замість судів – винятково арбітражі, де кожен матиме своє уявлення щодо вирішення спору.

Описуючи та досліджуючи лібертаріанство і його течії, необхідно чітко розуміти, що це ідеологія, створена економістами – в її основі лежить ідея вільного ринку, автори звертають увагу на проблеми оподаткування, регулювання підприємницької діяльності тощо. Таким чином, вона уособлює погляди економістів на суспільний розвиток, які не завжди є об'єктивними та повними. Як приклад, лібертаріанство категорично виступає проти соціальної функції держави, адже вважає її марною тратою грошей платників податків і «життям за рахунок інших» [5, с. 56]. Вони вважають, що високі податки – це аморально, адже це є фактичним грабунком тих, хто працює та заробляє, а витрачати ці кошти на соціально незахищені категорії – безглуздо і несправедливо.

Отже, лібертаріанство визначає державі другорядну роль у суспільстві: в центрі стоїть ринок з його інструментами та правилами, а уряд лише має охороняти його від загроз. Держава повинна володіти нечисельним апаратом, який обмежуватиметься лише правоохоронними органами, судами та армією. Умовне міністерство економіки чи охорони здоров'я не буде потрібним – ринок не потребує регулятора, а медичні послуги надаватимуть приватні лікарні, які не потребують санкції чи контролю зі сторони уряду.

Список літератури:

[1] Pyliavskyi I. LIBERTY AS AN IDEA PLATFORM AND ITS ECONOMIC FEATURES. *Scientific notes*. 2019. № 20. С. 175-183. URL: https://doi.org/10.33111/vz_kneu.20.19.01.15.103.109 (дата звернення: 15.10.2022).

[2] Гай-Нижник П. П. Лібералізм як філософська, політична та економічна теорія: нарис історії становлення та розвитку. Гілея. 2014. Вип. 88 (№ 9). С. 5-14.

[3] Годований О. Мінархізм в Україні: принципи, засоби та переваги впровадження у сфері прав людини. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2019. № 13. С. 204-213.

[4] Оніпко З. Анархо-капіталізм в системі лібертаризму. *Збірник наукових праць "Гілея:науковий вісник"*. 2018. № 131. С. 398-403.
[5] Сарабун О. Лібертаріанство: обмежений чи вдосконалений варіант лібералізму?. *ТЕЗИ звітної наукової конференції філософського факультету*, м. Львів, 10 берез. 2021 р. Львів, 2021. С. 274.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УКРАЇНІ XVII СТ.

Федущак-Паславська Ганна Михайлівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень, юридичний факультет, Львівський національний університет ім. І. Франка
ORCID: 0000-0002-1778-2075

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3460

За всіма ознаками, нині людство знову перебуває напередодні встановлення нового світового порядку. Яким він буде не відомо, але точно новим. Такі періоди людство переживало вже не раз. Епідемії і пандемії, радикальні зміни клімату та економічні кризи, глобальні і численні локальні війни, міграція населення. І як наслідок, виникнення нової розстановки сил, нових держав і міжнародних об'єднань, закріплення у актах міжнародного права нових принципів і норм співжиття людей. Радикальні зміни періодично відбувалися й відбуватимуться надалі.

Сьогодні маємо знову оглянутися на історичні події аби зорієнтуватися в сучасному світі, спробувати спрогнозувати майбутній розвиток.

Сучасні цивілізовані держави є членами міжнародних організацій, дотримуються норм міжнародного права, примат норм якого зафіксований у конституціях багатьох держав, що не заважає їм бути суверенними.

Досліджуючи процес виникнення ідеї державного суверенітету та її практичної реалізації, бачимо, що “сувереном”, називали монарха. Описуючи за характером суверенну владу, тогочасні філософи ще не називали її суверенною. Першим це слово для опису неподільної, постійної та абсолютної влади вжив французький юрист XVI ст. Жан Боден [4, с. 240].

У період середньовіччя абсолютна державна влада повинна була об'єднати країну, зробити її централізованою, створити з країни державу, національну державу. Це відбулося, але не просто шляхом впровадження ідеї, а через 30-літню війну в Європі, яка, забравши багато людських

життів, завершилася підписанням Вестфальського мирного договору (1648 р.), що тоді заклав новий світовий порядок, котрий, у свою чергу, базувався на ідеї верховенства національного суверенітету.

Тогочасні тенденції до виникнення національних держав по всій Європі у поєднанні з суспільно-політичними обставинами в Україні також сприяли формуванню Української держави.

Адже, виходячи із аналізу головних положень Вестфальського мирного договору, зокрема тих, які декларували юридичну рівність держав, їх право вимагати невтручання у власні внутрішні справи, утворення Української держави саме в цей час, стало вагомою подією у процесі становлення української державності.

У цей період Українська держава, основу якої становили інституції, перенесені із Запорізької Січі, перебувала на черговому етапі свого становлення. За словами сучасних українських істориків, на початковому етапі Народно-визвольної війни, а саме у січні-квітні 1648 р. формується ідея державно-територіальної автономії козацької України, що лягла в основу політики українського уряду [2, с. 6]. Важливо, що в Україні "після відродження державності у XVII столітті набули розвитку вільні та демократичні інституції" [3, с. 99-100]. Загалом, протягом 1648 р. тривав процес становлення нових державних інституцій. І, за визначенням українського правознавця Льва Окіншевича, в цьому році Україна стала державою [1, с. 175].

Література:

[1] Окіншевич Л. Вступ до науки про право і державу. – Мюнхен: УВУ, 1987.

[2] Смолій В., Степанков В. Правобережна Україна у другій половині XVII-XVIII ст.: проблема державотворення. – К., 1993.

[3] Старосольський Володимир. Принцип більшості/ Переклад з німецької мови Костянтина Поліщука; вступна стаття Станіслава Стемпеня; автор проекту й упорядник Михайло Петрів – Львів: Вид-во "Літопис", 2018.

[4] Jan Bodin, Verhandlungen der internationalen Bodin Tagung in Munchen Hrsg.von Denzer H. – Munchen: Buk., 1973.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF USING MEDIATION TO RESOLVE CIVIL DISPUTES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE MEDIATION INSTITUTE IN UKRAINE

Mariia Mamchenko
student, Kyiv Professional and Pedagogical College named after Anton Makarenko

Svitlana Mamchenko
Senior Lecturer at the Department of Modern European Languages, SUTE
ORCID: 0000-0002-2216-9582

Anna Starosta
Senior Lecturer at the Department of Modern European Languages, SUTE
ORCID: 0000-0002-3746-4648

Internet address of the article on the web-site:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3440

In many countries of the world, the person who owns intellectual property rights has the opportunity to protect them in court or to implement the so-called alternative (out-of-court) settlement of disputes on these issues using the mediation procedure. Mediation in the field of intellectual property law is considered to be very effective. It is the results of intellectual creative activity that require a quick response to rights violations. Therefore, you can turn to mediators, which will significantly speed up the resolution of the conflict. Initially, the idea of alternative justice was developed in Western political and legal teachings. As noted by D. Brathwaite, "we wanted all cultures of the twenty-first century to realize that their conciliatory traditions will bring much more benefit than punitive procedures. In the countries where the Anglo-Saxon legal system operates (USA, Great Britain, Australia), mediation has been practiced since the beginning of the 60s of the XXI century, in the countries of continental law (France, Belgium, Germany, etc.) it came in the last century [2, 460-472].

As for the methods of introducing mediation into different legal systems, they followed two different paths. The first approach, which was based on a voluntary basis, where the judge suggested that the parties seek the services

of a mediator, failed wherever attempts were made to implement it. And the reason was simple – the resistance of lawyers. The first projects were tested in the British Central Land Court of London, in 1996-1998 in the British Court of Appeal, as well as in the courts of Australia, New Zealand, Canada and in a number of courts in various states of the USA [3, p. 57]. Another approach is based on a mandatory basis. And it did not bring significant results. In fact, a judge was not appointed to hear the case unless the parties tried to negotiate first. But lawyers and parties approached this issue as just one more formal hurdle that must be overcome.

The question was not only whether litigation mediation should initially be voluntary or mandatory, but whether it could be effective if applied automatically by the court. The European Union interprets mediation as an effective way of settling disputes in societies dominated by the European law-making culture. International institutions have been interested in the issue of mediation for many years. They encourage EU member states to take into account the ideas of reconciliation and mediation in their legislation, to pay more attention to the institution of reconciliation in the justice system.

In Germany, mediation is harmoniously integrated into the justice system. For example, mediators work directly with the courts, significantly reducing the number of potential lawsuits. In most German law schools, a permanent mediation course has been introduced. Dr. Artur Trossen created and successfully operates the International Association of Integrated Mediation, which unites mediators from more than 10 countries of the world [1, 460-472].

There are no nationwide standards for mediation in Germany. Each federal state can develop its own practical guidelines. They may concern such standard issues as the substance of the agreement between the parties or the list of disputes referred to mediation. Mediation standards can also be accepted by public organizations. Thus, the Office for Mediation and Conflict Resolution Services in the federal state of Cologne has developed training standards for mediators. All mediators are divided into professionals and volunteers, but special qualifications are not a necessary condition for further work. It is enough to complete the basic training. In Germany, there are two main sources of information about mediation. The first combines the efforts of the forensic science departments of four universities. The second source is a national survey based on data from mediation organizations. The study records 9,000 mediations. Currently, the number of conducted mediations can reach 25,000 per year [7, 282-293].

Austria is one of the few countries in the world where the profession of mediator is included in the nomenclature of professions. Austrian law provides that an agreement resulting from mediation conducted in connection with existing proceedings may be recognized by the court, while the result of pre-trial mediation does not receive judicial protection.

Forms of alternative conflict resolution have been present in Canada for 200 years, since the first settlers who arrived in Canada from Great Britain and Europe brought with them dispute resolution methods used in these countries. However, traditionally the majority of disputes were heard by the state court. In connection with the growth in the number of cases, the increase in the burden on the courts, and the increase in court costs of the parties, the search for better ways to resolve these disputes began [5, 25-27].

A very interesting example is the USA, where the entire legal system is aimed at the fact that most disputes are resolved voluntarily before the court, and the judge can make a break in the consideration of the court case and advise the parties to work with a mediator. It is worth noting that in the USA it was the legal profession that took the initiative to introduce the institution of mediation into the process of pre-trial dispute settlement. The main reason for the emergence of mediation in the USA was a feature of the precedent legal system, such as the absence of a "ready-made decision" in the form of a formulated rule of conduct in a specific act of legislation, which could be chosen as a model when resolving a dispute. The judge's opinion in resolving the dispute is decisive, and it is difficult to predict the future resolution of the conflict. Some circumstances contributed to the formation of mediation, namely: when turning to the court, the parties transferred to it all the powers to resolve the dispute; the high cost of the party's participation in the court process with the involvement of a lawyer; the duration of the litigation of the dispute, which prolongs the existence of the conflict and has a negative impact on business, and the complexity of many disputes, the impossibility of considering them within the framework of one judicial process, when applying to the administrative or judicial procedure for the protection of violated rights, it becomes necessary to submit a number of lawsuits or petitions to the competent authorities [4, 1265-1270].

Initially, mediation was an institution of an exclusively private (voluntary) order, when the parties are free to choose a mediator and determine the rules of the process itself. Subsequently, a type of mediation as an institution of public procedural law appeared in the USA: in order to reduce the workload of the courts of common law countries, mediation in certain cases is now a mandatory prerequisite for court proceedings, and the procedure for its conduct is formalized. Thus, out-of-court and pre-court mediation began to be distinguished. This practice has spread also in some countries of the continental legal family. Today, mediation is widely used in resolving labor, family, corporate, and public conflicts, restoring the status of a crime victim, clarifying disputes as a result of road accidents, causing damage to life and health due to improper treatment.

The institution of mediation has recently become an increasingly popular method of dispute resolution in many countries, which facilitates dispute resolution without court proceedings.

The mediation mechanism involves the presence of a mediator, whose function is to eliminate problems in the communication of the parties in such a way that a single solution to the disputed issue is jointly chosen, which would suit both parties and take into account their interests.

It should be noted that the effectiveness of the mediation procedure is recognized by the European Community, which in turn recommends it as a method of alternative dispute resolution both at the pre-trial stage of the case and during the trial [3,530-549].

Given the fact that Ukraine has chosen a course for European integration, which is confirmed by Ukraine's signing of the Agreement on the Association of Ukraine with the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, an important component of European integration processes is the implementation of European values, standards and principles in Ukrainian legislation.

Thus, according to Article 1 of this Agreement, Ukraine and the EU must strengthen cooperation in the sphere of justice, freedom and security, with the aim of ensuring the rule of law and respect for human rights and freedoms [6].

In Ukraine today, mediation is gaining more and more popularity, including among lawyers. Thus, the establishment of the Mediation Committee at the National Bar Association of Ukraine is proof that the bar community is interested in the promotion and development of the institution of mediation.

Active use of the mediation procedure by lawyers in their practice will contribute to an increase in the percentage of resolved disputes without litigation, which in turn will contribute to a reduction in the number of cases in courts.

In this regard, there is a need to consolidate this institution at the legislative level through the adoption of the Law of Ukraine "On Mediation", which should regulate all the features of this procedure and be based primarily on such principles as independence, confidentiality, and neutrality.

Thus, it should be noted that pre-trial, peaceful resolution of disputes is important in terms of protecting the rights and freedoms of citizens without court proceedings, which in turn will contribute to reducing the burden on judicial bodies, as well as much faster resolution of conflicts between the parties, minimizing costs for resolving disputes in court by citizens. As we can see, with this method of conflict resolution, the parties come to a compromise with the help of a mediator, relying on his experience, knowledge and skills [8, 115-117].

The introduction of the institution of mediation in Ukraine is of great practical importance, as it contributes to the relief of the judicial system, and also, allows to effectively resolve almost any dispute. The existence of a private initiative in this area, although it is a calling aspect, nevertheless does not increase the attractiveness of the institution of mediation for the subjects of the dispute, as it does not provide a guarantee of the implementation of jointly adopted decisions [7, 282-293].

It was found that mediation and settlement of a dispute with the participation of a judge are completely different concepts. The main difference between the procedures of mediation and settlement of a dispute with the participation of a judge is the purpose of the following measures: mediation – maximum protection of the interests of both parties, settlement of a dispute with the participation of a judge – an attempt to resolve the dispute with minimal expenditure of time and money. In addition, "mediation in civil proceedings" as a separate method of dispute resolution does not exist due to the spread of mediation to many areas of law with the same legal effect, while the second method of conciliation with all its subspecies belongs purely to civil procedural law and is regulated by the norms of the Civil Procedure Code of Ukraine. In order to improve the efficiency of the use of the institution of mediation, a legislative act was approved, which defines clear provisions related to this method of reconciliation. The parties must determine the way to resolve the dispute independently.

References:

1. Arthur Trossen. Mediation visionär. Zusammenstellung des Wissens der integrierten Mediation und Abgrenzung zur konventionellen Mediation. Win-Management Verlag. Altenkirchen 2021. 960 Seiten.
2. Katrin Deckert. Mediation in France: Legal Framework and Practical Experiences. Get access Arrow. Publisher: Oxford University Press 2012. Pages 455-520. URL: https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199653485.003.0007
3. Klaus J. Hopt, Felix Steffek. Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective. Publisher: Oxford University Press 2012. Pages 520-575. URL: https://academic.oup.com/book/34838?searchresult=1
4. Rainer Kulms. Mediation in the USA: Alternative Dispute Resolution between Legalism and Self-Determination. Publisher: Oxford University Press 2012. Pages 1245-1328. URL: https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199653485.003.0025
5. Михальський Ю. Інститут медіації в Україні та за кордоном; Юридична газета. № 5 (С. 270); 2011; (25-27 с.).

6. Романадзе Л. Про медіацію та українське законодавство. URL: http://law.ucu.edu.ua/malymy-krokamy-doyevropy-luyiza-romanadze-pro-te-yak-mediatsiya-spryyayenablyzhennyu-ukrayinskogo-ta-yevropejskogo-zakonodavstva/
7. Цибуляк-Кустевич А. Роль судді в процедурах примирення та медіації (порівняльно-правове дослідження). Evropsky politicky a pravni diskurz. 2015. Vol. 2, Iss. 2. (282-293 с.); URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_2_45

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Азаренко Тетяна Ігорівна
аспірантка, Науково-дослідний інститут публічного права
ORCID: 0000-0002-0553-4306

Науковий курівник: Рядінська Валерія Олександрівна
доктор юридичних наук, професор,
Науково-дослідний інститут публічного права

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3457

Однією з перших реформ після подій 2014 року, стала реформа правоохоронних органів. Значна увага при реформуванні української міліції в Національну поліцію була приділена принципам діяльності поліції.

Принцип, згідно зі словниками, це основні, вихідні положення теорії, основні правила діяльності [1, с. 302-303], тому вони мають бути передбачуваними та закріплені в нормативних актах, які регулюють діяльність державних органів.

Враховуючи важливість дотримання принципів в діяльності поліції, законодавець, в Законі України «Про Національну поліцію України» від 2 липня 2015 року [2], виділив принципи в окремий розділ, здійснивши тлумачення змісту кожного із принципів. На нашу думку, це є значним вдосконаленням законодавства, адже воно стало більш точним, зрозумілим та доступним. Натомість принцип доброчесності в Законі не передбачений, що є, на нашу думку, прогалиною в законодавстві. Погоджуємося з думкою науковців, які зазначаючи, що принцип доброчесності має бути одним з базових при здійсненні функцій управління державою, суспільством і тому – закріпленим у законодавстві України [3, с. 56].

Сорокіна Н. також наголошує, що високий рівень доброчесності публічних службовців необхідно забезпечити шляхом піднесення вимоги доброчесності публічної влади до рівня принципу її організації та здійснення. Такий принцип має бути закріплений в Конституції та законах України і реалізований у відповідних їм підзаконних нормативно-правових актах. Це дозволить набирати на публічну службу професійних і порядних людей, а також забезпечити належний рівень як плати праці, так і моніторингу діяльності конкретного публічного службовця [4, с. 41], а Кононенко К., зазначає, що саме поліцейська реформа покликана забезпечувати цілісність і доброчесність, інакше МВС та поліція постійно перебуватимуть під ризиками корумпування та «сервільності» [5, с. 16].

Дійсно, дотримання принципу доброчесність та антикорупційних норм в поєднанні може забезпечити викоренення такого явища як корупція, тому Національна поліція, як орган який з одного боку протидіє злочинності, в тому числі й корупційній, а з іншого є суб'єктом, на якого поширюється дія Закону «Про запобігання корупції» повинен дотримуватися принципу доброчесності. Тому згідно з Антикорупційною програмою Національної поліції України на 2018 рік та Антикорупційною програмою Національної поліції України на 2019-2021 роки, діяльність Національної поліції України щодо запобігання і протидії корупції ґрунтується на принципах серед яких доброчесність на публічній службі.

Крім того, відповідно до статті 37 Закону України «Про запобігання корупції», Закону України «Про Національну поліцію», з метою формування в поліцейських почуття відповідальності стосовно дотримання професійно-етичних норм поведінки під час виконання службових обов'язків, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до Національної поліції України, Міністерство Внутрішніх справ України видало Наказ Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських [6], які є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських та спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей.

Згідно з цими Правилами поліцейський здійснює свою діяльність відповідно до основоположних принципів, які закріплені в Конституції України, Законі України «Про Національну поліцію», інших законодавчих актах України, тож у цих Правилах, дублюються принципи, що закріплені в Законі України «Про Національну поліцію» додаючи принцип справедливості, неупередженості та рівності.

Отже, принцип доброчесності в Правилах етичної поведінки поліцейських, як і в Законі України «Про Національну поліцію», не закріплений, що є, на нашу думку, значною прогалиною. Вважаємо, що принцип доброчесності має бути закріплений в даних нормативних актах, як самостійний принцип з чітким визначенням основних елементів.

Література:

1. Дежавне управління та державна служба : словник-довідник / [уклад. О. Ю. Оболенський]. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 302-303
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/580-19?lang=en (дата звернення: 15.11.2022).
3. Суспільно-демократичні цінності – основа формування еліти в державному управлінні: навч.-метод. матеріали / В. А. Гошовська, І. Г. Сурай ; уклад. Ю. В. Стрілецька. – К. : НАДУ, 2013. – 56 с.
4. Сорокіна Н. Доброчесність як необхідний морально-етичний складних діяльності публічного службовця. Национальный юридический журнал. Теория и практика. 2017. С. 41. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/ archive/2017/5/8.pdf (дата звернення: 14.11.2022)
5. Розбудова цілісності і доброчесності під час реформування поліції. Досвід України :аналіт. доп. та матер. спеціаліз. Міжнар. конф. (17 квіт. 2019 р., м. Київ) / [за ред. О. Д. Маркєєвої та Л. І. Полякова] ; Національний інститут стратегічних досліджень; Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння; Женевський центр безпекового урядування. – Київ: НІСД, 2019. – С. 16
6. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських Наказ Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text (дата звернення: 12.11.2022)

ЗАГРОЗИ ТА НЕБЕЗПЕКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД, ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ

Буличев Андрій Олегович
кандидат юридичних наук, начальник відділу
Державного науково-дослідного інституту МВС України
ORCID: 0000-0003-2734-7066

Грущенко Олена Анатоліївна
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-8167-0214

Буличева Наталія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного
права Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID: 0000-0002-7902-6646

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3449

Більшість цивілізованих держав не могла уявити, що у XXI сторіччі знову постане загроза воєнної ескалації світового масштабу. Після II світової війни, здається, прийняли всі заходи для запобігання, щоб «ніколи знову»… Проте міжнародні організації та «лояльність» деяких європейських лідерів допустили загострення ситуації та розростання збройної агресії РФ до можливої ядерної загрози всьому світу [1].

Актуальність сучасних викликів та загроз, насамперед таких, як військова агресія та анексія окремих територій, озброєні чи неозброєні провокації, міжнародний тероризм, транскордонна організована злочинність, незаконна міграція та торгівля людьми, контрабандна діяльність та наркотрафік, спонукають державні установи до пошуку консолідованих заходів щодо забезпечення захисту національних інтересів у сфері безпеки державного кордону.

Сучасний стан сфери безпеки державного кордону приховує у собі безліч загроз, що впливають на діяльність прикордонної служби як усередині, так із зовні [5].

В результаті дослідження оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України під час війни, та прогнозуючі ситуацію у після воєнний період, ми з'ясували, які саме загрози та

небезпеки впливають або можуть вплинути на діяльність Державної прикордонної служби України, а саме:

– продовження бойових дій та невизначеність терміну їх завершення, що ускладнює виконання поставлених оперативно службових завдань;

– дестабілізація економічної ситуації в країні: інфляційні процеси, нестабільність валютно-грошової політики, зміна тарифів на енергоносії, зниження рівня життя, поглиблення диференціації населення у доходах, викликаного повномасштабним вторгнення Росії;

– активізація на тимчасово окупованих територіях України діяльності організованих злочинних груп з представників силових структур РФ, криміналітету та місцевих колаборантів, що спричиняє збільшення рівня транскордонної злочинності, мінімізацію стримуючого значення державних кордонів, переміщення злочинців і їхніх жертв, насильницьке вивезення цивільного населення на територію агресора;

– вимушена масова міграція, пов’язана в бойовими діями у державі;

– недосконала взаємодія суб’єктів, що забезпечують охорону державного кордону, в умовах підвищеної завантаженості пунктів пропуску через державний кордон транспорту та громадян;

– застарілість, протиріччя або неузгодженість окремих законів та підзаконних актів між собою з урахуванням введеної Моделі інтегрованого управління кордонами на виконання національних зобов’язань з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, орієнтацією на стандарти Європейського Союзу в управлінні кордонами;

– низька підготовленість кадрів, неукомплектованість підрозділів та плинність кваліфікованих спеціалістів, відсутність практичного досвіду функціонування в умовах війни суб’єктів, що забезпечують охорону державного кордону;

– обмеженість фінансових, матеріально-технічних ресурсів; відсутність нових зразків техніки та засобів охорони державного кордону й прикордонного контролю;

– відсутність або низька якість дорожніх шляхів, інфраструктури.

Як показує практика та проведені дослідження, для ефективного функціонування органів охорони державного кордону, подолання зазначених небезпек та ризиків та з метою розв’язання проблем, що впливають на оперативно-службову діяльність Державної прикордонної служби України у воєнний та післявоєнний, необхідно запровадити комплекс організаційно-правових заходів, а саме:

– удосконалити концептуальні та доктринальні засади, переглянути стратегічні документи, зокрема, оновити Стратегію інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року [4] та розробити новий

План заходів на 2023-2025 роки щодо реалізації цієї Стратегії з урахуванням нових викликів воєнного та післявоєнного періоду;

– ввести тлумачення понять «інтегрованого управління кордонами» та «прикордонна безпека» у Закони України «Про державний кордон України» [2] та «Про Державну прикордонну службу» [3] та внести відповідні зміни, доповнивши статтю 27 «Охорона державного кордону України Державною прикордонною службою України і Збройними Силами України» та статтю 271 «Взаємодія в охороні державного кордону» розділу IV «Охорона державного кордону України» Закону України «Про державний кордон України»; статтю 2 «Основні функції Державної прикордонної служби України», статтю 19 «Обов'язки Державної прикордонної служби України» та статтю 20 «Права Державної прикордонної служби України» Закону України «Про Державну прикордонну службу», а також у Положення про Адміністрацію Держприкордонслужби України, Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України;

– реалізувати намір щодо укладення міжурядової угоди про повноцінний спільний прикордонно-митний контроль на всіх суміжних автомобільних пунктах пропуску між Україною та Польщею, узгоджений попередніми домовленостями президентів обох країн, досягнутих у травні 2022 року, а саме: створити робочу групу у складі усіх зацікавлених ЦОВВ по її підготовці та підписанню, що буде сприяти суттєвому скороченню черги на найбільш завантаженому кордоні нашої держави;

– виробити правові, організаційні та фінансові інструменти інтегрованого управління кордонами, які дозволятимуть адаптуватися до постійної дії загроз національній безпеці, які усунути повністю неможливо, – такий підхід передбачає посилення національної стійкості;

– удосконалити механізм управління, координації взаємодії задіяних суб'єктів під час забезпечення охорони державного кордону, а також їх підтримки та сприяння у складних ситуаціях;

– удосконалити бюджетну політику у сфері охорони державного кордону шляхом раціонального розподілу видатків на розвиток, службово-бойову підготовку і оперативну діяльність відповідно до найкращих практик держав-членів НАТО.

Література:

1. Орел Л. В., Буличев А. О., Орєхов О. І. Земля як особливий об'єкт цивільних відносин. Наука і правоохорона. 2022. № 3. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/

2. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року № 1777-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text

3. Про Державну прикордонну службу: Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text
4. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text
5. Цевельов О. Є. Умови та фактори, що впливають на стан безпеки державного кордону України. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2016. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1072

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ МАЙНОВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Євтушенко Ю.І.
студент, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

Науковий керівник: Сударенко О.В.
кандидат юридичних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3450

На сьогодні дуже важливо досліджувати питання особливостей правового регулювання майнових податків в Україні, тому що все змінюється і ніщо не стоїть на місці.

Шульженко О.В. виокремлює п'ять позитивних факторів впровадження в державі податку на майно, а саме: 1) це прозорість таких платежів; 2) це можливість застосування кадастрового способу сплати податків; 3) такі податки, будучи фіксованими, легко прогнозуються і враховуються; 4) завдяки їх уведенню прискорюється процес гармонізації податкової системи, рух у бік досягнення оптимального співвідношення між прямими і непрямими податками; 5)доволі складно та навіть неможливо приховати об’єкт оподаткування». У такому контексті можна говорити й про довгостроковість існування і, як правило, постійність місцезнаходження об’єкта оподаткування, що сприяє стабільному надходженню від податків на майно та ефективному механізму повернення несплачених коштів [1, с. 94].

Не всі з наведених факторів можна вважати однозначно позитивними. О. В. Шульженко намагається переконати у прискоренні гармонізації податкової системи шляхом введення майнових податків. Проте автор не деталізує, яким саме чином буде відбуватися таке прискорення. Крім того, складно собі уявити, в чому полягатиме досягнення податковою системою гармонізації і що розуміти під оптимальним співвідношенням прямих та непрямих податків. Вважаємо, що такі твердження мають характер гасел та навряд мають під собою належну аргументацію.

Характеризуючи недоліки майнового оподаткування, О. В.Шульженко вказує на декілька моментів. Цілком логічним вбачається акцент на незалежності податків на майно від розміру отриманого доходу. З огляду на фізичні характеристики майна, що може призвести до неможливості їх сплати у разі відсутності у платника надходжень від інших джерел. Проте, на переконання О. В. Шульженка, ця особливість податків на майно суперечить принципу справедливості оподаткування [1, с. 95]. Автор, мабуть, мав на увазі принцип соціальної справедливості, згідно з яким установлення податків та зборів має відбуватися відповідно до платоспроможності платників податків. Очевидно, що платоспроможність платника майнового податку не має зумовлюватися тим, отримує він вигоду від того, що має об’єкт такого податку, чи ні. Принцип соціальної справедливості здебільшого має застосовуватися під час оподаткування доходів фізичних осіб. Він полягає у встановленні прогресивних ставок, а не у створенні перепон для користування нерухомістю.

Також О.В. Шульженко зазначає, що значна частина населення через об’єктивні причини не може сплатити навіть комунальні витрати при користуванні належною їм нерухомою власністю. За таких умов уведення оподаткування майна фізичних осіб можливе тільки у разі широкого застосування різних видів і форм пільг [1, с. 95]. Ми вважаємо, що оподаткування нерухомості може стати стимулом для ефективнішого використання майна, що належить платникам. Необхідність сплачувати податок зумовлює пошук додаткових джерел коштів, одним з яких цілком логічно може бути платне використання майна, особливо якщо це майно – нерухомість.

При диференціації податків на майнові та прибуткові трапляються й маргінальні погляди. Наприклад, І.Є. Криницький обстоює можливість появи перехідних податків. Досліджуючи оподаткування майна, він вказує на специфічність податків на майно, що переходить у порядку спадщини і дарування та зазначає, що вони є перехідними податками між майновими і прибутковими [2, с. 143]. Ми не погоджуємося з таким підходом, адже в такому разі майно не є об’єктом якого-небудь майнового

податку, а є складовою частиною бази оподаткування податку на доходи фізичних осіб. Відповідно до норм ст. 174 Податкового кодексу України об'єкти спадщини платника податку поділяються для оподаткування на об'єкти рухомого і нерухомого майна, та оподатковується не саме майно, а його вартість залежно від ступеня спорідненості платника та спадкодавця [3].

І. Є. Криницький, обстоюючи концепцію перехідних податків, до їх переліку пропонує відносити податок на приріст капіталу [2, с. 143]. З такою думкою ми погоджуємося. А. С. Дубоносова з цього приводу зазначає, що податком на приріст капіталу оподатковуються доходи фізичних або юридичних осіб, що отримані від реалізації майна. Об'єктом оподаткування є приріст вартості майна, тобто різниця між ціною реалізації майна і ціною його придбання з вирахуванням понесених витрат на його утримання. Спеціальний податок на приріст капіталу встановлений у низці країн також для збільшення оподаткування доходів від спекулятивних і комерційних операцій з нерухомим майном [4, с. 142-143]. Учена аргументовано доводить, що майно не є об'єктом оподаткування, коли його перехідність виявляється саме в переході права власності на майно та виникненні через це податкових наслідків для одержувачів майна [4, с. 142-143].

Пропозиції щодо об'єднання різних податків, об'єктом яких є нерухоме майно, є в А. С. Кравчун та І. Є. Криницького [5, с. 250; 6]. Останній на початку третього тисячоліття пропонував оподатковувати землю та розташовані на ній і тісно пов'язані з нею будівлі, будови, споруди як єдиний комплекс. Отже, вчений пропонував запровадити модель єдиного майнового податку, об'єктом якого були б неоднорідні за своєю суттю об'єкти нерухомості.

Ми вважаємо, що об'єднувати в одному платежі якісно різні об'єкти нерухомості не можна. Зумовлено це кількома чинниками. По-перше, земельні ділянки та розташовані на них об'єкти нерухомості по-різному обліковуються. Загострюючи увагу на цьому аспекті, А. С.Кравчун підкреслює, що для оподаткування земельної ділянки та споруди є різними видами нерухомого майна не можуть складати єдиний об'єкт оподаткування через те, що їм притаманні якісно різні ознаки, а облік цих об'єктів ведеться різними кадастрами та реєстрами [7, с. 250]. По-друге, під час обчислення податку ставка застосовується не безпосередньо до об'єкта оподаткування (земельної ділянки, будівлі тощо), а до бази оподаткування. Статтею 25 Податкового кодексу України визначено, що ставкою податку визнається розмір податкових нарахувань на одиницю виміру бази оподаткування. А базою оподаткування відповідно до положень ст. 23 визнаються конкретні вартісні, фізичні або інші характеристики певного об'єкта оподаткування. Для земельних

ділянок – це їх нормативна грошова оцінка, а у разі оподаткування нерухомості, відмінної від земельної ділянки, базою оподаткування є площа такого об'єкта (ст. 271 та ст. 266 Податкового кодексу України відповідно). Різними також є одиниці виміру бази цих об'єктів оподаткування, сам порядок сплати, пільги та всі інші елементи правового механізму податку. Отже, говорити про єдність елементів такого єдиного платежу в умовах України не можна, що свідчить про ірраціональність спроб побудови моделі оподаткування земельних ділянок та розташованих на них будівель одним податком.

О. О. Коваль з приводу доцільності запровадження єдиного майнового податку звертається до світового досвіду оподаткування нерухомості та вказує, що у багатьох розвинених державах нерухоме майно (і земельні ділянки, і об'єкти нерухомого майна, які на них розташовані) належить до об'єкта оподаткування єдиного податку на нерухоме майно. При цьому базою оподаткування такого податку визнається ринкова вартість цього нерухомого майна [5, с. 50-52]. Такий підхід, що передбачає для України кардинальну зміну бази при оподаткуванні нерухомого майна, може привести до побудови єдиного злагодженого механізму податку на нерухоме майно. А чи зможуть люди в умовах зубожіння, спричиненого війною сплачувати такий податок? Однозначна відповідь - ні. На сьогодні, можливо доцільно запровадити пільги щодо оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельного податку як складових майнового податку на територіях тих територіальних громад, де проходили (проходять) бойові дії. Щодо транспортного податку, оскільки можна припустити, що він є проявом податку на багатство, то можна і не змінювати правового механізму його сплати.

Список використаних джерел:

1. Шульженко О. В. Правове регулювання податкової бази : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», Харків, 2012. 201 с.
2. Криницький І. Є. Правове регулювання оподаткування майна : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2001. 201 с.
3. Податковий кодекс України від 14.12.2011 року № 2755-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення 18.10.2022 рік)
4. Дубоносова А. С. Правове регулювання об'єкта оподаткування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2009. 217 с.

5. Коваль О.О. До питання удосконалення нормативно-правової бази щодо порядку справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в Україні. Держава та регіони. Харків, 2014. № 1 (43). С. 50-55.
6. Коваль О. О. Правове регулювання оподаткування нерухомого майна в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 201 с.
7. Кравчун А. С. Правове регулювання оподаткування нерухомого майна в Україні. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Харків. 2012. № 2 (9). С. 248-257.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ АФРИКИ

Заєць Роман Богданович
студент факультету міжнародної торгівлі та права, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Невара Лілія Михайлівна
кандидат юридичних наук, доцент, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3442

Початок міжнародних відносини, як з повноправним суб'єктом міжнародного права між Україною та Африкою, розпочалися з визнанням незалежності України першою африканською державою Сьєрра-Леоне від 21 грудня 1991 р. [1]. Незабаром коло країн, які підтримали волю українського народу стало більше, до них долучились Лівія, Сирія, Судан, ПАР, Уганда, Мадагаскар, Зімбабве, Нігерія та інші країни. З 1991 року почалась активна участь у відкритті дипломатичних представництв та встановленні міжнародних відносин з африканськими державами. З 21 по 23 грудня 1992 року був здійснений перший в історії держав офіційний візит новообраного президента України Леонідом Кравчуком до Арабської Республіки Єгипет, за результатами якого, укладено низку договорів, під назвою «Спільне українсько-єгипетське комюніке» від 22 грудня 1992 року щодо співпраці у сферах торгівлі, науково-технічного співробітництва, забезпеченні миру і стабільності у світі [2]. Поступово дипломатичні відносини були встановлені з найбільш впливовими державами африканського регіону. Укладено низку договорів на різних рівнях, переважно у торгівельній,

науково-технічній, політичній та дипломатичній сферах. До найбільш вагомих та значущих договорів можна віднести такі: Угода про економічне і науково-технічне співробітництво між Україною та Арабською Республікою Єгипет від 22.12.1992 р., Угода між Урядами про військово-технічне співробітництво з ПАР від 19.07.1995 р., а також Торговельна Угода між Урядом України і Урядом Королівства Мароко від 11.07.2002 р. тощо. Більшість договорів укладались з економічних та наукових питань і визначили майбутній напрям співпраці України з державами Африки. Здебільшого у таких угодах проголошувалися саме наміри та загальні положення щодо необхідності співпраці.

Україна розвиває відносини з головними міжнародними міжурядовими організаціями Африки, до яких належить Економічна співдружність держав Західної Африки і Африканський Союз, членами яких є 55 держав африканського регіону. Україна отримала статус країни-спостерігача при Африканському Союзі 22.06.2016 р. Представника України акредитовано при Організації Економічного співтовариства держав Західної Африки (ЕКОВАС). Україна є спостерігачем у Міжнародній організації Франкофонії, до складу якої входить велика кількість африканських держав; Посла України в АРЄ акредитовано при Генеральному секретаріаті Ліги арабських держав (штаб-квартира в Каїрі) [3].

Протягом наступних років Україна відігравала активну і значну роль у встановленні миру та стабільності під час миротворчих місій ООН у Демократичній Республіці Конго, Ефіопії та Еритреї [4]. Але, у зв'язку зі збройною агресією рф проти України Президент Володимир Зеленський своїм Указом №114/2022 відкликав українських миротворців зі всього світу для захисту суверенітету та територіальної цілісності держави [5], в тому числі і з африканського континенту.

Африка є одним із перспективних напрямків розвитку міжнародного співробітництва. Згідно з аналізом Бази Даних Перспектив світової економіки від Міжнародного Валютного Фонду, дослідниками відзначено потенційний розвиток країн Африки у 2021 р. більш ніж на 4,5% відсотків, а у 2022 р. на 3,8%, що є досить непоганим показником для країн, що розвиваються, особливо під час продовольчої кризи у світі [6].

На цьому тлі деякі держави намагаються збільшити обсяг співробітництва з Африкою. Зокрема, Китайська Народна Республіка, Європейський Союз, Америка, Японія здійснюють інвестиційну діяльність в африканські держави на більш ніж мільярд доларів [7]. Важливим чинником співпраці України з Африкою є зовнішня торгівля. Однак, варто зазначити, що Україна не достатньо уваги приділяла розвитку та поглибленню співпраці і кооперації з державами Африки. Втім,

незважаючи на збройну агресію, Україна продовжує співпрацювати з країнами Африки у сфері торгівлі збіжжям, агрокультурами тощо.

З початком повномасштабного вторгнення рф 24.02.2022 р. ситуація довкола України і її союзників кардинально змінилася, і актуальність питання збільшення міжнародної підтримки та посилення зв'язків набуло більшого значення, у тому числі серед держав африканського регіону. Серед африканських держав, які висловили свою дипломатичну підтримку, можна виділити Центральноафриканську Республіку, Демократичну Республіку Конго, Сьєрра-Леоне, Туніс.

Новий підхід розвитку міжнародного співробітництва між Африкою та Україною потрібен вже зараз, адже ситуація потребує докорінних змін для ефективного захисту України своїх національних інтересів у критичний момент існування української державності. Програвши на дипломатичному просторі, російська федерація намагається здобути прихильність африканських країн, котрим Україна приділяла найменшу увагу. Незважаючи на заяву Голови Африканського союзу щодо ситуації в Україні від 24.02.2022 р. щодо поваги до територіальної цілісності України [8], голосування в ООН щодо Резолюції Генеральної Асамблеї ООН про засудження агресії проти України та вимогу від рф про виведення військ з її території від 02.03.2022 р., вказує на невтішні показники: більше 15 африканських держав зайняли нейтральну позицію, а деякі навіть висловилися проти, а це більше третини континенту [9].

Для збільшення впливу і підтримки країн Африки потрібно впроваджувати нові механізми та засоби діяльності у зовнішній політиці і встановити чітку стратегію щодо континенту. Наразі, Україна має дипломатичні представництва у 11 державах Африки.

Однак потрібно визнати, що певні зміни щодо стратегії зовнішньої політики вже присутні та проходять перші спроби зрушення з мертвої точки багатосторонніх відносин. Новою ініціативою України та вперше в історії міжнародних відносин Президентом України Володимиром Зеленським було здійснено у червні 2022 року під час виступу на засіданні Бюро Асамблеї Африканського Союзу щодо кардинально нового підходу до співпраці та започаткування нової стратегії у зовнішніх зносинах з країнами регіону, зокрема через призначення спеціального представника України по справах Африки [10]. Главою держави було запропоновано конкретні напрямки співпраці: активна робота щодо поглиблення та створення нових платформ з розвитку співробітництва, розвиток торгівлі та дипломатичних зусиль щодо протистояння порушенням міжнародних принципів. Вже за особистим візитом Президента Республіки Гвінеї-Бісау від 26.10. 2022 р. до Києва були обговорені можливості у створенні саміту «Україна-Африка», на якому обговорюватимуть конкретні кроки для розвитку потенціалу в аграрному

виробництві, машинобудівній промисловості, енергетиці, ІТ-сфері та інших секторах економіки, що може стати основою для взаємовигідного партнерства з країнами ECOWAS (Економічне співтовариство країн Західної Африки) [11]. Міністр закордонних справ України здійснив цілу низку офіційних робочих візитів країнами Західної Африки з наміром налагодити економічну та політичну співпрацю, якої до цього майже не було, розраховуючи на довгострокову перспективу.

Щодо питання, у яких сферах відносин можлива подальша співпраця, то однією з них можливо назвати сільськогосподарську діяльність. Повномасштабне російське вторгнення зруйнувало глобальні торговельні ланцюжки та поставило африканський континент під загрозу голоду. До початку повномасштабного вторгнення Україна експортувала приблизно 13,3% відсотків агропродукції [12], на разі ця цифра є меншою через обмеження вільного просування морських бортів, але 48% загального експорту України, завдяки «зерновому коридору», належить саме країнам Африки [13]. У зв'язку зі стрімким зростанням населення Африки, така співпраця після закінчення воєнних дій буде лише збільшуватися, тому потрібно вже зараз налагоджувати ефективні шляхи для підвищення товарообігу за допомогою укладання нових угод, договорів щодо співробітництва з більшою кількістю держав Африки, розвивати дипломатичні представництва, налагоджувати співпрацю економічного, правового та гуманітарного спрямування.

Одним із актуальних напрямків розвитку є ІТ-сфера. За статистикою жителі Африки все більше підключаються до мережі-Інтернет та привчаються до нових інформаційних технологій, в які активно інвестують інші держави [14]. Україна могла б разом з країнами Африки розвиватись в цій сфері, пропонуючи власні напрацювання та використовуючи свій досвід у сфері цифрових технологій на абсолютно новому ринку послуг.

Наразі найважливішим вектором розвитку міжнародних відносин з країнами континенту є політико-дипломатична підтримка України для зупинення агресії російської федерації. В складі ООН знаходиться 54 країни Африки, що становить третину від всієї кількості учасників, якщо не розширювати дипломатичні канали між цими державами, то постають ризики щодо розповсюдження політичного впливу на цей регіон агресора. Втрата підтримки континенту є недопустимою, адже стане перепоною для відстоювання своїх позицій у міжнародній дипломатико-політичній сфері, тому потрібно звернути на це увагу і докладати зусиль для поглиблення та встановлення всіх дипломатичних зв'язків.

Переоцінка Україною важливості Африки у оновленій зовнішній політиці є ключовим моментом у забезпеченні національних інтересів,

адже така співпраця значно підвищить економічну, політичну та дипломатичну силу України на світовій арені. Як чітко зазначив Генеральний Секретар ООН Антоніу Гутерреш у зустрічі з Президентом Танзанії на 28 Саміті Африканського Союзу: «Дуже часто світ бачить Африку через призму проблем, коли я дивлюся на Африку, то бачу континент надії, перспектив та грандіозного потенціалу» [15].

Література:

1. Сьєрра-Леоне // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П. С. 736 с. (дата звернення 03.11.2022).
2. Спільне українсько-єгипетське комюніке від 22.12.1992р. № 818_008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818_008#Text (дата звернення 03.11.2022).
3. Відносини України із країнами Близького Сходу та Африку. URL: https://mfa.gov.ua/en/5-td
4. Україна і Африка. Українські миротворці на Африканському континенті. Частина 1. *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел*. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/arxiv-voyenni-pitannya/ukrainskie-mirotvorcy-na-afrikanskom-kontinente/ (дата звернення 04.11.2022).
5. Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Указ Президента України №114/2022, від 7 березня 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1142022-41601.
6. Top 10 Fastest Growing Economies in Africa by Talk Africana. URL: https://talkafricana.com/top-20-fastest-growing-economies-in-africa/ (date of access: 04.11.2022).
7. China ranks ahead of America as the largest investor in Africa since 2010 by Victor Oluwole. URL: https://cutt.ly/vNMhi0k/ (date of access: 04.11.2022).
8. Statement from Chair of the African Union, H.E President Macky Sall and Chairperson of the AU Commission H.E Moussa Faki Mahamat, on the situation in Ukraine. URL: https://au.int/en/pressreleases/20220224/african-union-statement-situation-ukraine (date of access: 05.11.2022).
9. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Агресія проти України» від 02.03.2022 р. № A/RES/ES-11/1 URL: https://digitallibrary.un.org/record/3965290?ln=ru#record-files-collapse-header (дата звернення 06.11.2022).
10. Виступ Президента України на засідання Бюро Асамблеї Африканського Союзу від 20.06.2022 р. URL: https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5548.html (дата звернення 06.11.2022).

11. Україна зацікавлена у розбудові різнопланових відносин з країнами Африканського континенту – Володимир Зеленський за результатами зустрічі з Президентом Гвінеї-Бісау. URL: https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-zacikavlena-u-rozbudovi-riznoplanovih-vidnosin-z-kr-78729 (дата звернення 06.11.2022).
12. «Африка – регіон, де Україна заробляє реальні гроші». *Економічна правда*. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/31/693082/ (дата звернення 07.11.2022).
13. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: https://minagro.gov.ua/news/majzhe-1-mln-tonn-agroprodukciyi-vzhe-vidvantazheno-v-afrikanski-krayini-taras-visockij (дата звернення 07.11.2022).
14. 3 ways tech and innovation can push Africa to the next level of economic growth. URL: https://www.weforum.org/agenda/2022/02/3-ways-tech-and-innovation-can-push-africa-to-the-next-level-of-economic-growth/ (date of access 07.11.2022).
15. A Continent of Hope by Antonio Guterres. *Africa Renewal*. URL: https://www.un.org/africarenewal/web-features/continent-hope (date of access 08.11.2022).

ІНСТИТУТ КОНТРАСИГНУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Іванько Ілля Петрович
студент, Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3458

Одним з основних елементів кожної сучасної демократії є принцип поділу влади. Його витоки сягають ще Античності, однак основоположником принципу поділу влади по праву вважають французького мислителя періоду Просвітництва Шарля Луї де Монтеск'є. Відповідно до даного принципу державна влада повинна бути поділена на три гілки – законодавчу, виконавчу та судову, – взаємоврівноважені та незалежні одну від одної.

Невід'ємним елементом принципу розподілу влад з погляду його практичної реалізації виступає система стримувань і противаг. Під системою стримувань і противаг розуміють сукупність законодавчо закріплених повноважень, форм, методів і процедур, метою яких є недопущення домінування певної гілки влади та досягнення динамічної стабільності між ними. Для даної системи характерний широкий

арсенал засобів для підтримання конкуренції між різними гілками влади. У межах даної роботи маю на меті розглянути такий спосіб взаємодії між главою держави та урядом як інститут контрасигнування.

Для того, щоб досконало розкрити зміст даного інституту необхідно звернутися до його витоків. Уперше даний інститут було введено в Акт про престолонаслідування 1701 року в Англії як поєднання двох конкуруючих правових принципів – недоторканності особи монарха та парламентського верховенства. Їх суть полягала в тому, що монарх не міг бути суб'єктом відповідальності, однак як голова уряду повинен підлягати парламентському контролю. Підпис члена уряду означав, що відповідальність з монарха знімається і покладається на відповідного міністра.

На думку О. В. Совгирі, необхідно розмежувати поняття «контрасигнування» (контрасигнація) та «контрасигнатура». Під контрасигнуванням варто розуміти законодавчо закріплену процедуру скріплення міністром акту глави держави, а контрасигнатура – це сам підпис на відповідному акті [1, с. 67].

За визначенням Скакун О. Ф. контрасигнування – це правовий інститут, сутність якого полягає в тому, що особа, яка скріплює підписом акт глави держави, бере на себе політичну та юридичну відповідальність, тим самим знімаючи її з глави держави. Таким чином президент стає частково відповідальним перед урядом, а останній, у свою чергу несе політичну відповідальність перед парламентом [2, с. 364]. Варто зауважити, що юридична відповідальність міністра, який скріплює підписом акт глави держави, настає лише в тому випадку, коли про неї зазначено в законодавстві. Розглянемо особливості інституту контрасигнування на прикладі діючих конституцій.

Відповідно до статті 89 Конституції Італійської республіки акт Президента Республіки є недійсним, якщо його не контрасигнували міністри, котрі запропонували відповідний акт і несуть за нього відповідальність. Крім того, стаття 87 цього ж закону передбачає можливість Президента видавати декрети, що мають силу закону. У такому випадку акти мають додатково контрасигнуватися Головою Ради міністрів. Подібна ситуація відображена і в Конституції Чеської республіки – у статті 63 зазначено, що рішення Президента вступають в силу після їх підписання Головою уряду або уповноваженим його членом. Подібність між наведеними вище прикладами полягає в тому, що всі без винятку акти глави держави мають бути контрасигновані. Таким чином, можна зробити висновок, що в обох випадках повноваження глави держави контролюються як з боку уряду, так і з боку парламенту. Існують і відмінності: по-перше, на відміну від Конституції Чехії, Основний закон Італії передбачає наявність у глави держави права

видавати нормативно-правові акти; по-друге, у Конституції Чеської республіки відсутній термін «контрасигнування», однак його наявність випливає зі змісту закону.

Порівняно сильнішою виглядає влада президента Франції, якщо розглядати її крізь призму інституту контрасигнування. У Статті 19 Конституції Французької республіки зазначено, що акти Президента Республіки, за винятком низки актів, передбачених цим законом, контрасигнуються Прем'єр-міністром і за необхідності відповідальними міністрами. Встановлення таких винятків (наприклад, призначення референдуму (стаття 11), розпуск Національних зборів (стаття 12) тощо) надає главі держави право приймати нормативні акти без процедури його скріплення підписом міністра. Так само не всі акти глави держави піддаються контрасигнації в Україні, відповідно до статті 106 Конституції України. Відмінність від Основного закону Франції полягає в тому, що зміст 106 статті Конституції України записаний від протилежного – вказано винятки, коли принцип контрасигнування застосовується (наприклад, рішення про введення військового стану). Варто зазначати, що в законодавстві України термін «контрасигнація» відсутній.

Необхідно звернути увагу на особливості іспанської моделі контрасигування. У цьому випадку (так само як і в Конституції Чеської республіки та Конституції України) назва «контрасигнування» в законі не передбачена, однак зміст статті 64 Конституції Іспанії вказує на існування такого інституту. Дана стаття, крім типових випадків контрасигнування актів глави держави (у даному випадку монарха) головою уряду, а за необхідності – відповідальним міністром, передбачає скріплення рішень монарха підписом Голови Конгресу депутатів – нижньої палати парламенту. За такою процедурою відбувається представлення кандидата та призначення на посаду Голови уряду, а також розпуск Генеральних Кортесів (парламенту).

Таким чином, проаналізувавши вище викладене, можна дійти висновку, що інститут констрасигнування притаманний насамперед формам правління з превалюванням ознак парламентаризму: парламентській республіці (Італія, Чехія), змішаній республіці (Франція, Україна), конституційній монархії (Іспанія). Дана тенденція наштовхує на запитання: «Чи притаманний інститут контрасигнації президентським республікам?».

Взагалі, інститут контрасигнування не є характерним для президентських республік. Однак В. М. Шаповал вважає, що контрасигнування актів глави держави окремими міністрами передбачене і в деяких президентських республіках (Аргентина, Болівія, Гватемала, Гондурас, Уругвай, Чилі). У такий спосіб може відбуватися

певний перерозподіл ролей між президентом і міністрами щодо здійснення виконавчої влади [3, с. 278]. Стаття 174 Конституції Гватемали передбачає, що декрети, розпорядження і постанови, що видаються Президентом, для визнання їх чинності мають бути скріплені міністром певного відомства. Цією ж статтею зазначається, що Президент та Міністр республіки несуть солідарну відповідальність за розпорядження, які вони спільно підписують.

Було б недоречно залишити без розгляду інститут контрасигнування в Конституції Аргентини. Стаття 100 даного акту, крім типової процедури підпису міністром акту глави держави, передбачає також можливість делегування Президентом своїх повноважень Голові уряду. Видані Головою уряду акти й регламенти в межах делегованих повноважень повинні бути скріплені міністром, що відповідає за сферу відносин, у межах яких такий акт видається.

Отже, підсумовуючи вище викладене, хотілося б зазначити, що інститут контрасигнування, незважаючи на давність, не втратив свого значення, а навпаки, пристосувався до потреб часу та видозмінився відповідно до сучасних реалій. Його видозміна пов'язана насамперед з розвитком нових форм державного правління, а в окремих випадках контрасигнації поширюється не лише на акти глави держави, а й на інших представників вищих органів державної влади.

Література:

1. О. Совгиря «Інститут контрасигнування актів глави держави в Україні: правова природа та проблеми законодавчого регулювання».
2. Скакун О. Ф. Теория государства и права : [учебник] / О. Ф. Скакун. – Х.: Консул, Ун-т внутр. дел, 2000.
3. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник / В. М. Шаповал. – 3-тє вид., стереотипне. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 464 с.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ
OBSERVANCE OF HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS OF ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE

Іванюк Руслан
адвокат, Адвокатське об'єднання «Бобровніков, Іванюк та партнери» аспірант кафедри теорії права та прав людини, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича /
Ruslan Ivanyuk, lawyer, Bobrovnikov, Ivanyuk and Partners JSC graduate student of the Department of Theory of Law and Human Rights Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3461

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, безпека і недоторканість є в Україні найвищою соціальною цінністю. Ефективність функціонування та діяльності демократичної правової держави визначається саме колом прав і свобод людини, системою гарантій їх забезпечення. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Усвідомлюючи це, органи державної влади України повинні вживати заходів щодо створення належних умов для забезпечення прав і свобод громадян, недопущення їх порушення та відновлення порушених прав.

В умовах тимчасової окупації частини території України та повномасштабної війни російської федерації проти України проблема захисту прав і свобод людини постає особливо гостро. Зростають ризики непропорційного обмеження прав і свобод людини, що вимагає спеціального контролю з боку суспільства. Далеко не скрізь держава спроможна створити однакові умови для реалізації громадянами конституційно закріплених за ними прав і свобод. З початком російсько-української війни певні порушення набули системного характеру, що зумовлено постійними обстрілами житлових районів, наслідком яких стали чисельні жертви серед цивільного населення, масовими вбивствами цивільних та інших осіб, які захищені за міжнародним гуманітарним правом, незаконними затриманнями, насильницькими зникненнями та катуваннями, руйнуванням у результаті обстрілів житлового фонду, пошкодженням об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, а також системи життєзабезпечення; руйнуванням фінансової, банківської сфери, транспортної інфраструктури та систем зв'язку та комунікацій; економічним занепадом та зростанням

рівня безробіття внаслідок закриття підприємств, розриву економічних зв'язків, фізичного знищення виробничих потужностей.

Серед основних прав, які порушуються щодня, можна назвати такі: право на життя, захист від катувань та поганого поводження; свобода пересування; право на свободу та особисту недоторканність; свобода думки, совісті та віросповідання; свобода мирних зібрань; свобода об'єднань; право власності; право на гідний рівень життя; право на освіту; протидія дискримінації; права жінок; права дітей; права людей з інвалідністю; права осіб із проблемами психічного здоров'я; право на участь в управлінні державними справами та багато інших.

Війна в Україні кардинально змінила сприйняття права громадян на приватність. З одного боку, збільшилася увага до власної приватності: захисту своїх пристроїв, власного права на зображення, конфіденційності кореспонденції та в цілому ідентичності кожної особи. Водночас правовий режим воєнного стану передбачає можливість обмежень і для приватності. Це потрібно для ідентифікації окупаційних сил, полегшення укладення правочинів, спрощення доступу до документів тощо.

Так, Верховна Рада України прийняла зміни до Кримінального кодексу України, розширивши можливості для правоохоронців щодо доступу до девайсів, а також до великого обсягу персональних даних громадян. Окрім того, під час воєнного стану особливої актуальності набуває питання приватності військовополонених, адже неодноразово поставало питання їх неправомірного висвітлення у медіа.

Україна після повномасштабного російського вторгнення офіційно повідомила про відступ від зобов'язань за Європейською конвенцією прав людини та Міжнародним пактом про громадянські та політичні права.

Зокрема, це надає державі повноваження встановити додаткові обов'язки щодо військової служби, обмеження щодо права на приватність, свободу релігії та вираження поглядів, права на мирні зібрання, права на ефективні засоби правового захисту, права власності, права на освіту та свободу пересувань. Тому Україна тимчасово не виконуватиме деякі зобов'язання, і це не становитиме порушення міжнародних договорів.

Відступ від зобов'язань, відповідно до практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), належить до дискреції держави. Проте як зазначалося в *Ireland v the United Kingdom* заходи, вжиті державою, мають бути обґрунтованими й необхідними в конкретній ситуації. Також держава має оцінити чи звичайні закони (окрім застосовних лише в періоди надзвичайного чи воєнного стану) здатні захистити легітимний інтерес (*Lawless v Ireland (no 3)*, §36). Якщо такі закони є достатніми, додаткові обмеження будуть порушувати права і

суперечитимуть міжнародним зобов'язанням. Ба більше, доцільність заходів має бути обґрунтованою в кожному конкретному випадку – недостатньо дати загальне пояснення для обмежень, варто ще й аргументувати їх необхідність та пропорційність в індивідуальних справах (*Alparslan Altan v Turkey*, §146).

Тому в Україні тривалість відступу від зобов'язань встановлено до закінчення правового режиму воєнного стану. Рішення України щодо застосування конкретних обмежень матиме значення, якщо під час або після закінчення війни громадяни оскаржуватимуть дії влади у Європейському суді з прав людини.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕЛІ МЕХАНІЗМУ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Кравцова Зоріна Сергіївна
доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права, Навчально-науковий Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3432

Історичний досвід глибоко переконує, що механізм здійснення державної влади, вибір найбільш ефективної, раціонально інституційно й функціонально побудованої моделі та відповідно її конституційне та нормативно-правове закріплення є одним із основоположних питань розбудови державності.

В істинності наведеної тези ми мали можливість неодноразово переконатися в національних реаліях після прийняття Конституції України та внесенні змін і доповнень до Основного Закону України, пов'язаних зі зміною форми правління з президентсько-парламентської республіки до парламентсько-президентської та навпаки з відповідним перерозподілом повноважень між Президентом України, законодавчою та виконавчою владою.

Адже здійснення державної влади за Конституцією України в редакції від 28 червня 1996 року, на нашу думку, з огляду на відсутність балансу повноважень між різними гілками влади та Президентом України та відсутність конституційно-правового закріплення ефективних механізмів притягнення до насамперед конституційно-правової відповідальності, а також інших видів юридичної відповідальності органів державної влади, їхніх посадових і службових осіб за вчинення

конституційно-правових та інших деліктів мало наслідком загалом низьку ефективність функціонування державної влади, неузгодженість діяльності різних інституційних систем державного апарату з подальшими елементами узурпації державної влади.

Вважаємо, що саме така конституційна модель механізму державної влади за роки незалежності України обумовила розвиток цілий комплекс проблем та негативних наслідків при управління державою.

На недосконаліть конституційно-правового механізму здійснення державної влади за Конституцією України в редакції від 28 червня 1996 року нерідко звертали увагу науковці, політики, громадські діячі. Зокрема, на переконання Ю. Шемшученка, вищенаведене обумовлене тим, що в процесі прийняття Конституції і гострого протистояння між Президентом України і Верховною Радою України 28 червня 1996 р. до проекту поспіхом було включено ряд положень, які порушили збалансованість Основного Закону. Особливо це стосувалося розподілу владних повноважень, що з часом призвело до виснажливого протистояння законодавчої та виконавчої гілок влади [1, с. 8].

Власне недосконаліть конституційного механізму здійснення державної влади з одного боку, а з іншого боку – нестерпне бажання окремих посадових осіб та гілок влади збільшити свої державно-владні повноваження до певної міри їх узурпувавши, а в окремих випадках – настирливе стремління основних фінансово-промислових груп України (олігархів) збільшити свій вплив на формування та реалізацію державної політики, обумовили внесення змін і доповнень до Конституції України.

Доцільно зазначити, що закони України про внесення змін і доповнень до Конституції України мали різне значення стосовно зміни конституційного закріплення та реалізації механізму здійснення державної влади. Видається, що вагомими в наведеному аспекті були: а) Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV [2], б) Закон України «Про внесення змін до статті 98 Конституції України» 19 вересня 2013 року № 586-VII [3], в) Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 року № 742-VII [4], г) Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII [5], а також Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України)» від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 [6].

Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV , запровадивши в України парламентсько-президентську форму правління, змінивши порядок формування Уряду України тощо, за своєю юридичною природою спрямований на фундаментальну зміну конституційного механізму здійснення державної влади в Україні.

Проте Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року за № 2222-IV на конституційному рівні чітко не сформулював процедуру формування Кабінету Міністрів України, не окреслив конституційний статус основних суб'єктів, уповноважених на його формування (наприклад, коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України), не встановив строки внесення Президентом України подання на призначення кандидатур на посади Міністра оборони та Міністра закордонних справ, не закріпив механізм притягнення до конституційно-правової відповідальності Президента України у випадку відступу від конституційного порядку та строків внесення подання на призначення кандидатури на посаду Прем'єр-міністра України тощо.

Як наслідок, такі конституційні зміни нівелюють аксіологічну та юридичну складову Основного Закону України, не покращують механізм держави, не спрямовані на формування збалансованої системи стримувань і противаг між гілками державної влади, не підвищують ефективність публічної влади в Україні, а відповідно є суттєвою перепоною для подальшого динамічного поступу Української держави, її розвитку як європейської, демократичної, правової, соціальної, єдиної, незалежної, соборної країни [7, с. 51].

З огляду на наведене, нині вкрай важливо на основі комплексного формально-юридичного аналізу Конституції, законів України та інших нормативно-правових актів України, практики їх реалізації, вивчення зарубіжного досвіду правового закріплення та втілення конституційних моделей здійснення державної влади, а також базуючись на доктринальних досягнення юридичної науки шляхом застосування сучасної методології дослідження сформулювати поняття конституційного механізму здійснення державної влади, розкрити його юридичну природу, визначити структуру та охарактеризувати її елементи, запропонувати слушні рекомендації щодо вдосконалення конституційного механізму здійснення державної влади в Україні. При цьому важливо комплексно та системно проаналізувати не лише здобутки науки конституційного права, а й насамперед напрацювання теоретиків права щодо конституційного механізму здійснення державної влади, механізму держави та його організації, відмінності механізму держави від державного апарату тощо.

Зазначимо, що фундамент, доктринальну основу дослідження конституційного механізму здійснення державної влади закладено саме правниками загальної теорії держави та права. Водночас фахівці теорії держави та права основну увагу концентрують на розкритті такої базової категорії як механізм держави та її співвідношення з апаратом держави. На нашу думку, дослідження проблематики механізму держави є одним із важливих завдань, з огляду на те, що механізм держави та механізм здійснення державної влади багато в чому структурно збігаються. Проте «механізм держави, на нашу думку, є до певної міри ширшим поняття ніж «механізм здійснення державної влади».

Таким чином, на основі аналізу наукових думок та положень, вважаємо, що категорія «конституційно-правовий механізм державної влади» є похідною від цілком оптимально дослідженої у вітчизняній теорії держави і права категорії «механізм держави», але не тотожною їй. Для обох категорій характерна наявність нормативно-правових і організаційно-правових (інституційних) складових, але для першої категорії властиве основне джерело – Конституція України та система інституцій – органи державної влади.

Приходимо до висновку, що конституційна модель механізму здійснення державної влади в Україні становить собою цілісну, впорядковану систему взаємопов'язаних органів державної влади України, їх посадових осіб, наділених Конституцією та законами України державно-владними повноваженнями, з метою ефективного досягнення завдань державотворення й реалізації функцій Української держави.

Література:

1. Конституційні засади державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії і практики: До 10-річчя Конституції України і 15-річчя незалежності України. [зб. наук.статей / за ред. Ю. С. Шемшученка; упоряд. І. О. Кресіна, В. П. Нагребельний, Н. М.Пархоменко. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. 334 с.
2. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 груд. 2004 р. № 2222-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 2. Ст.44.
3. Про внесення змін до статті 98 Конституції України. Закон України 19 вересня 2013 року № 586-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 11. Ст. 142.
4. Про відновлення дії окремих положень Конституції України. Закон України від 21 лютого 2014 р. № 742–VII. *Голос України*. 2014. № 39. Спецвипуск.
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя). Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1401-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 51. Ст. 1799.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010. Офіційний вісник України. 2010. № 72/1. Ст. 2597.
7. Демиденко В. О. Реалії та тенденції сучасної конституційної реформи в аспекті підвищення ефективності публічної влади в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 48-52.

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Лепко Єлизавета Сергіївна
студентка, Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Заболотна Галина Ігорівна
кандидат юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3447

Сучасній людині складно уявити власне життя без комп'ютерної та високотехнологічної техніки, комунікаційних та ІТ-технологій, а також без електронної інформації. Такі досягнення в галузі інформаційних систем та цифрових технологій, загальна глобалізація та розповсюдження Інтернету зумовлюють виникнення нових можливостей у багатьох сферах життєдіяльності людини, зокрема і в галузі адміністративного судочинства.

Таким чином, активна інформатизація суспільства та стрімкий розвиток електронно-комунікаційних технологій вносить свої корективи у звичну організацію життя як окремого громадянина, так і в діяльність усіх державних інституцій. Судочинство, зокрема адміністративне, має «йти в ногу» з динамікою розвитку інформаційного простору та відповідати усім викликам сьогодення. Така необхідність, у тому числі, пов'язана із забезпеченням захисту особи, її законних прав та інтересів, особливо в умовах дедалі більшого проникнення інноваційних технологій у всі сфери життя.

Зрештою форсоване оцифровування більшості видів діяльності суспільства не змогло не зачепити організації адміністративного процесу, зокрема воно посприяло появі таких засобів доказування, які враховують сучасні тенденції, тому закріплення на законодавчому рівні можливості використовувати нові види доказів свідчить про якісно новий рівень здійснення національного адміністративного судочинства [4, с. 174]. Так, електронні докази все частіше заявляються як докази сторонами у справі, незважаючи на те, що вітчизняна практика їхнього використання розпочала своє формування віднедавна.

Електронні докази сприймаються нами як певна інновація, явище останніх років. Однак, досвід їх застосування відомий ще в минулому столітті. Так, в Англії ще в 1968 році при захисті законних інтересів громадян у судовому порядку як докази допускалися відомості, що містяться в комп'ютерному документі при дотриманні деяких умов використання такої електронної машини [5].

Саме поняття «електронних доказів» з'явилося ще в 70-х роках XX століття, проте вперше отримали своє визнання та відображення в Типовому законі "Про електронну торгівлю", прийнятим Резолюцією Генеральної асамблеї ООН 30 січня 1997 р. [6, с. 127]. Варто зазначити, що саме цей міжнародний акт у сфері міжнародної торгівлі заклав правові основи для визначення таких інституцій, як «електронний підпис», «електронний документ», «автор електронного документа», «інформаційна система», а також визнав юридично-доказову силу документів у електронній формі. Закріплення вказаних дефініцій на міжнародному рівні та надання електронним документам доказового значення, безперечно, дало поштовх у подальшому нормативно-правовому регулюванні відносин у сфері електронного доказування.

Вагомі зміни в процедуру доказування в судах нашої держави були внесенні прийняттям у грудні 2017 року Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільно-процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [2], основною метою якого було нормативне регулювання механізмів процесуальних вимог щодо забезпечення права на ефективний та безпечний суд в Україні [7, с. 168]. Таким чином, вказаний акт доповнив інститут доказування, а саме нормативно закріпив визначення електронних доказів та передбачив їх використання при розгляді справи.

Визначаючи сутність електронних доказів, варто сказати, що електронні докази містять інформацію, сформовану та представлену в електронній формі: електронні дані, що являють собою відомості про осіб, предмети, факти, події, явища та процеси, які мають значення для вирішення судової справи. При чому наявність матеріального носія

не є специфічною ознакою таких доказів через їхню особливість – інформаційну природу, адже їх можна переносити та копіювати на інші джерела, не позбавляючи основних характеристик. Крім того, особливістю електронних доказів є можливість існування в кількох місцях одночасно, наприклад, передача копії даних телефону на інший пристрій зумовлює розміщення ідентичної інформації на двох гаджетах.

Відповідно до статті 99 Кодексу адміністративного судочинства України, «електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет)» [1].

При визначенні поняття електронного (цифрового) доказу слід відзначити і міжнародні норми рекомендаційного характеру, закріплені Комітетом міністрів Ради Європи в Керівних принципах щодо використання електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві. У даному акті використовується широке визначення електронних (цифрових) доказів: «Вони можуть мати форму тексту, відео, фото або звукозапису. Дані можуть надходити з різних носіїв або методів доступу, таких як мобільні телефони, веб-сторінки, комп'ютери або GPS-рекордери, включаючи дані, що зберігаються в сховищах поза власним контролем сторони» [3].

Варто підкреслити, що дані Настанови слугують практичними рекомендаціями для держав-членів Ради Європи, однією з яких є Україна, щодо поводження з електронними доказами і адаптування роботи судових та інших механізмів при вирішенні питань, що виникають стосовно електронних доказів при судовому розгляді адміністративних та цивільних справ.

Категорія «електронного доказу» є порівняно новою для науки адміністративно-процесуального права, а природа такого виду доказів все ще недостатньо досліджена на рівні теоретико-правової доктрини. Таким чином, у літературі існують різні думки щодо тлумачення електронних доказів та точаться дискусії щодо правильного визначення їх змісту.

Наприклад, науковець А. Ю. Каламайко визначив термін «електронні докази» як «передбачені законом процесуальні форми залучення текстової, звукової та візуальної інформації, яка створена та збережена за допомогою технічних та програмних засобів» [6, с. 129].

При цьому, до ключових ознак, що розкривають зміст електронних доказів в адміністративному процесі, дослідник відносить такі: 1) необхідність використання програмних і технічних засобів для дослідження електронного доказу; 2) відсутність матеріальної форми; 3) наявність технічного носія інформації; 4) специфічний процес створення та зберігання інформації, який надає можливість легко змінювати носія без втрати змісту і, навпаки, внести зміни до змісту без залишення слідів на носієві [6, с. 129].

У свою чергу, дослідник О. М. Лазько обґрунтовував сутність поняття «електронні докази» через їх класифікацію, розділяючи на певні різновиди: докази, які можуть бути виконані у цифровій формі, звуковій формі та формі відеозапису [8, с. 127].

Цікавою з приводу визначення дефініції «електронних доказів» є позиція В. В. Мурадова, який під електронними доказами визнає сукупність інформації, яка зберігається в електронному вигляді на будь-яких типах електронних носіїв і в електронних засобах [9, с. 313].

У контексті аналізу поняття «електронного доказу», вартою уваги видається думка вчених І. Вернидубова і С. Белікова, які висвітлюють специфіку електронних доказів та особливості їхнього використання, наводячи їхні ключові характеристики: 1) існування у нематеріальному вигляді; 2) необхідність використання певних технічних засобів для їх застосування у суді; 3) можливість перенесення чи копіювання на різні технічні пристрої без втрати їх сутності; 4) оригінал електронного доказу може бути доданий до матеріалів судової справи у будь-якому виді судочинства» [10, с. 303].

Слід зазначити, що досі серед науковців не сформовано єдиного підходу щодо розуміння поняття «електронних доказів». Попри те, що даний інститут знайшов своє нормативне відображення у ст. 99 Кодексу адміністративного судочинства, все ж сама процедура використання такого виду доказів потребує доповнення та конкретизації. Як наслідок, через відсутність достатньої правової регламентації електронних доказів ученим буває складно надати їм повноцінне визначення в літературі та виділити основні ознаки.

Отже, ми переконані, що застосування електронних доказів у процесі адміністративного доказування є досить ефективною та важливою його складовою. Важливо додати, що при цьому враховуються міжнародні тенденції та беруться до уваги акти рекомендаційного характеру, на основі яких створюється та розвивається цілісна правова система використання цифрових доказів в адміністративному судочинстві. Проте водночас законодавець повинен звернути увагу на певні недоліки як теоретичного, так і практичного характеру та спробувати усунути

існуючі прогалини та колізії в законодавстві, що також позитивно вплине і на практику.

На завершення зазначимо, що розвиток інституту електронних доказів в адміністративному процесі не є звичайною цивілізаційно-правовою необхідністю. Електронні докази мають більш глобальне значення, адже вони слугують способом ефективного розширення можливостей судової системи, який сприятиме посиленню юридичного захисту матеріальних та процесуальних прав осіб.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2005, № 35-36, № 37, ст.446. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/conv#n10259
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 48, ст.436. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text
3. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо використання електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві від 30.01.2019 (текст). Рада Європи: веб-сайт. URL: https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatorymemorandum/1680968ab5
4. Козинець І. Г., Кравченко В. Я. Окремі питання доказів та доказування в адміністративному судочинстві на сучасному етапі. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 173-177
5. Civil Evidence Act 1968. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/64/section/5/1991-12-19
6. Каламайко А. Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання в цивільному процесі // Право та інновації. – № 2 (10). – 2015. – С. 127-132.
7. Манжула А.А. Доказ в адміністративному процесі крізь призму інноваційних перетворень та інформатизації судочинства. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 167-169.
8. Лазько О. М. Перспективи розвитку електронних (технічних) засобів доказування в цивільному процесі України. Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 125-129.

9. Мурадов В. В. Електронні докази: криміналістичний аспект використання. Порівняльне правознавство. 2013. № 3-2. С. 313-315.
10. Вернидубов І., Белікова С. Електронні докази: поняття, особливості та проблеми щодо їх дослідження судом. Evropskypoliticky a pravnidiskurz. 2018. Vol. 5, Iss. 2. С. 299-305.

ДІЯЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У РОЗГЯДІ СПРАВ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ

Саадулаєв Анзор Ібрагімович
аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: Світличний Олександр Петрович
доктор юридичних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3421

Вітчизняне законодавство, міжнародні акти ратифіковані Україною гарантують іноземцям та особам без громадянства практичне визнання і здійснення їх прав і свобод та законних інтересів, що є основним критерієм правової, демократичної і соціальної держави. Українська держава в особі уповноважених органів публічної влади прикладає максимальні зусилля для вирішення існуючих проблемних питань, що виникають із особливостей правового статусу іноземців та осіб без громадянства.

Пріоритет прав і свобод людини (особистості) громадянина перед правами держави та феноменологія прав людини як найважливішої сфери для міжнародного співробітництва держав в рамках їх міжнародної спільноти є визначальними факторами сучасного розвитку демократичної правової державності, існування і функціонування міжнародного співробітництва держав в епоху глобалізації. Звідси, об'єктивно зростає роль і значення правового статусу людини (особи) громадянина як матеріально-функціональної та предметно-нормативної засад прав свобод і обов'язків людини, що на сьогодні виступають як основоположні предмети регулювання національного конституційного права, а отже – всієї національної системи права і законодавства, – враховуючи особливу роль конституційного права в національній системі права і законодавства як основоположної, фундаментальної та профілюючої галузі [1, с. 47].

Водночас слід наголосити, що для побудови демократичного суспільства та утвердження правової держави недостатньо лише задекларувати дотримання прав і свобод людини та громадянина. Політико-правові реалії сьогодення переконують у необхідності створення дієвих юридичних механізмів, які дозволять окремим особам, різним соціальним групам, громадянському суспільству загалом повною мірою реалізувати свої конституційні права і свободи. Потрібно здійснювати усі можливі нормативно-правові та організаційно-правові заходи щодо створення належних умов для реалізації громадянами їхніх прав і свобод, визначених конституцією України [2, с. 89].

Масштаби міграційних процесів на початку XXI століття спонукали керівні структури ЄС визнати міграцію новим «глобальним феноменом» та кардинально переглянути свій підхід до її регулювання. В законодавчій сфері це позначилося на прийнятті в таких суттєвих орієнтирів, як зміцнення співробітництва та взаємодії між державами-членами з питань міграції та активізація взаємодії з країнами походження мігрантів та транзитними країнами, насамперед у межах Європейської політики сусідства [3, с. 171].

Звертаючись до міжнародного досвіду М. Шведюк робить висновок, що найбільш сталі позиції адміністративна юстиція має в Німеччині, Австрії, Італії, Франції, Бельгії, Туреччині, Фінляндії, Швеції; у країнах колишнього Варшавського блоку: Польщі, Болгарії, Чехії; у пострадянських державах: Латвії, Литві та Естонії. Активно розвивається інститут адміністративної юстиції в Іспанії, Нідерландах і Швейцарії. Вищі виборчі суди та вищі суди правосуддя розглядають публічно-правові спори і в країнах Латинської Америки – Бразилії та Уругваї [4, с. 149]. Наведене в повній мірі може бути застосовано і в діяльності вітчизняних суб’єктів публічної адміністрації у їх відносинах із іноземними громадянами та іншими категоріями осіб.

Здійснене дослідження діяльності адміністративної юстиції у розгляді справ за участю інтересів іноземців та осіб без громадянства в країнах в таких країнах Європейського Союзу, як Німеччина, Франція, Польща, Латвія, Чехія, вказує на те, що у цих країнах діє розгалужена система адміністративної юстиції.

Питання щодо в’їзду, перебування та видворення у цих країнах іноземців та осіб без громадянства, а також тих, що перебувають легально, але порушують встановлені законом правила перебування в країні, існують різні процедури примусового повернення іноземців та осіб без громадянства, що вирішується уповноваженими органами публічної адміністрації та судами.

В Німеччині звернення до адміністративного суду можливе лише тоді, коли скарга особи була відхилена керівною адміністративною інстанцією органу, акт якого оскаржується.

У Польщі, передача скарги до адміністративного суду, як правило зазвичай не зупиняє виконання рішення виданого адміністративним органом про обов'язкове повернення в країну походження, але особа може про це клопотати.

В Чехії позов проти рішення про затримання іноземця або проти рішення про продовження терміну затримання іноземця подається через поліцію або до суду. У разі подання позову до суду поліцією, суд затребує адміністративну справу щодо іноземця, поліція зобов'язана надати суду відзив на позов, а іноземцю свій відгук на позов. Обов'язок поліції надати іноземцю відгук на позов, вказує на те, що чеський законодавець надаючи учасникам справи (поліції та іноземцю), яка є предметом судового розгляду, дотримується принципу рівності учасників судового розгляду.

У Франції на кожному етапі адміністративного затримання, така особа може оскаржити таке рішення в адміністративному суді, а також в апеляційному суді. Якщо суддя вважає, що рішення про затримання було незаконним та/або що процедура затримання не виконувалася з дотриманням усіх правил, особа звільняється. У такому випадку прокурор має право оскаржити це рішення протягом 10 годин. В такому випадку особа залишається позбавленою волі протягом цього періоду.

В залежності від правового статусу іноземця, в Латвії існує різний порядок оскарження рішення публічної адміністрації. Іноземець у разі відмови у проживанні може звертатися із заявою до Департаменту, а у разі відмови має право повторно звернутися до Міністра внутрішніх справ або посадової особи, уповноваженої міністром внутрішніх справ, рішення якої є остаточним. Якщо іноземець або особа без громадянства проживає в країні на законній підставі, така особа таке рішення може оскаржити до суду.

У разі примусового видворення особи в Латвії, право затримувати особу до ухвалення рішення або її примусове видворення покладена на Державну поліцію, яка має право затримувати особу терміном до 10 діб. У такому разі поліція зобов'язана повідомити прокурора. Крім того посадові особи публічної адміністрації мають право прийняти остаточне рішення про примусове видворення особи, яке не підлягає оскарженню, якщо особа: незаконно в'їхала в країну; добровільно не виконала розпорядження про виїзд; у разі якщо паспорт особи не зареєстрований у Латвії або якщо паспорт не видано у Латвії.

Наведене вказує, що діяльність адміністративної юстиції окремих країнах Європейського Союзу при розгляді справ за участю інтересів іноземців та осіб без громадянства має багато загальних рис, водночас існують різні процедури вирішення питання порушення вказаними особами законодавства країни перебування

Література:

1. Кофман Б. Я. Основні напрями вдосконалення та розширення правового статусу людини, особистості та громадянина в умовах глобалізації. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2020. №1. С. 46-59.
2. Ярошевська Т. Становлення і розвиток прав людини в Україні та в окремих іноземних країнах. Право України. 2010. №11. С. 84-89.
3. Дяченко В. Захист прав мігрантів, біженців та осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб: європейський досвід, проблеми, пошук, перспективи. Європейські інтеграційні процеси у XXI столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості. Збірник матеріал. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 березня 2018 р.). Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції. 2018. С. 167-174.
4. Шведюк М. Реформа адміністративного судочинства України як запорука захисту прав людини. Урахування зарубіжного досвіду. «Захист прав людини в адміністративному судочинстві: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні»: Зб. Матеріал. міжнарод. наук.-практю конф. присвяченої 10-річчю процесуальної діяльності адміністративних судів України (м. Київ, 1-2 жовтня 2015 року) / За заг. ред. О. М. Нечитайла. К.: Ваіте, 2015. С.147-151.

МИТНІ ТА ФІСКАЛЬНІ ПРИВІЛЕЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ І ДИПЛОМАТИЧНИХ АГЕНТІВ

Сіваш Олена Михайлівна
кандидат юридичних наук, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-6892-067X

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3451

Інститут дипломатичних привілеїв та імунітетів є центральним інститутом права зовнішніх зносин. Дипломатичні привілеї та імунітети представляють собою сукупність особливих пільг, прав та переваг, які

надаються іноземним дипломатичним представництвам, їх персоналу, та іншим особам, що користуються за міжнародним правом захистом на території держави перебування. В сучасному праві зовнішніх зносин привілеї та імунітети розуміються саме як комплекс прав та переваг, що нерозривно пов'язані, доповнюють одне одного і надаються одночасно. Однак між дипломатичними привілеями та імунітетами с точки зору історії та теорії питання є певні відмінності. Зокрема це стосується їх походження і обов'язковості. Дипломатичні привілеї представляють додаткові пільги та переваги і спрямовані на полегшення роботи дипломатичних представництв та їх персоналу. Вони, на відміну від дипломатичних імунітетів, до кінця XIX ст. не були юридично обов'язкові для держав і надавалися з міркувань міжнародної ввічливості та на основі взаємності. Саме фіскальні та митні привілеї, що не є безумовно необхідними з точки зору забезпечення функціонування представництва, однак полегшують його роботу, тривалий час надавалися на основі міжнародної ввічливості з урахуванням взаємності, а не в порядку міжнародно-правових зобов'язань.

З прийняттям Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. вимоги надання фіскального та митного привілеїв в обсязі зазначеному в її положеннях (ст. ст. 23, 34; ст. 36) отримали силу норм права, тож стали юридично обов'язковими. Відповідно ці привілеї надаються офіційним представництвам держав і їх персоналу автоматично з моменту заснування таких представництв, чи з моменту вступу дипломатичного агента на територію держави перебування чи, якщо він вже знаходився на цій території, з того моменту, коли про його призначення повідомляється міністерству закордонних справ (ч.1 ст. 39) [1].

Згідно зі ст. 23 Віденської конвенції 1961 р.: «Держава, що акредитує і глава представництва звільняються від всіх державних, районних, муніципальних податків, зборів і мит відносно приміщень представництва, власних чи найманих, окрім податків, зборів і мит, які представляють собою плату за конкретні види обслуговування» [1]. Зміст поняття «приміщення представництва» міститься в ст. 1 Віденської конвенції 1961 р. і включають «будівлі чи частини будівель, що використовуються для цілей представництва, включаючи резиденцію глави представництва, кому б не належало право власності на них, включаючи земельну ділянку, що обслуговує дану будівлю чи частину будівлі» [1]. В національному акті – Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, фіскальні привілеї не регламентовані [2]. Однак, згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України,

є частиною національного законодавства України» [3]. Українська РСР ратифікувала Віденську конвенцію 1964 р., сучасна ж Україна згідно зі ст. 6 Закону Про правонаступництво: «підтверджує свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР до проголошення незалежності України» [4]. Тож положення Віденської конвенції застосовуються як частина національного законодавства.

Особисті фіскальні привілеї передбачені ст. 34 Віденської конвенції 1961 р.: «Дипломатичний агент звільняється від усіх податків, зборів та мит, особистих та майнових, державних, районних та муніципальних, за винятком: a) непрямих податків, які зазвичай включаються до ціни товарів чи обслуговування; b) зборів і податків на приватне нерухоме майно, що знаходиться на території держави перебування, якщо він не володіє ним від імені держави, що акредитує, з метою представництва; c) податків на спадщину та мит на спадкування, що стягуються державою перебування, з вилученнями, передбаченими у п. 4 ст. 39; d) зборів та податків на приватний дохід, джерело якого перебуває у державі перебування, та податків на капіталовкладення у комерційні підприємства у державі перебування; e) зборів, які стягуються за конкретні види обслуговування; f) реєстраційних, судових та реєстрових мит, іпотечних зборів та гербового збору щодо нерухомого майна з вилученнями, передбаченими у ст. 23» [1]. Як бачимо, виключення стосуються тих випадків коли дипломатичний агент діє, так би мовити в приватній якості, а не від імені держави.

Митні привілеї передбачені ст. 36 Віденської конвенції: «1. Держава перебування, відповідно до прийнятих нею законів і правил, дозволяє ввозити та звільняє від усіх мит, податків та пов'язаних з цим зборів, за винятком складських зборів, зборів за перевезення та подібного роду послуги: a) предмети, які призначені для офіційного користування представництва; b) предмети, призначені для особистого користування дипломатичного агента або членів його сім'ї, які мешкають разом з ним, включаючи предмети, призначені для його облаштування. 2. Особистий багаж дипломатичного агента звільняється від огляду, якщо немає серйозних підстав припускати, що він містить предмети, на які не поширюються вилучення, згадані в п. 1 цієї статті, або предмети, ввезення чи вивезення яких заборонено законом або регулюється карантинними правилами держави перебування. Такий огляд повинен проводитись лише у присутності дипломатичного агента або його уповноваженого представника» [1]. Як випливає зі змісту цієї статті, цей привілей не є абсолютним, оскільки приймаюча держава має право вводити необхідні обмеження та регулювати порядок ввезення та вивезення тих чи інших товарів. Згадане вище Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних

держав в Україні в п.11 передбачає: «Порядок переміщення через митний кордон України майна дипломатичних представництв, митні пільги, що надаються главі дипломатичного представництва, членам персоналу дипломатичного представництва та членам їх сімей, визначаються законодавством України відповідно до норм міжнародного права» [2]. Ці питання детально регламентуються Митним кодексом України, а саме розділом XIII «Особливості пропуску та оподаткування товарів, що перемішуються через митний кордон України представництвами іноземних держав, міжнародними організаціями та офіційними особами, а також дипломатичними представництвами України, що знаходяться за кордоном». Так ч. 1 та 2 ст. 383 «Особливості пропуску та оподаткування товарів, що ввозяться на митну територію України главою дипломатичного представництва іноземної держави, членами дипломатичного персоналу представництва та членами їх сімей» представляє собою імплементацію положень ч. 1 (b) та ч. 2 ст. 36 Віденської конвенції 1961 р. Ч. 3 ст. 383 передбачає особливості ввозу в Україну моторних транспортних засобів [5].

Віденська конвенція 1961 р., вимагає не допущення дискримінації між державами (ст. 47 ч. 1). За ч. 2 ст. 47 не вважається, що має місце дискримінація: a) якщо держава перебування застосовує будь-яке з положень цієї Конвенції, обмежувально через обмежувальне застосування цього положення до її представництва в державі, що акредитує; b) якщо за звичаєм або згодою держави надають одна одній режим, сприятливіший, ніж той, що вимагається положеннями цієї Конвенції [1]. Так Митний кодекс України ч. 1 ст. 390 «Застосування умов взаємності», передбачає: «У разі надання закордонному дипломатичному представництву України або його персоналу іноземною державою менш сприятливого режиму, ніж передбачено цим розділом, до дипломатичного представництва такої іноземної держави в Україні та його персоналу застосовуватиметься аналогічний режим на умовах взаємності» [5].

Хоча держави досить стримано ставляться до будь-яких вилучень із сфери власного оподаткування, однак при цьому можуть розширювати надання привілеїв на умовах взаємності. Так в Україні діє Порядок звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання та ввезення на митну територію України товарів і послуг, передбачених для власних потреб дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій в Україні, а також для використання особами з числа дипломатичного персоналу дипломатичних місій та членами їх сімей, які проживають разом з ними [6]. П. 3 Порядку передбачає надання такого звільнення на умовах взаємності: «Звільнення від сплати податку

на додану вартість дипломатичних представництв, консульських установ, осіб з числа дипломатичного персоналу дипломатичних місій та членів їх сімей застосовується виходячи з принципу взаємності стосовно кожної окремої держави та/або відповідно до міжнародних договорів України» [6].

Отже митні і фіскальні привілеї, що є важливою складовою комплексу норм, які складають інститут дипломатичних привілеїв та імунітетів імплементовані в законодавство України.

Література:

1. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/dip_rel.shtml
2. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні затверджено Указом Президента України від 10 червня 1993 року N 198/93 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93#Text
3. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
4. Закон України Про правонаступництво України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text
5. Митний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text
6. Порядок звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання та ввезення на митну територію України товарів і послуг, передбачених для власних потреб дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав і представництв міжнародних організацій в Україні, а також для використання особами з числа дипломатичного персоналу дипломатичних місій та членами їх сімей, які проживають разом з ними затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2010 р. № 1240 в редакції від 28.10.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2010-%D0%BF#Text

ЛОГІСТИКА ПОРТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сурілова Анастасія Олегівна
асистентка кафедри морського права
Національного університету «Одеська морська академія»

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3456

З початком російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року, українська акваторія Чорного моря опинилася заблокованою державою агресором, а українські морські порти почали піддаватися ракетним обстрілам.

У цій ситуації традиційне перевезення вантажів морем стало неможливим, що завдало серйозного удару по експортним спроможностям України і привело до фактичної зупинки товарообігу, який здійснювався за допомогою морських вантажних перевезень. Торгові судна, які мали вивозити агропродукцію з України, опинилися заблокованими в українських портах, а судна, які мали везти імпорт в Україну, не могли зайти в українську акваторію через збройну агресію РФ.

Станіслав Ткачик, директор логістичної компанії «Лукро», у своїй статті для сайту «Порти України» перелічив наступні проблеми, які довелося вирішувати українським перевізникам внаслідок російського вторгнення [1]. Серед них: 1) порушення логістики; 2) неможливість експорту з морських портів; 3) втрата контролю над портами на окупованій території; 4) знищення логістичної інфраструктури; 5) неготовність «сухих портів» до переорієнтації на перевезення вантажів суходолом (відсутність інфраструктури, спроможностей, транспорту, площі зберігання, контейнерів, дозволів, безпеки вантажів); 5) значне збільшення тарифів на послуги зі зберігання та перевезення; 6) збільшення термінів доставки вантажу; 7) затримка оплати послуг; 8) зіпсуття товарів; 9) посилання сторін на форс-мажор і пов’язані з цим спори (витрата часу та ресурсів на досудове або судове врегулювання спору); 10) дефіцит спроможностей портів Польщі, Румунії та Болгарії через різке збільшення товаропотоку з України та в Україну; 11) дефіцит складських потужностей та європейські обмеження на вагу вантажів для українських перевізників; 12) черги на пунктах пропуску; 13) відмова іноземних експедиторів від перевезень по території воюючої країни; 14) відмова страхових компаній від покриття ризиків.

Внаслідок російського вторгнення, українській владі довелося розглянути альтернативні шляхи постачання вантажів. До початку дії «зернового коридору», доступнішим з усіх можливих стало застосування

автомобільного сполучення і т.з. «сухих портів», однак проблемою постала неспівмірність запитів товарообігу і можливостей автомобільних шляхів та перевезень залізницею забезпечити належний рівень логістики, адже Україні бракувало транспортної інфраструктури, яка могла б впоратися з різким збільшенням вантажоперевезень. Укладена 22 липня 2022 року в Стамбулі «зернова угода» змогла вирішити проблему з експортом агропромислової продукції, чого дуже потребували українські виробники зернових, однак «зерновий коридор» досі не в змозі закрити всі потреби українського експорту і повернути товарообіг на довоєнні показники. Через це є актуальним питання мультимодальних перевезень як одного зі способів вирішення проблем в логістиці під час воєнного стану в Україні.

Як зазначають в своїй статті С. Л. Шульц та О. М. Луцків, транспортна система України в умовах війни зіткнулася одразу з декількома загрозами. Серед них: 1) тривалі активні бойові дії, які завдали шкоди транспортній інфраструктурі; 2) необхідність задоволення високого попиту на її відновлення; 3) морська блокада; 4) обмежений фінансовий ресурс, існування економіки за рахунок макрофінансової допомоги країн-партнерів; 5) зростання операційних витрат транспортних підприємств; 6) дефіцит кваліфікованих кадрів або робочої сили внаслідок міграції, мобілізації, людських втрат [2, с. 89].

З іншого боку, серед перспектив для української транспортної системи дослідниці вирізняють: 1) динамічний євроінтеграційний процес; 2) допомогу країн-партнерів, їх участь у локальних інфраструктурних ініціативах; 3) розвиток логістичних хабів; 4) розвиток спільних проєктів між державою та бізнесом (ДПП, концесії) [2, с. 89].

Якщо транспортування вантажів залишилося можливим при зміні маршрутів та способів перевезень, великою проблемою залишається час доставки. С.Л. Шульц та О.М. Луцків зазначають, що протяжність автошляхів незначно змінилася за роки відновленої незалежності (1991-2022), склавши 169,4 тис. км (158,7 тис. км твердого покриття). Вони також наводять іншу статистику, зокрема, щільність доріг в Україні та Європі, яка становить 285,5 км на 1 тис. км2 в Україні, тоді як у Франції – 1459 км, Англії – 1415 км, Італії – 981 км, Польщі – 960 км [2, с. 86]. Робиться незадовільний висновок про те, чи готові були автомобільні шляхи України витримати переорієнтацію логістики з морських перевезень на «сухі порти».

Внаслідок блокади російським агресором українських портів «Великої Одеси» та втрати контролю над іншими портами внаслідок російської окупації Маріуполя та Бердянська, до початку дії «зернового коридору» Україна щодня втрачала $170 млн [3]. За оцінкою Світового банку за 22 квітня 2022 року збитки транспортної інфраструктури,

завдані російським вторгненням, склали $61 млрд. Київська школа економіки оцінила ці збитки в $41 млрд. станом на 18 квітня 2022 року [4].

Після морської блокади, Україні допомогла зміна орієнтації на порти Балтійського моря (Таллінн, Гданськ) [5]. Також посилилася роль залізничних перевезень. Такі країни як Польща та Румунія обслуговують до 70% експортних залізничних перевезень для України, при цьому залізниця функціонує лише на 40% повного потенціалу через втрату контролю за складом потягів та маршрутами на окупованих територіях. До вторгнення, за допомогою залізниці перевалка вантажів сягала 3400 вагонів на добу (або 220 т вантажу). Станом на 04.05.2022 експортна спроможність залізниці складала 1900 вагонів зі збільшеним часом очікування на кордоні [6].

Для оптимізації логістики в умовах війни потрібно звернути увагу на наступні речі: 1) вибір найближчого до точки доставки вантажу порту; 2) залучення додаткових складів навколо кордону з Україною; 3) залучення терміналів обабіч автомагістралей на території ЄС; 4) поглиблення співпраці з логістичними компаніями Польщі, Румунії, Болгарії; 5) балансування вантажопотоків для портів; 6) комбінування різних логістичних схем при вивезенні товару з одного порту [1].

Таким чином, в умовах війни оптимальним варіантом стало зосередження українського товарообігу на доставці в найближчі до фінальної точки доставки вантажу порти, з яких товар залізницею або автомобільним транспортом – залежно від спроможності та фінансової доцільності, – доставлявся в Україну. Відповідно, український експорт доставлявся суходолом до найближчого порту, звідки товар йшов морем далі.

Підсумовуючи, для оптимізації логістики в умовах війни перш за все потрібно звернути увагу на альтернативні маршрути та залучення вільних портів для рівномірного навантаження на транспортні потоки. Крім цього, потрібно розробити варіанти доставки та плани дій для ситуації, коли доставка вантажу ускладнюється або втручаються фактори, які роблять доставку товару неможливою для конкретного маршруту. Відповідно, головним принципом для логістики воєнного часу залишається гнучкість та швидке реагування на виклики, адже саме завдяки цим принципам можливо зменшити фінансові ризики та зберегти в роботі транспортні ланцюги.

Література:

1. Ткачик С. Логістика воєнного часу: як оптимізувати доставку вантажів через порти Польщі, Румунії та Болгарії. Досвід логістичної компанії «Лукро». 12.09.2022. *Порти України*. URL: https://bit.ly/3Uz5xNQ (дата доступу: 14.11.2022)

2. Шульц С.Л., Луцків О.М. Проблеми функціонування транспортної інфраструктури та логістики України в умовах воєнного часу. *Регіональна економіка*, 2022, № 2. С. 85-93. URL: https://doi.org/10.36818/1562-0905-2022-2-9 (дата доступу: 14.11.2022)
3. Прем'єр-міністр України та Президент Євроради скоординували спільні кроки для розв'язання проблеми експорту української агропродукції. 09.05.2022. Урядовий портал. URL: https://bit.ly/3hJnc7c (дата доступу: 14.11.2022)
4. Світовий банк оцінив інфраструктурні збитки України від війни у $60 млрд. 22.04.2022. *Порти України*. URL: https://ports.ua/svitovij-bank-ocziniv-infrastrukturni-zbitki-ukra%d1%97ni-vid-vijni-u-60-mlrd/ (дата доступу: 14.11.2022)
5. Ковальчук Г. Логістика воєнного часу. Репортаж з логістичного центру HelpUkraineCenter, заснованого за ініціативи співвласника TIC Андрія Ставніцера. 17.05.2022. *Порти України*. URL: https://bit.ly/3hb0HaX (дата доступу: 14.11.2022)
6. Обмеження логістичних можливостей та експортні питання під час військових дій. 04.05.2022. URL: https://www.cci.zp.ua/vebinar-obmezhennya-logistychnyh-mozhlyvostej-ta-eksportni-pytannya-pid-chas-vijskovyh-dij-videozapys (дата доступу: 14.11.2022)

СТРАТЕГІЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ТА ІНТЕРЕСУ КОРПОРАЦІЇ

Баша Вікторія Олександрівна
студентка 2 курсу, ОС Магістр,
Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Захарчук Андрій Савович
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу, Державний торговельно-економічний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3459

Актуальність теми. Належний захисту права власності є базовою умовою успішного ведення бізнесу. Однак, слід враховувати той факт, що здійснення підприємницької діяльності більше, ніж одним суб'єктом, часто породжує конфлікти, а іноді, й бажання отримати неправомірну винагороду.

Захист прав та інтересів власників частки статутного капіталу товариства потребує детального дослідження сталої, на сьогодні судової практики. Прогалини та колізії законодавства, у сфері захисту права корпорації розкриті в працях таких вчених-правників, як: Жорнокуй Ю. М., Кібенко О. Р., Кобецької Н. Р., Кравчука В. М., Луця В. В., Спасибо-Фатєєвої І. В., та інших.

Метою статті є аналіз механізму захисту прав та інтересів суб'єкта корпорації, що виникли на підставі договору купівлі-продажу частки статуту.

Результат дослідження. З моменту порушення, невизнання чи оскарження, суб'єктивних корпоративних прав та інтересів, виникає необхідність у їх належному захисті та відновленні порушених прав. Для належного та ефективного захисту порушених, невизнаних чи оскаржуваних прав та інтересів, суб'єкту корпорації, слід звернутися за отриманням кваліфікаційної правової допомоги, яка відповідно до статті 1312 Конституції України, надається адвокатом (захисником) [1].

Обираючи захисника, необхідно з'ясувати, чи дійсно особа зможе ефективно захистити ваші права та інтереси. Оскільки, відповідь на дане питання, дозволить з'ясувати низку психологічних факторів, рівень комунікації, які, в майбутньому, будуть впливати на зміст відносин «клієнт-адвокат». Не менш важливим фактором є компетентність адвоката, пов'язана з досвідом вирішення аналогічних справ. Зазначимо, що власник порушених прав та інтересів корпорації, має отримати кваліфіковану правничу (правову) допомогу, мінімізацію ризиків, належний спосіб захисту, економію часу. Слід зважати, що кожна справа є індивідуальною та потребує дослідження матеріалів, нормативно-правових актів та судової практики за аналогією.

З проблемою захисту порушених суб'єктивних прав та інтересів корпорації, можна зіштовхнутися в процесі набуття права власності на частку статутного капіталу товариства, що реалізоване у рамках виконавчого провадження. Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист, як завершальна стадія судового процесу.

Стягувач, при реалізації конституційних прав, що полягають у виконанні судового рішення, звернувся до приватного виконавця з виконавчим документом від 19 лютого 2020 року. У рамках виконавчого провадження, що здійснюється на підставі Закону України «Про виконавче провадження» [2], накладено арешт на корпоративні права боржника, а саме, частку статутного капіталу в розмірі 67% статутного фонду товариства, оцінених експертом та реалізовані в рамках виконавчого провадження. Переважним правом придбання частки скористався один з учасників товариства, і, в кінцевому підсумку, став власником частки статутного капіталу товариства у розмірі 95% товариства.

02 лютого 2021 року, з метою звернення стягнення на корпоративні права боржника, між боржником та набувачем (покупцем), за участі приватного виконавця, був укладений Договір купівлі-продажу (передачі у власність) частки статутного капіталу товариства. Цього ж дня, сторони, передали корпоративні права за нотаріальним актом прийняття-передання частки та здійснили Державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, що полягала у зміні складу засновників (учасників), про що свідчать реєстраційні дії в Єдиному реєстрі та Статуті товариства.

Не зважаючи на те, що продаж корпоративних прав між сторонами здійснився в рамках чинного законодавства та відповідав всім його вимогам, на сьогодні виникають проблеми щодо їх захисту. Вони зумовлені тим, що у травня 2021 року Голосіївський районний судом міста Києва визнано оцінку частки статутного капіталу недійсною, а дії приватного виконавця – неправомірними. Зазначимо, що виконання

вищезазначеної ухвали порушує права та законні інтереси набувача частки статутного капіталу товариства. Оскільки набувач на законних підставах отримав право власності, що захищено статтею 41 Конституції України [1] та кореспондується у статті 321 Цивільного кодексу України [4].

Неодноразово були спроби повторного оскарження неправомірності дій приватного виконавця, який реалізував частку статутного капіталу в рамках виконавчого провадження та спробам перешкодити новому суб'єкту прав корпорації реалізовувати свої права, для досягнення інтересів товариства. Зазначені дії проявлялися в неодноразовому накладенні арешту на реалізовану частку, спробою вплинути на діяльність товариства та оскаржити факт купівлі-продажу частки статутного капіталу. Проте, відповідно до частини 1 статті 56 Закону України «Про виконавче провадження» [2] арешт майна (коштів) боржника застосовується для забезпечення реального виконання рішення. Отже, накладення арешту на майно боржника, в межах виконавчого провадження, не гарантує його стягнення та не встановлює майнові права стягувача на таке майно.

З метою захисту прав та інтересів власника частки статутного капіталу, адвокатами була побудована стратегія захисту. Її суть полягала у детальному дослідженні та аналізу документів, пов'язаних з судовими рішеннями по справі, зокрема, справи, на підставі якої була реалізована частка статутного капіталу товариства. Саме ці дії дозволили зрозуміти суть справи й окреслити проблеми, які можуть виникнути в процесі судового розгляду.

Наступним кроком стало дослідження судової практики за аналогією. Значна увага була приділена аналізу постанов Верховного Суду та окремої думки судді. Зазначені дії допомогли сформувати правову позицію захисту порушених прав та інтересів корпорації, що відбулася на підставі аналогічної практики та механізму, який сформувався в суспільстві.

На підставі проведених дій була сформована та погоджена з клієнтом лінія захисту. В її основу покладені не тільки норми права, а також судова практика, яка сформувалася під впливом суспільних відносин та є ефективною щодо обставин справи. Окрім представництва в судах, виникла необхідність у підготовці відповідних процесуальних документів у рамках справи. З поміж всіх дій, здійснено подання позовних заяв та клопотань про зняття арешту з майна до Голосіївського та Святошинського районних судів міста Києва (відповідно, до суду, який визнав факт продажу корпоративних прав – незаконним; та за юридичною реєстрацією товариства), подання пояснень для суддів з новою практикою застосування правосуддя та інші процесуальні дії.

Також, для належного захисту прав та інтересів корпорації, від посягань у майбутньому, здійснено реєстрацію торговельних марок (словесна та комбінована), які на праві власності належать новому власнику частки відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [3].

На підставі здійснених дій відбувся ефективний захист у відновленні порушених прав та інтересів власника частки статутного капіталу товариства, що був спрямований на: захист корпоративних прав та інтересів нового власника реалізованої на торгах частки; знятті арешту з цієї ж частки статутного капіталу, що була здійснена нотаріусом та приватним виконавцем; побудові стратегії захисту для мінімізації посягань у майбутньому; та наданні кваліфікаційної допомоги. Однак, не слід забувати, що стратегія захисту хоч і має свій загальноприйнятий алгоритм дій, проте, у кожному випадку захисту порушеного суб'єктивного права та інтересу – індивідуальна.

Висновки. Захист порушених прав та інтересів суб'єкта корпорації є індивідуальним. Стратегія захисту має будуватися відповідно до специфіки справи, підстав порушення та з урахуванням майбутніх ризиків. Для отримання комплексного захисту порушених, невизнаних чи оскаржуваних прав та інтересів, суб'єкту корпорації слід звернутися до захисника, з метою отримання кваліфікованої допомоги та аналізу справи з майбутніми ризиками. Необхідно здійснити наступні дії:

- дослідити документи та виокремити проблематику;
- аналіз норм законодавства;
- пошук та аналіз судової практики споріднених спорів (особливу увагу необхідно приділити правовим позиціям Верховного Суду та окремим думкам суддів);

побудувати лінію захисту порушених суб'єктивних прав та інтересів, а також механізму захисту, що унеможливить майбутнє порушення.

Аналізуючи особливості судового захисту, хочемо зазначити, що не існує ідеальної моделі стратегії захисту порушеного права та інтересу корпорації, оскільки у суспільстві існує різноманіття підстав та засобів їх порушення, що потребують кваліфікованого аналізу та комплексного захисту.

Література:

1. Конституція України : Закон України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 14.11.2022).
2. Про виконавче провадження : Закон України № 1404-VIII від 02 червня 2016 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text (дата звернення: 14.11.2022).

3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України № 3689-XII від 15 грудня 1993 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text (дата звернення: 14.11.2022).
4. Цивільний кодекс України : Закон України № 435-IV від 16 січня 2003 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 14.11.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Буханевич Анастасія Сергіївна
студентка Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Науковий керівник: Гансецька Валерія Володимирівна
кандидат юридичних наук, асистент кафедри нотаріального,
виконавчого процесу та адвокатури, прокуратури, судоустрою
Навчально-наукового інституту права Київського
національного університету ім. Т. Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3439

Внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року Президент Володимир Зеленський видав Указ №64 «Про ведення воєнного стану на території України» [1]. Задля забезпечення належного захисту сімей сотні тисяч військовослужбовців, які перебувають в лавах Збройних сил України необхідно, щоб була запроваджена актуальна та ефективна процедура оформлення факту смерті цих військовослужбовців у випадку їх загибелі, оскільки лише в такому разі в членів сім'ї виникає право на отримання одноразової грошової допомоги, допомоги на поховання та інших належних виплат, що передбачені Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168 [2]. Крім того, лише після встановлення факту смерті можливе оформлення спадщини та припинення шлюбу з громадянином, який оголошений судом померлим [3].

Відповідно до статті 17 Закону України "Про державну реєстрацію актів цивільного стану" державна реєстрація смерті проводиться органом Державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) на підставі документа встановленої форми про смерть, виданого закладом охорони здоров'я або судово-медичною установою або ж рішення суду про встановлення факту смерті особи в певний час або про оголошення

її померлою [4]. Якщо ж з різних причин тіла загиблих військовослужбовців неможливо евакуювати з поля бою або за наявності об'єктивних причин неможливо вважати, що захисник загинув, оскільки не відоме місцезнаходження тіла, члени сім'ї загиблого не зможуть отримати свідоцтво про смерть.

Зазначене може створювати перешкоди для сімей таких загиблих, оскільки їх можуть оформити як таких, що зникли безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, статус таких осіб регламентується Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [5]. А відповідно до Цивільного кодексу України, фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою лише після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. Хоча з урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців [6]. Таким чином, зазначений механізм визнання військовослужбовця померлим є доволі тривалим, що може не відповідати інтересам сім'ї загиблого.

Однак, 7 серпня 2022 року до Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК), були внесені зміни на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях» [7, 8]. Таким чином, законодавцем було визначено більш актуальний механізм визнання факту смерті в суді в порядку окремого провадження, дія якого поширювалась не лише на тимчасово окуповані території, як було це визначено у попередній редакції ЦПК, а й на всю територію України на період воєнного стану. Більш того, існує можливість звернутися до будь-якого місцевого суду України, що здійснює правосуддя, незалежно від місця проживання (перебування) заявника.

Переваги нового механізму стосуються також розширення списку заявників, які можуть звернутися до суду. Так, із заявами про встановлення факту смерті можуть звернутися члени сім'ї померлого, їхні представники або інші заінтересовані особи, якщо встановлення факту смерті особи впливає на її права, обов'язки чи законні інтереси (наприклад, спадкоємці за заповітом).

Більш того, така справа має розглядатись невідкладно з дня надходження відповідної заяви до суду, однак він може різнитися залежно від завантаженості суду. А рішення підлягає негайному виконанню, таким чином зникає необхідність очікувати поки сплине 30-денний строк, після якого воно б набрало законної сили.

Важливого значення набуває доказова база, яка має бути зібрана заявником, оскільки від цього залежить можливість ухвалення судового рішення про встановлення факту смерті. Перелік доказів не є вичерпним і визначається в індивідуальному порядку залежно від кожної конкретної справи. Зокрема, такими доказами можуть бути акт смерті, складений у присутності свідків або ж акт службового розслідування, висновки якого затверджені наказом командира військової частини. При цьому в акті службового розслідування повинні обов’язково міститися дані щодо місця, дати та часу загибелі, а також відомості щодо причин та обставин, за яких загинув захисник.

Крім того, важливо, щоб у акті було вказано: смерть не пов'язана з учиненням злочину чи адміністративного правопорушення; сталася не внаслідок вчинення дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння або навмисного заподіяння собі тілесного ушкодження; загиблий перебував у засобах індивідуального захисту; загибель пов'язана із захистом Батьківщини. У разі, якщо вищезгадана інформація буде відсутня, це може стати підставою для того, щоб суд відмовив членам сім'ї загиблого в призначенні одноразової грошової допомоги.

Доречно буде зазначити судову практику щодо рішень, якими встановлюється факт смерті військовослужбовців у випадках, коли рештки тіла загиблого неможливо було забрати, оскільки вони перебували в зоні ведення бойових дій. Хоча згадані зміни до цивільного законодавства були запроваджені нещодавно, на жаль, вже є доволі багато таких прикладів, зокрема рішення Оболонського районного суду м. Києва від 25 жовтня 2022 року у справі № 756/8783/22 [9], Лозівського міськрайонного суду Харківської області від 25 жовтня 2022 року у справі № 629/1633/22 [10], а також Новомиргородського районного суду Кіровоградської області від 26 жовтня 2022 року у справі № 395/848/22 [11]. Усі три рішення розглядались за новим порядком провадження у справах про встановлення факту смерті особи в умовах воєнного стану, що посприяло належному захисту інтересів усіх заінтересованих осіб.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 / Президент України (дата звернення: 08.11.2022).
2. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова від 28.02.2022 № 168 / Кабінет Міністрів України (дата звернення: 08.11.2022).

3. Мамчур М. І. Порядок визнання фізичної особи безвісті відсутньою або оголошення померлою: *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах*: матеріали наук.-практ. конф. Дніпро. 2018. С. 42-44.
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI / Верховна Рада України (дата звернення: 08.11.2022).
5. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII / Верховна Рада України (дата звернення: 08.11.2022).
6. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України (дата звернення: 08.11.2022).
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон, Кодекс від 18.03.2004 № 1618-IV / Верховна Рада України (дата звернення: 08.11.2022).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи в умовах чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях: Закон України від 01.07.2022 № 2345-IX / Верховна Рада України (дата звернення: 08.11.2022).
9. Рішення Оболонського районного суду м. Києва від 25 жовтня 2022 року у справі № 756/8783/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/ Review/107038345.
10. Рішення Лозівського міськрайонного суду Харківської області від 25 жовтня 2022 року у справі № 629/1633/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106948185.
11. Рішення Новомиргородського районного суду Кіровоградської області від 26 жовтня 2022 року у справі № 395/848/22 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106958246.

РОЗІРВАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ БАГАТОКВАРТИРНИМ БУДИНКОМ

Гузій Оксана Володимирівна
студентка, Львівський національний
університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Яновицька Галина Богданівна
доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного
права та процесу, Львівський національний
університет імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3453

Внаслідок прийняття Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» від 14 травня 2015 року, виникає питання щодо підстав розірвання та припинення договору управління багатоквартирним будинком. За загальним правилом договір можна розірвати достроково або договір може бути припинений у разі закінчення строку дії договору.

Доцільно розмежовувати поняття «розірвання» та «припинення» договору. Ми погоджуємось з позицією В. М. Коссака, який вважає, що застосування терміну «розірвання договору» в контексті його припинення за згодою обох сторін є необґрунтованим, оскільки розірвання договору здійснюється за ініціативою однієї із сторін. Водночас припинення договору можливе не лише за згодою обох сторін, але й у разі збігу боржника і кредитора в одній особі, зарахуванням зустрічних вимог, припинення деяких зобов'язань в зв'язку із смертю фізичної особи або ліквідацією юридичної особи [1, с. 34-35].

Дострокове припинення договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком можливе за згодою сторін. Якщо сторони не можуть дійти згоди, розірвати договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком можливо за рішенням суду. Крім того, договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком може бути розірваний судом в разі невиконання управителем та/або співвласниками вимог цього договору.

Дострокове розірвання договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком, якщо управитель був призначений за результатами конкурсу та співвласники приймуть рішення про форму (зміну форми) управління багатоквартирним будинком або про обрання іншого управителя, можливе відповідно до спеціальної процедури, передбаченої Законом України «Про житлово-комунальні послуги».

Співвласники мають право достроково розірвати такий договір з дати, визначеної зборами співвласників (загальними зборами ОСББ) багатоквартирного будинку, але не раніше ніж через два місяці після направлення особою, уповноваженою на це зборами співвласників (загальними зборами ОСББ) багатоквартирного будинку, такому виконавцю, управителю письмового повідомлення про припинення договору. У такому разі управитель має здійснити остаточне нарахування плати за надані послуги відповідно до фактичних нарахувань та обсягів наданих відповідних послуг (абз. 6 п. 6 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про житлово-комунальні послуги») [2].

Передбачене законодавчою нормою право співвласників на розірвання договору з управителем, в тому числі у разі прийняття рішення про зміну форми управління багатоквартирним будинком або про обрання іншого управителя, не залежить від будь-яких інших умов крім наявності відповідного рішення співвласників та направлення існуючому управителю повідомлення з додержанням вказаного строку (правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 26.11.2019 у справі №908/549/19) [3]. Подібна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 29.07.2021 у справі № 908/2086/20 [4].

Припинення договору у зв’язку із закінченням строку його дії може відбутись в односторонньому порядку без отримання погодження іншої сторони незалежно від того, чи був управитель призначений за результатами конкурсу, чи за рішенням співвласників. В цьому випадку, сторона, яка не має наміру продовжувати договір, повинна письмово повідомити іншу сторону, але не пізніше, ніж за один місяць до кінця строку дії договору (ч. 6 ст. 11 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку») [5].

Крім цього, відповідно до п. 32 Типового договору, договір про надання послуги з управління багатоквартирним будинком припиняється у разі смерті фізичної особи – підприємця, який є управителем; прийняття рішення про ліквідацію управителя або визнання його банкрутом та в інших випадках, передбачених законом [6].

Також сторони можуть самостійно погоджувати інші причини припинення договору. Зокрема, в разі складання негативного акту оцінки технічного стану об`єкта за результатами контролю за якістю наданих управителем послуг, одержання негативних результатів опитування (анкетування) мешканців об`єкта, та власників (співвласників) окремих приміщень об`єкта, які в ньому не проживають, щодо якості наданих управителем послуг, одержання негативних результатів обстеження технічного стану об`єкта (рішення Господарського суду Запорізької області від 27.07.2021 справа № 908/1387/21) [7].

Висновок.

Дострокове припинення договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком можливе за згодою сторін. Якщо сторони не можуть дійти згоди, розірвати договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком можливо за рішенням суду. Вважаємо за доцільне до підстав припинення договору віднести складання негативного акта оцінки технічного стану об`єкта за результатами контролю за якістю наданих управителем послуг, одержання негативних результатів опитування (анкетування) мешканців об`єкта, та власників (співвласників) окремих приміщень об`єкта, які в ньому не проживають, щодо якості наданих управителем послуг, одержання негативних результатів обстеження технічного стану об`єкта.

Література:

1. Коссак В. М. Співвідношення категорій «розірвання» та «припинення» договірних зобов'язань. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 2. С. 34-36.
2. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017 р. № 2189-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text (дата звернення: 08.11.2022).
3. Справа № 908/549/19 від 26 листопада 2019р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/85971686 (дата звернення: 08.11.2022).
4. Справа № 908/2086/20 від 29 липня 2021р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/98645756 (дата звернення 08.11.2022).
5. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14.05.2015 р. № 417-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text (дата звернення: 08.11.2022).
6. Про затвердження Правил надання послуги з управління багатоквартирним будинком та Типового договору про надання послуги з управління багатоквартирним будинком: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 р. № 712. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-2018-п#Text (дата звернення: 08.11.2022).
7. Справа № 908/1387/21 від 27 липня 2021р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/98583298 (дата звернення: 08.11.2022).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ШЛЮБУ ІЗ ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Дубчак Олеся Еміліанівна
студентка 3 курсу, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Науковий керівник: Процьків Наталія Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3446

На даному етапі розвитку нашого суспільства суттєвої популярності набирають міжнаціональні шлюби. Існують певні причини, які спричинили ріст утворення даних відносин. Серед яких: глобалізація сучасного світу, динамічні інтеграційні та міграційні процеси, а також левову частку даного питання займає питання еміграції через війну. Присутність у шлюбних відносинах іноземного елементу наділяє їх міжнародним характером.

Звертаємо увагу щодо права на укладення шлюбу із іноземним елементом. Варто зазначити, що чинне сімейне законодавство передбачає те, що громадяни України мають право укладати шлюб за кордоном. При цьому Сімейний кодекс України передбачає можливість укладення шлюбу українцями, які перебувають на території іноземної держави, в дипломатичних представництвах і консульських установах України або у відповідних органах іноземної держави, уповноважених реєструвати акти цивільного стану. Також ст. 55 Закону України «Про міжнародне приватне право», передбачає, що право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладання шлюбу [1]. Згідно зі ст. 58 Закону України "Про міжнародне приватне право" шлюб між громадянами України, шлюб між громадянином України та іноземцем, шлюб між громадянином України та особою без громадянства, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави, є дійсним в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу. Норми про визнання шлюбів є у багатьох міжнародних договорах про правову допомогу в цивільних та/чи сімейних і кримінальних справах. У них зазначається, що у справах про визнання існування шлюбу застосовується законодавство договірної держави, яке застосовувалося для реєстрації шлюбу.

Наступним моментом на який потрібно звернути уваги це питання матеріальних та формальних умов укладення шлюбу. Варто зазначити,

що дотримання таких умов під час укладання шлюбу є обов'язковою умовою для подальшої його дійсності. До прикладу, О. Розгон, з чим ми погоджуємось, до матеріальних умов відносить умови, з дотриманням яких пов'язується питання дійсності шлюбу. Насамперед це шлюбний вік. У різних країнах встановлено різний шлюбний вік. В Україні для чоловіків і жінок – 18 років, в Австралії шлюбний вік – 16 років для жінок і 18 років для чоловіків, у Франції – 15 років для жінок і 18 років для чоловіків, в Еквадорі та Колумбії він становить 12 років для жінок і 14 років для чоловіків [2]. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбів від 7 листопада 1962 р. виступає за недопущення шлюбів із дітьми й укладання шлюбів із дівчатами, які не досягли полової зрілості. Конвенція забороняє укладання шлюбу особою, яка не досягла мінімального шлюбного віку [3]. Більше того, до ще одного джерела регулювання шлюбних відносин із іноземним елементом належить Гаазька Конвенція про укладення шлюбу та визнання дійсності шлюбів від 14.03.1978р. Щодо формальних умов, варто вказати, що більшість науковців до таких умов відносять вимоги, які висуваються до процедури оформлення шлюбу, тобто стосуються форми укладання шлюбу. Шлюб може укладатися в різноманітних формах. Основними є цивільна, релігійна та змішана форми, однак український законодавець визнає лише державу форму укладення шлюбу.

Наступною найважливішою умовою укладення шлюбу – це добровільність. Ця умова дотримується національним законодавством України, а саме ст. 24 Сімейного кодексу України, де примушення жінки та чоловіка до шлюбу не допускається. Щодо іноземного імплементування даного принципу, то він знаходить своє відображення у Конвенції про згоду на взяття шлюбу. У тексті Конвенції наголошено, що Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй у резолюції 843 (IX) від 17 грудня 1954 р. зазначила, що деякі застарілі звичаї, закони й практика щодо шлюбу та родини суперечать принципам, викладеним в Уставі Організації Об'єднаних Націй і Загальній декларації прав людини. У зв'язку із чим усі держави повинні вжити всіх належних заходів для скасування таких застарілих звичаїв, законів і практики шляхом забезпечення, зокрема, повної волі вибору чоловіка, повного скасування шлюбів із дітьми й укладання шлюбів із дівчатами, які не досягли полової зрілості [4]. Впровадження даної умови відбулось ще в минулому столітті, отже з цього можна зробити висновок, що на даний момент гарантується є повний захист від примусових шлюбів.

До не менш важливої умови укладення шлюбу із іноземним елементом слід віднести потрібні документи. До прикладу іноземний елемент повинен ще засвідчувати посвідку на постійне чи тимчасове

проживання або інший документ, що підтверджує законність перебування іноземця на території України.

Отже, на основі вищезазначеного, слід зробити висновок, що укладення шлюбів із іноземним елементом є цілком безпечним та узаконеним. На підтвердження даної тези може вказувати, як національне, так і міжнародне законодавство. Так, існують певні особливості, проте при дотриманні усіх принципів та умов, такий шлюб стане законним та вбереже учасників шлюбів від небажаних відносин.

Література:

1. Закон України від 23.06.2005 року «Про міжнародне приватне право» // Голос України від 29.07.2005, № 2709-IV – № 138.
2. Розгон О. Укладання шлюбу громадянина України з іноземцем за кордоном. Юридичний радник. 2011. No 6 (60). С. 1-8
3. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу від 10 грудня 1962 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_242
4. Чумак О. Особливості колізійного регулювання укладення шлюбу / Науково-практичний юридичний журнал «Підприємство,господарство і право» №2 2020. С. 74-79.

ВІДМІННОСТІ МІЖ РОЗІРВАННЯМ ШЛЮБУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ І СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Парайко Микола Ілліч
студент юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці, Україна

Науковий керівник: Процьків Наталія Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри приватного права, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3437

Створення сім'ї це досить непростий морально та фізично шлях. Відповідно, момент розірвання шлюбу не менш легкий, адже після цього наступають певні юридичні наслідки та припиняються особисті права та обов'язки між колишнім подружжям. Проблема дослідження процесу розірвання шлюбу є актуальною, зокрема порівняльна

характеристика процедури розірвання шлюбу в судовому і адміністративному порядку.

Сімейний кодекс дає визначення поняттю шлюбу – це сімейний союз чоловіка та жінки, за добровільного згоди та власного волевиявлення зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проте такий союз може бути розірваним в будь-який момент, як і шлюбні відносини.

Розірвання шлюбу через органи реєстрації актів цивільного стану є найбільш поширеним варіантом для більшості. Адже дана процедура є значно простішою від судової. Підстави розірвання шлюбу можна поділити на дві групи: за взаємною згодою подружжя; за волею лише одного з подружжя[2, с. 52].

Для розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя слід звернутися до органу реєстрації актів цивільного стану чоловікові та дружині із окремою заявою, в якій кожен має висловити бажання розлучитися. Після звернення до РАЦС повинен пройти один місяць, за цей час подружжя має змогу передумати та оцінити ситуацію, а також можуть відкликати заяву. Після спливу терміну працівник РАЦС призначає дату та час, на який парі потрібно з'явитися для реєстрації факту розлучення.

В разі з'явлення двох сторін до РАЦС в назначений день, відбувається процедура розірвання шлюбу, враховується думка осіб, якщо вони бажають розлучення, то їм надається свідоцтво про розірвання шлюбу і з цього моменту він вважається розірваним. Однак в тих випадках, коли одна із сторін не може прибути до РАЦСу, вона повинна обов'язково повідомити причину неявки, а посадова особа зобов'язана розірвання подружнього зв'язку перенести на іншу дату, але на термін не більше одного року [1].

Другим варіантом припинення шлюбу є його розірвання за заявою одного з подружжя. Воно можливе лише при визнанні другого з подружжя безвісно відсутнім, недієздатним [1]. В першому випадку, визнання особи безвісно відсутньою здійснюється тільки через суд, адже дана установа збирає інформацію щодо зазначеної особи та встановлює даний факт, лише після цього з рішенням, яке набрало законної сили можна звернутися до РАЦСу [2, с. 123].

Щодо оплати процедури розірвання шлюбу через орган РАЦСу варто зазначити, що вартість буде менша від ставки судового збору, таким чином сума становить 0,5 НМДГ.

Можна констатувати, що розірвання шлюбу через орган РАЦСу має свої особливості, перевагою для швидкого розірвання та недоліки, однак в разі коли подружжя має дітей, воно обов'язково повинно звернутися до суду для вирішення цього питання.

Особі, яка має бажання розірвати шлюб через суд потрібно сплатити судовий збір (0.4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб), у разі якщо її не звільнено від його сплати, та зібрати пакет документів: квитанцію про сплату судового збору, позовну заява із додатками та копією для відповідача.

Особливістю судового розгляду справи про розірвання шлюбу є те, що людям може надаватися термін для примирення строком до шести місяців, якщо хоча б один із подружжя бажає цього. Що на відміну від розірвання органами РАЦС є перевагою для тих, хто бажає зберегти шлюб та планує відновити відносини, адже одного місяця може бути мало. Якщо таке бажання присутнє, то провадження в справі зупиняється та виноситься відповідна ухвала.

Розгляд справ про розірвання шлюбу здійснюється судами загальної юрисдикції в межах окремого або позовного провадження, які мають різні характеристики. Якщо розгляд справи про розірвання шлюбу здійснюється в межах окремого провадження, особи подають спільну заяву про розірвання шлюбу та договір на утримання дітей, де закріплені всі моменти щодо їх виховання, проживання та матеріального забезпечення, сума судового збору становить (0,2 прожиткового мінімуму для працездатних осіб), яка менша від суми за позовне провадження [2, с. 159].

Варто зазначити, що письмовий договір, який подружжя надає до суду повинен мати в собі визначені умови, про те із ким саме будуть проживати діти, хто буде проживати окремо, умови здійснення права на особисте виховання дітей іншим із батьків. Разом із цим документом до суду може бути подано Договір про визначення розміру аліментів, котрий закріплює строки плати аліментів на утримання дитини, але такий він підлягає нотаріальному посвідченню[3, с. 78].

В позовному провадженні, що є найбільш поширеним, все складніше, адже воно розпочинається з підготовчого, яке переходить до судового розгляду.

Розгляд справи судом обов’язковий у випадку, коли у подружжя є неповнолітні діти або один із подружжя будь-якими способами ухиляється від розірвання шлюбу через орган РАЦСу. В такому випадку до пакету документу для більш повної характеристики ситуації, варто додати і підтвердження того, що розірвання шлюбу було не можливим через орган РАЦСу (лист відповідачу з проханням з’явитися до РАЦСу на реєстрацію розірвання шлюбу).

Що ж до характеристики строків розгляду даної справи, то відповідно до чинного законодавства призначення позовної заяви про розірвання шлюбу до розгляду повинно бути в межах одного місяця після подання. Після, особи, повідомленні про розгляд справи,

з’являються до суду, але якщо справа слухається в позовному провадженні, першим його етапом є підготовчий розгляд, на якому з’ясовується думка щодо призначення до судового розгляду, надання строку для примирення, зазначення різноманітних клопотань або заяв. Важливо врахувати й те, що при подачі позовної заяви про розірвання шлюбу до суду, людина паралельно може подати ще декілька, наприклад про поділ спільного майна, про стягнення аліментів, про стягнення аліментів на утримання дружини, про виконання зобов’язання визначеного шлюбним договором.

При розгляді справи про розірвання шлюбу явка обох сторін є обов’язковою, в разі якщо один із подружжя не з’явився розгляд справи буде відкладено на іншу дату. Іноді даним правом користуються відповідачі, а саме досить часто не з’являються до суду, в такому разі відповідно до ч.4 ст. 223 Цивільно-процесуального кодексу України у разі повторної неявки в судове засідання відповідача, справа вирішується за наявними матеріалами.

Після судового розгляду, підтверджуючим документом розірвання шлюбу є рішення суду. Однак, на відміну від РАЦСу, особа, вважається розлученою не з моменту видачі копії рішення про розірвання шлюбу, а з моменту набрання ним законної сили. Після закінчення терміну на апеляційне оскарження, рішення суду, яке набрало законної сили направляється до органу РАЦС, для того щоб подати відомості до Державного реєстру актів цивільного стану громадян. Після цього працівник РАЦС робить відмітку в актовому записі про шлюб.

Позовна заява не буде прийнята судом до розгляду: в разі вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини.

Навіть у двох вищезазначених ситуаціях людина може подати позов про розірвання шлюбу, і його прийме суд до розгляду в тому разі, якщо: 1) один із подружжя вчинив стосовно другого протиправний вчинок, який має характерні ознаки злочину; 2) один із подружжя вчинив стосовно їхньої дитини протиправний вчинок, який має характерні ознаки злочину; 3) батьківство дитини визнано іншою особою; 4) в тому разі, коли відомості про батька виключені з актового запису про народження дитини.

Для вирішення спорів про розірвання шлюбу слід застосовувати процедуру медіації, яка дає змогу усвідомлено та раціонально до вирішити спір та питання, що пов’язані із розірванням шлюбу [4]. Науковці в галузі права вказують на те, що саме сфера сімейних відносин є найпоширенішою для застосування процедур медіації, а використання медіаційних процедур у сімейних справах дає змогу швидкого та ефективного вирішення таких справ [5, с. 10-11].

На основі вищезазначеного, можна прийти до висновку: розірвання шлюбу здійснюється двома установами: судом або органом реєстрації актів цивільного стану, який здійснює розірвання шлюбу в тому випадку, коли подружжя немає спільних дітей чи добровільною згодою обох сторін або за заявою одного із подружжя. Подружжя звертається до суду для розірвання шлюбу, коли має спільних дітей, у випадку відмови одного з'явитись до органу РАЦС. Судовий розгляд справи здійснюється в межах окремого та позовного провадження.

Стосовно термінів, то РАЦС повинен розглянути заяву в продовж одного місяця, крім випадків, коли розгляд даного питання може бути відкладено за відсутності однієї із сторін або відкликано заяву. Суд повинен призначити розгляд справи протягом одного місяця після подання позовної заяви до суду. Також слід врахувати й вартість подачі заяви до органу РАЦС сплачується держмито, станом на 1 січня 2022 року – 8 гривень 50 копійок, при зверненні до суду сплачується судовий збір(окреме провадження – 496,2 гривні, позовне провадження – 992,4 гривень).

Література:

1. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text.
2. Дутко А. О. Розірвання шлюбу за законодавством України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. 2014. № 801. С. 51-55.
3. Вербіцька М.В. Процесуальні особливості розірвання шлюбу в порядку окремого провадження. Порівняльно-аналітичне право. 2015. №5. С. 77-80.
4. Біцай А.В. Участь адвоката в медіації : монографія. Київ : Правова єдність. Алерта, 2017. 259 с.
5. Мирне вирішення сімейних спорів : метод. рек. Нац. асоц. адвокатів України, Секція з сімейн. права. Харків : Фактор, 2019. 78 с.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Савліва Наталія Олександрівна
здобувач вищої освіти юридичного факультету,
Національний авіаційний університет

Науковий керівник: Дибань Максим Петрович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу, Національний авіаційний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3443

Протягом останніх років Україна значно просунулася у вивченні й осмисленні гендерної проблематики. Так в нашій державі активно проводиться гендерна політика, яка слугує необхідною умовою для всебічного та рівного розвитку людського потенціалу.

В статті 24 Конституції України визначено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1]. Гарантування Конституцією України принципу рівності прав і свобод громадян перед законом має важливе значення в напрямку забезпечення гендерної рівності у трудових правовідносинах.

Окрім цього, у вищевказаному нормативно-правовому акті закріплено, що рівність прав жінки і чоловіка забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у праці та винагороді за неї [1].

Згідно зі ст. 2-1 КЗпП України пряме або непряме обмеження прав працівників за різними ознаками, порушення принципу рівності прав і можливостей, будь-яка інша дискримінація у сфері праці заборонені [2].

Окрім базисного національного законодавства, Україна є учасницею багатьох міжнародних правових договорів, що сприяють та встановлюють режим гендерної рівності. Зокрема, це Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадські та політичні права (1966 р.), Статут ООН (1945 р.), Декларація про ліквідацію дискримінації у відношенні жінок (1967 р.), Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок (1979 р.), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Пекінська декларація (1995 р.) та інші.

Сьогодні питання гендерної рівності у сфері трудових відносин є досить актуальним і має включати такі принципи: рівність можливостей і однакове ставлення до чоловіків і жінок у сфері зайнятості; рівну

оплату праці; поліпшення балансу між роботою і сім'єю для працівників; рівні підходи для пропозицій у разі зайняття вакантних посад [3].

Саме тому вже з 8 січня 2022 року в Україні набрав чинності закон («Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі), згідно з яким із роботодавців стягуватимуть штраф, якщо вони вказуватимуть у вакансіях дискримінаційні формулювання.

Згідно цього закону порушеннями вважаються зазначення віку кандидатів; пропозиції роботи лише жінкам/чоловікам (виняток – специфічна робота, яку може виконувати виключно особа певної статі); висування вимог, що надають перевагу жінкам/чоловікам, представникам певної раси, кольору шкіри; переважне прийняття на роботу (або навпаки, відмову в роботі) залежно від політичних, релігійних переконань; дискримінацію за мовними ознаками, етнічним походженням тощо [4].

Так поскаржитися на дискримінацію може також будь-яка людина, яка побачила оголошення про працевлаштування з ознаками дискримінації. Також подати скаргу на роботодавця можна у тому випадку, якщо людині відмовили у працевлаштуванні через її стать або за іншими дискримінаційними ознаками.

Ще надзвичайно важливо підіймати питання гендерної рівності в громадському просторі, зокрема необхідними напрямками діяльності в даній сфері можуть бути: спростування гендерних стереотипів щодо професії, соціальних ролей, сприяння збільшенню участі жінок у політичній діяльності та процесах прийняття рішень, розширення економічних прав та можливостей жінок, усунення гендерного розриву в оплаті праці та дотриманні трудових прав та інше.

Варто наголосити, що диференціація праці розвиває у жінок почуття неповноцінності й позбавляє їх рівних можливостей у доступі до джерел існування, що становить собою дуже серйозну проблему [3].

Попри це, слід відмежовувати випадки, коли жінок усувають від певних видів робіт або обмежують доступ до них задля збереження їх здоров'я, від тих ситуацій, коли можуть ставитися перешкоди або взагалі унеможливлюватись певними способами просування жінок по службі, зменшуватись розмір заробітку, у зв'язку з тим, що працівником є жінка. Тому в ст. 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» закріплюється, що не вважається дискримінацією за ознакою статті соціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини, а також особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я [5].

На сучасному етапі потрібно ще більш потужно працювати над прийняттям правових норм, які б забезпечили рівні права в сфері

трудових правовідносин. Державна політика повинна проводитися з урахуванням міжнародних стандартів та документів в даному аспекті.

Україна вже перебуває на шляху вдосконалення норм гендерного законодавства та впровадження нових принципів і положень, які б забезпечили надання рівних прав і можливостей чоловікам і жінкам у трудових відносинах.

Проте цього може виявитися недостатньо, тоді постане питання про розроблення реформи трудового законодавства в Україні. На даному етапі потрібно не допустити звуження наявних прав і гарантій працівників, врахувати принцип рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також модернізувати норми законодавства відповідно до загальноприйнятих міжнародних постулатів.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р. Відомості Верховної Ради України. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
3. Клименко М.В. Гендерна рівність у трудових правовідносинах: питання сьогодення: стаття. Київ: Актуальні проблеми держави і права, 2021.
4. За вказання у вакансіях віку, статі чи національності – штраф. URL: https://i-visti.com/news/11208-za-vkazannya-u-vakansyah-vku-stat-chi-naconalnost-shtraf.html
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005. Відомості Верховної Ради України. № 52. Ст. 561.

ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЇХ РОЗВИТКУ

Шпак Максим Володимирович
кандидат юридичних наук, адвокат, асистент кафедри цивільної юстиції та адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків Україна, член Асоціації правників України, член Союзу юристів України, член ГО МФНО
ORCID: 0000-0003-2119-3828

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3435

Проблеми правової допомоги у 2022 році по справам, які підлягають розгляду у порядку цивільного судочинства України, є дуже важливими та гострими у зв'язку з багатьма факторами та чинниками на сучасному етапі. Ця допомога регулюючись на нормативному рівні та надаючись широким колом осіб, які мають відповідні знання, досвід та кваліфікацію, постійно пов'язується із необхідністю пристосувань до сучасних реалій суспільства, розвитку держави, розвитку правових інститутів.

У зв'язку з цим, доцільно зауважити, що технічний прогрес та запровадження окремих засад електронізації цивільних процесуальних правовідносин сприяє і тому, що надання правової допомоги у цивільному процесі поступово електронізується.

Також, розмірковуючи про особливу значимість правової допомоги в Україні по справам цивільного процесу, варто відмітити, що на сьогодні залишається гострою доцільність правової підтримки у цивільному процесі осіб, які є тимчасово внутрішньопереміщеними особами та осіб з інвалідністю.

У сучасному цивільному процесі України можливе багатоманіття суб'єктів надання правової допомоги. До таких осіб можуть відноситись і юристи, які виконують свою працю за довіреністю.

Також можуть бути і адвокати, з якими укладається договір про надання правової допомоги, в порядку, який визначений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Але у випадку саме діяльності адвокатів з надання допомоги юридичного спрямування її доцільно іменувати не як класичну правову допомогу, а професійну правничу допомогу.

Говорячи про надання правової допомоги особами, які не мають правовий статус адвоката, варто відмітити, що у статті 64 Цивільного

процесуального кодексу України йде мова про особливості питань довіреності [1].

Для юридично грамотного оформлення довіреності потрібно звертатися до нотаріусів України. У зв'язку з цим, доцільно нагадати, що стаття 58 Закону України «Про нотаріат» регулює питання посвідчення довіреностей та припинення їх дії [2]. Говорячи про особливу важливість нотаріусів у цьому питанні, важливо відмітити, що І. М. Череватенко досліджувала питання нотаріату. Вказана вчена вважає, що важливою умовою забезпечення ефективності нотаріальної діяльності виступає дотримання загальних і спеціальних правил нотаріального провадження [3, с. 4].

Тож, зрозумілим є те, що для того, щоб надавати правову допомогу у суді у цивільному процесі важливо отримати відповідну довіреність, яку може посвідчити нотаріус України.

На сьогодні активно упроваджується електронізація і питань нотаріату, щодо і, наприклад, довіреностей.

Так, наприклад, є постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1444 «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату». У ній зазначається зокрема, що Кабінет Міністрів України постановляє погодитися з пропозицією Міністерства юстиції стосовно реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату до 31 грудня 2023 року [4]. Тож, беручи до уваги це, думається, що в тому числі і в довіреностях (які посвідчуватимуться нотаріусами України), по яким зможуть надаватися різні форми правової допомоги у цивільному процесі зможуть з'являтися QR-коди. На нашу думку, це додатково позитивно підкреслить юридичну правомірність цього документа.

Тому, варто погодитись з думкою А. Ю. Каламайко, що електронізація комунікацій в межах судочинства стає все більш явною тенденцією [5, с. 12]. На нашу думку, вплив електронізації на види та форми правової допомоги у цивільному процесі України відіграє важливу роль. В перспективі розвиток цього питання може мати місце також і у сфері виконавчого провадження по цивільним справам, які розглянуті судом, і рішення по яких набрали законної сили.

Варто відмітити, що така категорія як правова допомога нормативно регулюється у законодавстві України. Так, у пункті 3 частини 1 статті 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» закріплено, що правова допомога – це надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав та свобод людини та громадянина, захисту цих прав та свобод, їх відновлення у разі порушення [6].

Тож, беручи до уваги те, що термін правова допомога регулюється законодавством і про безоплатну правову допомогу, варто визнати, що на сьогодні безоплатна правова допомога у цивільному процесі є додатковою варіацією, якою можуть скористатися заінтересовані громадяни України на її отримання. Необхідно відзначити, що на сьогодні в Україні розвивається і адвокатська діяльність з питань безоплатної правової допомоги, в тому числі і по цивільних справах.

На нашу думку, функціонування інституту безоплатної правової допомоги у цивільному процесі України є однією із складових категорії доступності правосуддя. Пояснюючи таке міркування, вважається, що завдяки безоплатній правовій допомозі, чимала кількість громадян може отримати юридичні послуги безкоштовно і від особи, яка має юридичну кваліфікацію.

Продовжуючи вищевикладене, варто відзначити, що доступність правосуддя у цивільному процесі та судочинстві досліджували провідні українські вчені-правознавці у галузі цивільного процесуального права, серед них: К. В. Гусаров та Д. М. Сібільов [7, с. 3], С. О. Кравцов [8, с. 83], В. В. Комаров [9, с. 548], Т. А. Цувіна [10, с. 165].

Тож, беручи до уваги те, що в Україні функціонує можливість на отримання безоплатної правової допомоги, в тому числі і по справам цивільного процесуального спрямування, варто позитивно відмітити те, що відповідно до інформаційних ресурсів в Єдиному реєстрі адвокатів України відображатимуться відомості про адвокатів, яких включено до реєстру адвокатів з надання безоплатної вторинної правової допомоги [11].

На нашу думку, це є правильним кроком. Пояснюючи такий погляд, вважаємо, що це допоможе зосередити в єдиному джерелі – Єдиному Реєстрі адвокатів України всю необхідну інформацію про те чи має чи не має конкретний адвокат України відношення до системи безоплатної правової допомоги. Крім того, припускаємо, що це також надасть додаткову можливість і суддям (які розглядатимуть справи у порядку цивільного судочинства за правилами Цивільного процесуального кодексу України в яких адвокати надаватимуть різні види правової допомоги своєму довірителю), перевірити те, на якій основі надається конкретна юридична допомога (оплатна чи безоплатна).

Щодо особливої значимості безоплатної правової допомоги в Україні (в тому числі і в справах цивільного процесу), вкрай потрібно зауважити, що громадяни України з інвалідністю потребують додаткового юридичного захисту.

Більш того, за даними, які є розміщені 28.10.2022 року на офіційному веб-сайті (порталі) Міністерства юстиції України кожне десяте звернення до системи безоплатної правової допомоги по захист

або представництво у суді, складення позовних заяв та інших документів для подачі до суду – від людей з інвалідністю. У цьому інформаційному джерелі також вказується, що серед найпоширеніших питань – оскарження рішень, дій та бездіяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, розірвання шлюбу та стягнення аліментів [12].

На нашу думку, для покращення функціонування діяльності інституту безоплатної правової допомоги в Україні по цивільним справам потрібно:

1) збільшити рівень фінансування системи безоплатної правової допомоги;

2) проводити кожного місяця відповідного календарного року нові конкурси серед осіб, що мають правовий статус адвоката України та які мають не зупинене і не припинене право на зайняття адвокатською діяльністю для перспективи розвитку системи безоплатної правової допомоги;

3) упровадження нових діючих інструментів підвищення мотивації адвокатів, які працюють в системі безоплатної правової допомоги;

4) раціональне розвантаження навантаження між адвокатами, які на даний момент надають безоплатну правову допомогу залежно від кількості справ та рівня їх складності;

5) внести зміни до чинного законодавства України, яке регулює питання здійснення цивільного судочинства – Цивільного процесуального кодексу України в контексті деталізації інституту безоплатної правової допомоги. Наприклад, пропонуємо додати до статті 2 Цивільного процесуального кодексу України, яка регулює завдання і основні засади цивільного судочинства новою засадою – право на користування та отримання безоплатної правової допомоги при розгляді справи судом.

Таким чином, інститут правової допомоги у цивільному процесі протягом XXI століття жваво розвивається. Починаючи з 2020 року і до цього часу відбулося чимало нових змін до Цивільного процесуального кодексу України, які зачіпають проблеми надання правової допомоги у цивільному процесі враховуючи електронізацію цивільних процесуальних правовідносин. На нашу думку, перспективними шляхами подальших наукових досліджень сфери правової допомоги у цивільному процесі є доречність оновлення положень Цивільного процесуального кодексу України з огляду на зростання попиту на звернення в суди громадян України, які є вимушеними внутрішньопереміщеними особами та особами з інвалідністю.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (Дата звернення: 08.11.2022).
2. Про нотаріат. Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Дата оновлення: 10.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text (Дата звернення: 08.11.2022).
3. Череватенко І. М. Нотаріальне провадження щодо посвідчення безспірних прав : монографія / І. М. Череватенко. – Харків : Право, 2017. – 200 с.
4. Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 29.12.2021 № 1444. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-2021-%D0%BF#Text (Дата звернення: 08.11.2022).
5. Каламайко А. Ю. Електронні докази в цивільному процесі : монографія / А. Ю. Каламайко. – Харків : Право, 2017. – 178 с.
6. Про безоплатну правову допомогу. Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Дата оновлення: 20.05.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text (Дата звернення: 08.11.2022).
7. Гусаров К. В. Виконавче провадження : навч. посіб. для підгот. до іспитів / К. В. Гусаров, Д. М. Сібільов. – Харків : Право, 2019. – 124 с.
8. Кравцов С. О. Альтернативні способи вирішення спорів як невід'ємна частина права доступу до правосуддя. *Матеріали круглого столу, присвяченого 105-річниці від дня народження видатного вченого у галузі цивільного процесуального права, доктора юридичних наук, професора Семена Юлійовича Каца* (м. Харків, 15 грудня 2020 р.) : збірник тез / за ред. проф. К. В. Гусарова. – Харків : ТОВ «Оберіг», 2020. – С. 78-83.
9. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5-т. – Х. : Право, 2008. Т. 3 : Цивільно-правові науки. Приватне право / за заг. ред. Н. С. Кузнєцової. – 640 с.
10. Цувіна Т. А. Право на суд у цивільному судочинстві: монографія / Т. А. Цувіна. – Х.: Слово, 2015. – 281 с.
11. У ЄРАУ позначатимуть безоплатних адвокатів. URL: https://zib.com.ua/ua/153653.html (Дата звернення: 08.11.2022).
12. Безбар'єрна правова допомога: як вирішуються проблеми людей з інвалідністю. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/bezbarerna-pravova-dopomoga-yak-virishuyutsya-problemi-lyudey-z-invalidnistyu (Дата звернення: 08.11.2022).

ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ І ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ

Яновицька Галина Богданівна
доктор юридичних наук, Львівський національний
університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0001-8241-8651

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3444

Форс-мажор – (франц. force majeure – непереборна перешкода, обставина) – надзвичайні обставини, які примушують діяти інакше ніж передбачалося) [1, с. 719].

Цивільний кодекс України не містить поняття форс-мажору, а використовує термін «непереборна сила». Згідно ст. 263 ЦК України, непереборна сила це – надзвичайна або невідворотна за даних умов подія [2]. Закон України від 2.12.1997 року «Про торгово-промислові палати в Україні» у ст.14.1 дає визначення форс-мажору і ототожнює його з обставинами непереборної сили, які «об'єктивно унеможливлюють виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії…» [3].

Деякі вчені висловлюють думку про відмежування форс-мажору і непереборної сили на основі критерію походження даних явищ. На відміну від Г. К. Матвеєва, який до непереборної сили відносив як явища природного, так і суспільного характеру [4, с. 95-105], Л. Н. Баранова не погоджуючись з такою пропозицією, пропонує обмежити непереборну силу лише природніми явищами [5, с. 13-15]. На думку О. Хлонь, форс-мажор існує лише у договірних зобов'язаннях, тоді як непереборна сила охоплює всю сферу цивільно-правових зобов'язань як договірних так і деліктних. Крім того, форс-мажорні обставини визначаються за взаємною згодою сторін і є певним переліком обставин, на відміну від непереборної сили, чого при характеристиці останньої бути не може і яка охоплюється загальним для всіх визначенням [6, с. 114]. Відносно останнього твердження, ми маємо апеляцію у вигляді ст.14.1 Закону України від 2.12.1997 року «Про торгово-промислові палати в Україні».

Для нашого дослідження важливим є те, що непереборна сила (форс-мажорні обставини) є підставою звільнення від цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язання. Учасники договірних

правовідносин мають чітко усвідомлювати, що форс-мажор не припиняє договірного зобов’язання і не є підставою його розірвання. Обставини непереборної сили дозволяють відтермінувати виконання договірного зобов'язання або звільнити сторону від відповідальності в період їх існування.

Форс-мажор завжди повинен підтверджуватися сертифікатом Торгово-промислової палати України або регіональної торгово-промислової палати, який видається на запит окремо під кожен договір. 28 лютого 2022 року ТПП видала документ №2024/02.0-7.1 [7], який адресувала всім, кого це стосується, і яким підтвердила існування форс-мажорної обставини військової агресії Російської Федерації проти України та введення воєнного стану в Україні.

У своєму виступі, суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Ольга Ступак, на X Щорічному форумі юрисконсультів зазначила, що «не можемо говорити, що форс-мажорні обставини через воєнний стан існують на всій території України. В кожній конкретній справі залежно від фактичних обставин суд повинен встановлювати існування тих чи інших обставин, на які сторони посилаються як на форс-мажорні, й оцінювати реальність виконання тих чи інших зобов’язань у зв’язку з існуванням цих обставин» [8].

Отже, законодавець не вбачає підстав для розірвання чи зміни умов договору через обставини непереборної сили, навіть якщо такі обставини тривають роками.

Для того, щоб внести зміни або розірвати договір доцільно звернути увагу на положення ст. 265 Цивільного кодексу України. Саме «істотна зміна обставин» нам на допомогу. Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах.

При цьому, судове внесення змін або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин є можливим за наявності одночасно таких умов:

1) в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане; 2) зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися; 3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору; 4) із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона.

Внесення змін у договір застосовується судом лише коли розірвання договору суперечить суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору

на умовах, змінених судом. Щодо припинення договору через неможливість його виконання. Договір, який стало неможливо виконати після його укладення, може бути розірваний в судовому порядку з посиланням на ст. 607 Цивільного кодексу України. При цьому, неможливість його виконання може обумовлена як фактичними обставинами (знищення предмету договору), так і юридичними (наприклад, розповсюдження санкцій на контрагента, або заборона певних юридичних дій).

Література:

1. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. К., 1974. 776 с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Відомості Верховної Ради України, 2003, № № 40-44, ст. 356.
3. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2.12.1997 р. / Відомості Верховної Ради України, 1998, № 13, Ст.52.
4. Матвеєв Г. К. О понятии «непреодолимая сила» в гражданском праве // Сов. гос. и право. 1963. № 8. С. 95-105.
5. Баранова Л. Н. Понятие «непреодалимая сила» и «форс-мажор» и их соотношение в гражданском праве //Предпринимательство, хозяйство и право. 1997. №11. С.13-15.
6. Хлонь О. Форс-мажор та непереборна сила: їх розмежування у цивільному праві. //Право України. № 1. 2005. С. 114.
7. Торгово-промислова палата України. https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS36779?an=1
8. https://pravo.ua/event/inhouse2022/

ДІЄВІСТЬ МЕХАНІЗМУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ

Ясинок Дмитро Миколайович
асистент кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3431

Процедура врегулювання спору за участю судді є відносно новою формою процесуально-правового урегулювання спорів на стадії підготовчого провадження. Особливістю такого врегулювання є: а) спільна згода на це сторін спору; б) спеціальна процедура у формі спільних та (або) закритих нарад за участю судді, а також сторін та їхніх представників. в) наявність спеціальних процесуально-правових

принципів, якими є: 1) конфіденційність, 2) добровільність, 3) закритість, 4) співробітництво, 5) строковість, 6) наявність спеціальної процедури.

Інститут врегулювання спору за участю судді має своє закріплення в Главі 4 розділу 3 (статті 201-205) ЦПК України [1], де і визначаються підстави, строки та порядок призначення, проведення та припинення, урегулювання спорів за участю суді. Разом з тим це – лише загальні правила, які дають багато процесуального простору для дій суду і сторін щодо можливостей віднайдення компромісу з метою примирення сторін. Особливість даних процедур кардинально відрізняється від чітко визначеної законодавцем процедури судового розгляду і характеризується виключною демократичністю. Така процедура, безумовно має перспективу до її розвитку, оскільки вона дає реальну можливість до економії процесуального часу і як наслідок зменшує навантаження на суди. При цьому, така процедура має явні переваги, оскільки вона є гнучкою та оперативною. З урахуванням даних обставин, суддя в цій процедурі по суті змінює свою роль і стає фактично судовим медіатором, хоча при цьому його процесуальний статус не змінюється. У зв'язку з цим, суддя здійснює контроль над перемовинами сторін, направляє такі перемовини в правове русло, приймає рішення про закінчення перемовин, а при їх позитивному результаті – затверджує мирову угоду своєю ухвалою. Безумовно процедура несудової медіації (наприклад, при урегулюванні колективних трудових спорів) і врегулювання спору за участю судді є різною за своєю природою, хоча ці дві процедури і мають доволі схожі риси. Так в обох випадках проведення врегулювання спору як медіаторами так і суддями здійснюється у формі нарад де в першому випадку обособлених, а в другому спільних або закритих.

При цьому, ініціатива на проведення перемовин як за участю судді, так і урегулювання колективних або масових (групових) спорів [2, с. 276] належить сторонам такого спору. Якщо для медіативних позасудових процедур це є програмною необхідністю, яка дає можливість до оперативного віднайдення компромісу провідником до якого є професійні медіатори, то при урегулюванні спорів за участю судді такий результат не є запрограмованим. Це пов’язано з тим, що сторони часто не знають нічого про наявність таких процедур, а судді не маючи досвіду і не володіючи щодо цього методикою перемовин, у зв’язку з цим часто обходять це питання, посилаючись на те, що вони не є ініціаторами таких процедур, що робить урегулювання спору за участю судді не завжди життєздатним. Даний висновок знайшов своє підтвердження і у моніторингу Міністерства юстиції України, який було проведено у 2020 році, щодо впровадження ефективних заходів у сферах правового регулювання судочинства. Так, при проведенні опитування респондентам

було поставлено питання: «Чи доводилось Вам брати участь у процедурі урегулювання спору за участю судді?». 81,3 % респондентів відповіли, що їм не доводилось брати участі в такій процедурі, і лише 18,7 % респондентів намагались врегулювати спір за допомогою такої процедури, але позитивний результат мав місце доволі рідко [3]. Не дивлячись на те, що законодавець став активніше «агітувати» сторони по урегулюванню спорів за участі судді, розкриваючи її перспективи з точки зору оперативного урегулювання спору і як наслідок – зниження негативної емоційної складової, уникнення складнощів при виконанні домовленостей сторін спору тощо. Більш того, у разі укладення мирової угоди на стадії перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку, позивачеві відбувається повертання 50% судового збору, сплаченого при поданні відповідної апеляційної чи касаційної скарги (ч. 3 та 4 ст.7 Закону України «Про судовий збір») [4]. Питання урегулювання цивільно-правових спорів за рахунок судової медіації, та ускладненнь, які мали місце при цьому, були предметом дослідження і наших польських колег, які у своєму звіті: «Діагностика використання медіації та причини зменшення її популярності» («Diagnosis of the use of mediation and of the reasons for its lower than expected popularity») [5], розкривають цілий ряд проблем і причин за яких суддям так складно мати справу в питаннях урегулювання цивільно-правових спорів за участю судді форма, якої доволі схожа на мадіативну. В цьому зв'язку вони зауважують, що проблема полягає у відсутності навичок і вмінь суддів виступити в двоякій ролі. І хоча більшість суддів справляється з цими завданнями але, медитативна етика і не формальна процедура відбиває у них бажання використовувати цей процесуально-правовий інструмент. Саме з цих підстав такі процедури потребують свого вдосконалення, або більш того виокремлення в окреме провадження, де б ініціатива щодо урегулювання спору за участю судді належала б останньому. На дані обставини звертав увагу і Я. Головачов голова Київського апеляційного суду в офіційному коментарі «Юридичної Газети»: зазначаючи, що «успішно проведена суддею процедура врегулювання спору заощадить місяці, а іноді й роки судових засідань, за результатами яких іноді незадоволеними залишається кожна із сторін. Ефективність такої процедури залежить від надання суддям фахових знань про медіацію, напрацюванням ними її навичок і навіть опанування психологічними прийомами впливу. Таким чином, судді повинні бути підготовленими до проведення процедури врегулювання спору за їх участю. Але як і де готуватимуть суддів до цього питання законодавець відповіді так і не надав» [6]. Дану думки підтримав і начальник правового управління Верховного Суду М. Шумило, який під час засідання Міжрегіональної групи регіональних рад з питань реформи

правосуддя за темою: «Медіація в цивільних спорах» зазначив, що: «Суди загальної юрисдикції з року в рік застосовують примирні процедури, навіть на рівні Верховного Суду. Так, в 2019 році з цих підстав було закрито 50 справ, а в 2020 році таких справ вже було 77. Дана статистика свідчить про потребу в удосконаленні такої процедури» [7].

Сьогодні існує і зокрема законопроект «Про медіацію» (реєстр. № 3504), по відношенню якого свою думку висловив Директор директорату правосуддя та кримінальної юстиції, О. Олійник, який зазначив: що законодавче закріплення процедури медіації сприятиме ефективному поширенню в суспільстві культури мирного врегулювання спорів, що дозволить знизити навантаження на суди, скоротити строки розгляду справ, зменшити витрати сторін на правову допомогу та судовий процес у цілому» [8]. Безумовно створення окремого детально урегульованого механізму та стимулювання сторін до врегулювання спору мирним шляхом за допомогою судової медіації безумовно є перспективним напрямком розвитку правосуддя. Перспектива окремого механізму з гібридною процесуальною формою врегулювання спору за участю судді в перспективі може мати місце і в мировій юстиції, яку законодавець має намір відродити.

Як висновок можна сказати, що механізм врегулювання спору за участю судді потребує суттєвого вдосконалення, оскільки це підвищить показники якості роботи суддів за рахунок вивільнення часу і водночас зменшить ускладнення, а відповідно – і кількість оскаржень та імовірних скасувань щодо судових рішень.

Літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7581 (дата звернення: 25.10.2022).
2. Ясинок М. М., Кройтор В. А., Ясинок Д. М., Рябченко Ю.Ю. та ін. Масові (групові) та похідні позови в процесуальному праві України: постановка проблеми. Наук-практ. посіб. К.: Алерта. 2019. 276 с.
3. Моніторинг впровадження та аналіз ефективності НПА. URL: https://minjust.gov.ua/m/monitoring-vprovadjennya-ta-analiz-efektivnosti-npa (дата звернення: 25.10.2022).
4. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text (дата звернення: 25.10.2022).

5. Diagnosis of the use of mediation and of the reasons for its lower than expected popularity. URL: https://www.gov.pl/attachment/bec32a76-eb02-4609-9655-54875c2bc94f (дата звернення: 25.10.2022).
6. Врегулювання спорів за участю судді: «Що?» і «Як?». URL:https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html (дата звернення: 25.10.2022)
7. Шумило М. Медіація в цивільних спорах. URL: https://zib.com.ua/ua/149691.html (дата звернення: 25.10.2022)
8. Цикл статей про найбільш значимі розробки від Директора Директорату правосуддя та кримінальної юстиції Міністерства юстиції України. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/205338_medatsya-v-ukran-per-aspera-ad-delectat (дата звернення: 25.10.2022)

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Баранчук Василь Васильович
кандидат юридичних наук, кафедра криміналістики
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-3643-2484

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3465

З 24 лютого на території всієї України російські війська щоденно обстрілюють та руйнують об'єкти стратегічного військового значення, основні об'єкти енергетичної та цивільної інфраструктури. На окупованих територіях процвітає мародерство, викрадення та позбавлення волі, примусова депортація, катування, зґвалтування та вбивства населення. Все це призвело до фіксації великої кількості кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, проти життя та здоров'я особи, проти волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості, проти власності, проти громадської безпеки, проти довкілля, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Відповідно до даних, що містяться на сайті Офісу Генерального прокурора у «Єдиному звіті про кримінальні правопорушення по державі за жовтень 2022 року» в Україні обліковано 312 450 кримінальних правопорушень у звітному періоді [1].

Пріоритетним завданням у процесі проведення розслідування після введення правового режиму воєнного стану та внесення змін до кримінального та кримінально-процесуального законодавства України [2] є підвищення ефективності проведення досудового розслідування та судового розгляду. Підвищення ефективності досудового розслідування тісно пов'язане із підвищенням кваліфікації співробітників правоохоронних структур, збільшенням матеріально-технічного забезпечення та впровадженням інноваційних технічних технологій. На підставі дії низки укладених у останні роки міжнародно-правових угод про взаємодію та співпрацю, програм по обміну досвідом між Україною та багатьма країнами континентальної Європи, співробітники правоохоронної системи мають змогу отримати знання та оволодіти

навичками у роботі з сучасними інформаційними технологіями та перейняти позитивний досвід застосування сучасних технічних засобів, які використовуються під час проведення розслідування злочинів у різних країнах світу.

В результаті обстрілів ворожої артилерії, реактивних систем залпового вогню та балістичних ракет, слідчому під час проведення огляду місцевості чи приміщень доводиться здійснювати пошук таких знарядь та предметів злочину, як: вибухові пристрої чи їх відокремлені частини, вибухові речовини, техніка та зброя, предмети з металу, біологічні об'єкти (трупи чи відокремлені частини тіла людини чи тварини), радіоелектронні пристрої, радіоактивні, хімічні речовини чи газоподібні суміші, схованки, приховані надписи, які нанесені для коригування вогню та ін. Наприклад, для пошуку вибухових пристроїв, окрім металошукачів та магнітомеханічних засобів, активно використовуються ендоскопічне обладнання для обстеження внутрішніх чи важкодоступних місць об'єктів різного призначення. Існують гнучкі волоконно-оптичні фіброскопи, жорсткі бороскопи, гнучкі відеоскопи, системи передачі зображення, портативні відеосистеми та відеоаналізатори, які дозволяють оглянути важкодоступні місця з отриманням зображення високої якості [3]. Гнучкі ендоскопи (фіброскопи) легко проходять крізь складні вигини різних каналів, при цьому не створюють іскри (при терті з різними предметами), яка може призвести до детонації вибухового пристрою [3].

Технічні характеристики таких пристроїв зазвичай наступні: гнучкий зонд діаметром від 3 до 8 мм; робоча довжина зонда від 1,5 до 10 метрів; вбудований цифровий зум; кут огляду камери від 90 градусів та більше, з можливістю повороту зонда на 360 градусів, час роботи від 3 до 6 годин, дисплей з роздільною здатністю від 480-1080 PPI (пікселів на дюйм); вага від 0,8 до 1,5 кг. Наприклад, модель Olympus Iplex G Lite (США) обладнана камерою нічного бачення з інфрачервоним (ІЧ) підсвічуванням, яка може покращити видимість у темряві та допоможе поліції обстежувати темні місця [4]. Для дистанційного обстеження на великій відстані може бути використаний відеоскоп Pearpoint - P374 (США), довжина його зонда складає 61 м [5]. На практиці зараз використовують гнучкі волоконно-оптичні фіброскопи таких відомих фірм, як: «USA-XP 48-100», «Everest Imaging, Olympus Industrial» (США), «SAS Research & Development Services», «Allen» (Великобританія); «Henke-Sess Wolf GmbH» (ФРН); МППО «Спектр» (Росія) [3].

До інноваційних технічних засобів дактилоскопічного спрямування можна віднести виготовлену англійською компанією ForenteQ Limited Повноспектральну систему виявлення та фіксації повного спектру кольорових зображень Arrowhead forensics FSIS-II, комплекти FSIS-2

Mobile та FSIS II Backpack, а також лабораторні системи FSIS [6]. Такі комплекси здатні за кілька секунд допомогти виявити, зафіксувати та дослідити сліди на різноманітних поверхнях, включаючи скло, метал, дерево, папір, термопапір і навіть продукти харчування [7]. Система FSIS-II обладнана 20 мегапіксельною камерою та УФ-об'єктивом 50 мм, фіксує зображення в роздільній здатності 5K, використовується HDR для посилення слабовидимих частин об'єкта. З чутливістю від 254 нм до 1100 нм вона може захопити повний відбиток руки з роздільною здатністю 1100 PPI і мікрочастини до 4800 PPI [7]. Працює в повному спектрі світла (від УФ до ІЧ). Комплекс FSIS-II може використовувати спеціаліст під час проведення огляду та експерт під час проведення судових експертиз. Такі технічні засоби використовують: Федеральне бюро розслідувань (FBI), Агентство по боротьбі з наркотиками (DEA), Секретна служба США (USSS), Центральне розвідувальне управління (CIA), Митна та прикордонна служба (CBP), Центр судової експертизи Міністерства оборони (DFSC), Поштова служба США (USPS), ВМС США (SPAWAR), Лабораторія кримінальних розслідувань армії США (USACIL) [8].

Під час проведення огляду в умовах воєнного стану слідчий чи прокурор, за участю спеціаліста, можуть здійснювати наземну фіксацію інформації шляхом фотографування, відеозапису чи тривимірного сканування місцевості, споруд та об'єктів за допомогою сканерних станцій на штативі (наприклад «Faro Focus S Plus 350»), портативних ручних («Artec Eva», «Scanner 3D-Forensics»), чи мобільних тривимірних технологій, що встановлюються на транспортний засіб («Leica Scan & Go LLR + LP16R», «Scan & Go Level-Lift Roof»). Аналіз різних технологій здійснення сканування (фотограмметричного сканування чи технології лазерної тріангуляції) дозволяє з'ясувати переваги та недоліки у застосуванні кожної з них [9, с. 673-675].

Ефективність фіксації та якість відсканованого матеріалу під час обстеження великих територій і об'єктів зі слідами сильних руйнувань буде набагато вищою, якщо поєднати засоби фіксації з телескопічною колоною (Kangur-Lift [10], Scan & Go Uplift 500 [11]). За допомогою колони Kangur-Lift (ФРН) можна розмістити фото та відеотехніку чи тривимірний сканер на висоті до 6 метрів, щоб суттєво збільшити діапазон дослідження та подолати сліпі зони сканування, через такі перешкоди як: зруйновані будинки, огорожі чи транспортні засоби. Вона виготовлена з анодованого алюмінію та розташована на візку, що дозволяє переміщувати її на іншу точку дослідження місця події [10]. Завдяки кріпленням на платформі та тросам, що розташовані з трьох сторін, можна забезпечити стабільність повністю піднятого підйомника у несприятливу погоду. Система обладнана вмонтованими

електродвигунами, які дозволяють, дистанційно, завдяки дистанційному керуванню, вирівнювати поверхню, до якої кріпиться камера чи сканер [10].

Головною запорукою ефективного застосування наведених технічних засобів з метою здійснення пошуку та фіксації інформації на місці огляду є наявність у слідчого, прокурора, спеціаліста поглиблених знань щодо принципів роботи техніки, всіх її технічних можливостей та практичних навичок застосування [3]. Підготовка спеціалістів та закупівля сучасного обладнання в Україні ускладнюється, в першу чергу, їх високою вартістю. В період дії воєнного стану в Україні основною перешкодою на шляху оновлення матеріально-технічного оснащення органів правозахисної системи та впровадження інноваційних технічних засобів у їхню роботу залишаються бойові дії у різних регіонах нашої держави та боротьба з її жахливими руйнівними наслідками. Пріоритетним напрямком фінансування з боку держави залишається оборонний сектор економіки, а основні зусилля спрямовані на підтримання економічної стабільності, задоволення основних потреб населення, комплектування та забезпечення Збройних Сил України для ефективного протистояння злочинним діям агресора.

Література:

1. Офіс Генерального прокурора «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за жовтень 2022 року» URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року; Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року; Закон України Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX; Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14.04.2022 № 2201-IX.
3. Національна академія внутрішніх справ / Криміналістичне забезпечення // Техніко-криміналістичне забезпечення діяльності інспектора-криміналіста. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/insp_krym/technique/forensic_technique3.html.
4. Olympus. Investigating Crime Using an Industrial Videoscope with Infrared (IR) Light Observation. URL: https://www.olympus-ims.com/en/investigating-crime-using-an-industrial-videoscope-with-infrared-ir-light-observation.

5. USA Borescopes. Pearpoint – P374 -Intrinsically Safe - 0.94″ Pipe Camera - 200′ Length URL: https://usaborescopes.com/products/applications/pipe-inspections/p374-intrinsically-safe-color-video-inspection-system.
6. Arrowhead Forensics. FSIS II. URL: https://arrowheadforensics.com/fsis-2-full-spectrum-imaging-system.html.
7. ForenteQ Limited / Mark Imaging, Photography and Comparison // Full Spectrum Imaging System FSIS. URL: https://www.forenteq.com/proddetail.php?prod=FSIS.
8. Матеріали вебінару ForenteQ Limited та NAFEU (Національна асоціація судових експертів України) на онлайн платформі Teams «FSIS-II Full spectrum Imaging system for visualising fingerprints on a wide range of substrates» 29 вересня 2022 року.
9. Guidi G., Beraldin J.-A., Ciofi S., Atzeni C. Fusion of range camera and photogrammetry: A systematic procedure for improving 3-D models metric accuracy. IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics. Part B: Cybernetic. 2003. Vol. 33. Iss. 4. P. 667–676.
10. Laserscanning Europe. Get KANGUR-Lift from Laserscanning Europe. URL: https://www.laserscanning-europe.com/en/blog/get-kangur-lift-laserscanning-europe.
11. SCCS, Scan & Go UPLIFT 500. URL: https://www.sccssurvey.co.uk/scan-go-uplift-500.html.

ПРО БАЗОВИЙ ЗАКОН ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Поклад Василь Іванович
кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
ORCID: 0000-0003-2272-917X

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3445

З самого початку слід уточнити, що у представленому матеріалі мова йде не про закон як юридичний документ, створений людьми. Предметом авторських роздумів є відносно сталі і постійно відновлювані зв’язки між явищами реальності, що виражають об’єктивно існуючі причинно-наслідкові залежності. Тобто, йдеться про зміст поняття «закон» у його загальнонауковому розумінні. Такі закони люди не створюють, а відкривають в процесі наукових досліджень.

Головною функцією будь-якої науки є збір, аналіз і пояснення фактів, які утворюють досліджувану об'єктивну реальність. З'ясування і доведення певних закономірностей стає кращим результатом наукової діяльності. Ще у шкільні роки ми познайомились із законами Архімеда, Ньютона, Фарадея, Дарвіна, авторам яких вдалося зафіксувати стійкі зв'язки між явищами живої або неживої природи. Знання законів природи потім закладалось у технології її перетворення в інтересах людства.

Закони суспільства, як і закони природи, мають об'єктивний характер, тобто, виникають і функціонують незалежно від волі і свідомості людей. Їх пізнання і використання надає можливість раціоналізації управління суспільними процесами.

Злочинність, як відносно поширене стійке соціальне явище, різновид девіантності, що визначається законодавцем у кримінальному законі [1, С. 197], сама по собі є соціальною закономірністю. Суспільства без злочинності не існує. Вона присутня не тільки у більшості суспільств того або іншого виду, а взагалі в усіх суспільствах усіх типів [2, С. 71].

Визнання злочинності соціальною закономірністю неминуче веде до пояснення її детермінованості соціальними явищами, що сприяють чи перешкоджають існуванню злочинності [3, С. 313]. Науково обґрунтоване знання про фактори, причини та умови злочинності мають бути покладені в основу заходів протидії криміналу.

Усі детермінанти злочинності можуть бути представлені у тривимірній системі координат: особистісно-психологічні, соціальні, правові. Протидія злочинам являє собою вплив як на ті або інші детермінанти злочинів (загальна профілактика), так і на їх наслідки (державно-правовий контроль).

Стан злочинності у кожному суспільстві визначається реакцією держави на ті або інші види девіантної поведінки. Ця реакція, у свою чергу, не довільна. Держава (влада) скрізь і завжди (більше або менше) вимушена враховувати суспільну думку при законотворчості. «Ex senatusconsultis et plebiscitis crimina exercentur» – проголошується у римському праві – «злочини виникають з сенатських та народних рішень». А у масовій свідомості переважають орієнтації на репресивні заходи протидії злочинності. При цьому такі настрої характерні для населення різних країн, незалежно від рівня їх соціально-економічного розвитку [див.: 4].

Чи сприяє посилення репресії зменшенню рівня злочинності? Чи застосування жорстких санкцій до злочинців (або до девіантів взагалі) призводить до ще гірших суспільних наслідків? Розглянемо низку історичних фактів, які містять відповіді на поставлені питання.

Період Середньовіччя. Порівняльне дослідження покарання за вбивства, проведене на матеріалах європейських країн (Англія, Нідерланди, Бельгія, Скандинавія, Німеччина, Швейцарія, Італія), показало, що, незважаючи на надмірну жорстокість покарань, рівень злочинності у XIII і XIV століттях був приблизно у 25 разів вищим за теперішній [5, С. 175].

Новий час. Виявляється, що навіть посилення моральних вимог до особистості здатне погіршити кримінальну ситуацію. Так, у Фінляндії у 1882 році було більше засуджених за вбивство дитини жінок (46), ніж чоловіків, засуджених за різні злочини проти життя (44). Це пояснювалось суворістю пуританської моралі, за якою народження позашлюбної дитини вважалось ганебною подією [6, С. 91].

Новітній час. Найвідоміша спроба зміцнення моральності суспільства за допомогою посилення кримінальної відповідальності – «сухий закон» у США (1920 р.). Можливо, вживання алкоголю дещо і зменшилось, але до небажаних наслідків цього заходу можна віднести поширення наркотизму і особливо розростання організованої злочинності до національних масштабів. Слід додати, що і сама інтеграція сицилійської мафії до американського суспільства була наслідком найжорстокішої боротьби уряду Муссоліні з італійською злочинністю. Мафіозі під жорстким пресингом були витиснуті за межі Італії і, опинившись у США, розгорнули свою злочинну діяльність у ще більших масштабах.

У часи горбачовської «перебудови» боротьба з пияцтвом та алкоголізмом призвела до аналогічних з американськими результатами: поширення незаконного обігу наркотиків та розростання організованої злочинності.

Дослідження, проведені у США, виявили, що суворість покарань, які застосовувались до восьмирічних дітей, корелювала з агресивністю їхньої поведінки у 28-30-річному віці [див.: 7, С. 14].

Таких прикладів ще можна навести багато. Всі вони дозволяють зробити загальний висновок про закономірний характер впливу посилення покарань на подальші характеристики ситуації: **чим жорсткіше ми впливаємо на суб'єкта злочинної (ширше – девіантної) поведінки, тим гіршими можуть бути мутації у цій поведінці**.

Саме таким має бути, на нашу думку, формулювання базового закону протидії злочинності, що має враховуватись як у правотворчості, так і при застосуванні норм права.

Література:

1. Гилинский Я. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений» : монография / Я. И. Гилинский. 2-е изд., испр. и доп. – Санкт-Петербург : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2007. 520 с.
2. Дюркгейм Э. Метод социологии / Дюркгейм Э. Социология : ее предмет, метод, предназначение : пер. с фр.; сост., посл. и прим. А. Б. Гофмана. Москва : Канон. 1995. С. 2-136
3. Поклад В. Детермінізм соціальний. *Велика українська кримінологічна енциклопедія*. У 2 т. Харків : «Факт», 2021. Т. 1. С. 311-313.
4. Кури Г., Поклад В. Строгость уголовного наказания как предмет криминологического изучения. *Кримінальна юстиція в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку*: Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Спеціальний випуск № 6. У трьох частинах. Частина 1. Луганськ, 2010. С. 53-63.
5. Кури Х., Ильченко О. Ужесточение наказания или применение альтернативных видов воздействия: что является более эффективным? *Преступность, девиантность и социальный контроль в эпоху постмодерна*: Материалы международной научно-практической конференции 2014 / Под ред. докт. юридич. наук, проф. Н. А. Исаева и кандидата юрид. наук, проф. А.В. Комарницкого. Санкт-Петербург : ИД «Алеф-Пресс», 2014. С. 173-190.
6. Лайне М. Криминология и социология отклоненного поведения / М. Лайне; пер. с фин. – Хельсинки: Центр обучения тюремных служащих, 1994. 173 с.
7. Пилипенко В., Волянська О. Підліткова агресія у контексті сучасної соціокультурної ситуації. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2004. № 4. С. 5-23.

ЗАСТОСУВАННЯ НЕЦІНОВИХ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ПРИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

Овсійчук Ольга Геннадіївна
студентка, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3433

Публічні закупівлі є однією з форм державного регулювання, яка сприяє економії бюджетних коштів та задоволенню потреб держави і суб'єктів господарювання. При проведенні публічних закупівель гостро постає проблематика ціноутворення в даній сфері, адже ми говоримо про закупки в публічному секторі за рахунок бюджетних коштів.

Основною метою тендера є обрання переможця, який пропонує найнижчу ціну та найвигідніші умови, тобто обов'язковим є досягнення найкращих результатів за мінімальних витрат [1, с. 28]. У пункті 3 частини 3 статті 29 Закону України «Про публічні закупівлі» (далі – Закон) серед критеріїв оцінки тендерних пропозицій ми зустрічаємо таке поняття як «інші критерії оцінки, зокрема: умови оплати, строк виконання, гарантійне обслуговування, передача технології та підготовка управлінських, наукових і виробничих кадрів, застосування заходів охорони навколишнього середовища та/або соціального захисту, які пов'язані із предметом закупівлі», що можна віднести саме до нецінових критеріїв оцінки, про які і піде далі мова [2].

Згідно законодавства, нецінові критерії оцінки – це додаткові критерії, що мають суттєве значення для замовника, за якими він може розглядати тендерні пропозиції учасників. Питома вага цих критеріїв оцінки має складати не більше 30% від загальної суми закупівлі. Винятком є процедура конкурентного діалогу.

Формулювання даної норми з використанням слова «зокрема» формує уявлення, що перелік нецінових критеріїв не є вичерпним, адже згідно зі словником української мови «зокрема» у сполученні з іменником уживається для підкреслення, виділення чого-небудь з-поміж однотипного [3].

Відповідно до дослідження команди програми інноваційних проєктів Трансперенсі Інтернешнл Україна в межах проєкту USAID / UK aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS», проаналізувавши 20 845 нецінових критеріїв у 12 996 лотах з 2017 року по лютий 2021 року, встановили 75 груп нецінових критеріїв, представивши у своєму звіті 15 з них, а саме: умови оплати (напр. застосування відстрочок), умови виконання, гарантія (напр. тривалість гарантійного строку), досвід та відгуки, критерії локалізації (відстань до певного об'єкту), умови перебування (напр. кількість ліжок у кімнаті під час надання послуг оздоровлень чи відпочинку), якість (оцінка чи наявність певної характеристики предмету), кількість і фаховість працівників, термін дії/експлуатації, сплата ПДВ, наявність додаткових документів (напр. результати атестації закладу), наявність додаткового обладнання, техніки, послуг тощо [4, с. 18-22].

Однак на практиці колегія АМКУ керувалась нормативним списком критеріїв як вичерпним, що ілюструють наступні приклади. Згідно з рішення Колегії № 8510-р/пк-пз від 20.04.2021- Законом не передбачені такі критерії оцінки, як «місцезнаходження закладу відносно моря», «наявність футбольного поля», «наявність бігової доріжки» тощо [5]. Також у рішенні № 23784-р/пк-пз від 23.12.2020 Колегія прийшла до висновку – Закон не містить такого критерію оцінки, як «натуральність продукту». [6] Виключенням не стало рішення АМКУ № № 21235-р/пк-пз від 16.11.2020 – Законом не передбачено як критерій оцінки наявність умови зберігання товару на конкретній відстані від замовника [7]. У всіх цих рішеннях Колегія визначала дані критерії такими, що не відповідають нормам Закону та мають дискримінаційний характер, і в свою чергу зобов'язувала замовників внести відповідні зміни до тендерної документації. Та цікавим є рішення Колегії № 23473-р/пк-пз від 18.12.2020, – Закон не містить такого критерію оцінки, як «виробничі, промислові потужності або торгове представництво, розташовані на території міста Києва, та наявність довідки Київської торгово-промислової палати», адже в цьому випадку Колегія керувалась виключно «вичерпністю переліку» не зазначаючи, що даний критерій суперечить принципам об'єктивного та неупередженого оцінювання пропозицій, як зазначав скаржник, а через те, що Закон не містить такого критерію оцінювання [8].

Отже, перелік інших критеріїв оцінки, визначений у Законі, не можна назвати виключним, а тому замовник має право встановлювати й інші нецінові критерії оцінки. Проте, враховуючи наведену практику Колегії, учасники публічних закупівель можуть успішно оскаржити нецінові критерії, що не відповідають пункту 3 частини 3 статті 29 Закону, тож я вважаю за доцільне удосконалити дану норму, а саме поставити

остаточну крапку у виключності переліку додавши формулювання «зокрема і виключно» або «у тому числі, але не виключно» – заради формування єдиного підходу розуміння даної норми.

Література:

1. Швидка Т. І. Проблемні питання кваліфікації правовідносин недобросовісної конкуренції у сфері публічних закупівель. ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО. № 1 (52), 2019. С.26-31
2. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text. (дата звернення: 02.11.2022)
3. Словник української мови: в 11 томах. – Том 3, 1972.
4. Давиденко А. Нецінові критерії в Prozorro: за що держава готова платити більше?. Київ, 2021. 40 с. URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2021/02/Netsinovi-kryteriyi-v-Prozorro.-Za-shho-derzhava-gotova-platyty-bilshe.pdf (дата звернення: 02.11.2022).
5. Рішення АМКУ № 8510-р/пк-пз від 20.04.2021, оголошення № UA-2021-03-11-006748-c
6. Рішення АМКУ № 23784-р/пк-пз від 23.12.2020, оголошення № UA-2020-11-11-000445-c
7. Рішення АМКУ № 21235-р/пк-пз від 16.11.2020, оголошення № UA-2020-10-22-009861-a.c1
8. Рішення АМКУ № 23473-р/пк-пз від 18.12.2020, оголошення № UA-2020-12-04-002657-a

ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Станіславський Валерій Петрович
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри земельного та аграрного права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-6487-416X

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3463

Головним інтегральним критерієм ефективності державної політики національної безпеки виступає досягнута захищеність прав і свобод особи від зовнішніх та внутрішніх загроз. Продовольча та енергетична безпека – взаємообумовлені та взаємодоповнюючі складові національної безпеки держави.

У Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р., наголошується, що викликами для національного агросектору є необхідність поліпшення умов ведення агробізнесу, проведення якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках, продовольчу безпеку держави, і наближення до європейської політики у сфері сільського господарства.

У цьому контексті, слушний підхід висловила проф. Т. В. Курман про те, що «…на сьогодні нагальним завданням держави має стати формування на підставі системно-синергетичного підходу дієвого правового механізму забезпечення сталого розвитку агросфери, який запровадить комплекс масштабних, взаємопов'язаних заходів організаційно-правового, економіко-господарського, еколого-інноваційного, соціального, превентивно-безпекового та іншого характеру задля забезпечення розвитку агросфери на засадах сталості, а також задля моніторингу й протидії наявним і прогнозованим загрозам, в тому числі й глобального характеру, у сфері продовольчої, екологічної та енергетичної проблем» [1, с. 33]. У розвиток цієї думки слід наголосити на важливості закріплення на нормативному рівні функцій держави щодо протидії викликам у сфері продовольчої та енергетичної безпеки як проявів природної, зовнішньополітичної, внутрішньополітичної або будь-якої іншої ситуацій, які породжують загрози національним інтересам України, чи обумовлюють потребу в адекватних діях держави з компенсації цих загроз. Адже, як приклад, порушення функціонування енергетичної інфраструктури України внаслідок повномасштабної військової агресії РФ стало новим безпековим викликом сьогодення та інструментом війн нового покоління.

Суттєво впливати на стійкість функціонування енергетичних систем країни можуть технічні та технологічні новації у розвитку енергетичних технологій в усіх галузях економіки, передусім в аграрному секторі. Державна політика України у сфері енергетичної безпеки має на меті забезпечення захищеності національних інтересів у сфері забезпечення доступу до надійних, стійких, доступних і сучасних джерел енергії для всіх споживачів технічно надійним, безпечним, економічно ефективним та екологічно прийнятним способом в нормальних умовах і кризових ситуаціях виключно в межах і спосіб, що визначені законодавством.

З метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 907-р було схвалено

Стратегію енергетичної безпеки. Так, згідно Стратегії терміном «енергетична безпека» вважається захищеність національних інтересів у сфері забезпечення доступу до надійних, стійких, доступних і сучасних джерел енергії технічно надійним, безпечним, економічно ефективним та екологічно прийнятним способом як у нормальних умовах, так і в умовах особливого або надзвичайного стану. Стратегічними цілями виступили, зокрема, економічна ефективність функціонування енергетичного сектору держави, систем енергозабезпечення та імпортозаміщення мінеральної сировини й енергетична ефективність використання енергоресурсів та енергоефективності національної економіки. Задля її досягнення серед інших низки заходів передбачено стимулювання імпортозаміщення, зокрема шляхом розвитку біоенергетики, вітроенергетики, обґрунтованого нарощування видобутку енергетичних ресурсів, а також реалізацію комплексу заходів щодо розширення використання локальних альтернативних видів палива.

Відтак набуття Україною членства в Енергетичному Співтоваристві відіграє подвійну роль, з однієї сторони слугуючи забезпеченню прозорості відносин України та ЄС у газовій та електроенергетичній сферах й зміцненню енергетичної безпеки ЄС, а з іншої – надаючи імпульсу процесу гармонізації та адаптації національного законодавства і процедур, що регулюють енергетичні відносини, з правилами й процедурами ЄС [2, с. 198, 199]. Певні активні дії у напрямі адаптації національного законодавства у сфері стимулювання виробництва енергії з використанням альтернативних джерел здійснено завдяки затвердження Кабінетом Міністрів України 3 вересня 2014 р. Плану заходів з імплементації Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС.

Свого часу О. Ю. Битяк висловив аргументовану позицію про те, що «…досягнення суттєвих економічних ефектів від реалізації енергозберігаючої політики залежить, по-перше, від системності передусім господарсько-правових, а також податкових та бюджетних заходів, а по-друге від створення реальних механізмів реалізації цих засобів» [3, с. 248]. Подальша розробка нормативних положень та новаторського економіко обґрунтованого використання поновлюваних джерел енергії, що можуть сприяти створенню нових ринків для сільськогосподарської та лісової продукції мають бути закладені в основу реформування сучасного аграрного законодавства в галузі зеленої енергетики та безпеки у сфері продовольства. Тобто пріоритетність забезпечення сталого розвитку національної економіки та повноцінного забезпечення доступу до надійних, стійких, доступних і сучасних джерел енергії для всіх категорій споживачів має стати прерогативою внутрішньої національної політики України. Це створить підґрунтя

для мінімізації витрат суб'єктами агробізнесу коштів на енергоресурси та сприятиме реалізації основних засад державної аграрної політики України у сфері продовольчої безпеки.

Література:

1. Курман Т. В. Аграрне право і законодавство України: синергетичні засади й перспективи розвитку в умовах глобальних загроз. *Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку*: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. С. 10-37.
2. Кориневич А. Участь України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства: перспективи і зобов'язання в енергетичній сфері. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 100 (1). С. 196-203.
3. Битяк О. Господарсько-правове забезпечення енергетичної політики держави та особливості окремих її напрямів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009 р. № 2 (57). 2009. С. 241-249.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ТУРИЗМІ

Федуняк Ігор Осипович
кандидат економічних наук, доцент, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
ORCID: 0000-0002-8399-5167

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3452

Підприємство в сучасних умовах є основною виробничо-економічною галуззю будь-якої національної економіки. Якщо говорити мовою права, підприємство слід розуміти як самостійне господарське об'єднання, створене компетентним органом державної влади або іншим суб'єктам для задоволення соціальних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення промислової, дослідницької, комерційної та іншої діяльності [1, с. 66].

В Україні серед всіх базових сфер, що можна використати для швидкого росту економіки, є аграрна сфера. Підприємства аграрної сфери, як і інші підприємства, мають власні правові засади функціонування, що прописані на загальнодержавному та локальному рівні, їх в повній мірі висвітлює агарне право. Приватне підприємство

створюється виключно на основі приватної власності однієї або кількох фізичних осіб чи юридичної особи, такі підприємства діють на загальних підставах відповідно до Господарського кодексу України [2].

Джерелами формування майна підприємства є грошові та матеріальні внески засновників; доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку; інші джерела, не заборонені законодавством України.

Приватне підприємство підлягає державній реєстрації у порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців" [3].

Право власності у сільському туризмі – це врегульовані нормами конституційного, цивільного, господарського, екологічного, земельного, аграрного, природо-ресурсного та туристичного законодавства України реальні можливості суб'єктів володіти, користуватись та розпоряджатись наявним у них майном задля ведення сільського туризму. При цьому майнова основа діяльності суб'єктів сільського туризму та правовий режим її використання залежать від організаційно-правової форми господарювання, на базі якої забезпечується ведення сільського туризму (особисте селянське господарство, фермерське господарство тощо).

У сфері туризму загалом та сільського туризму зокрема, можна виділити три основні види договорів (договір на туристичне обслуговування, договір на екскурсійне обслуговування, договір на готельне обслуговування) та договір страхування, який має додатковий, похідний від них характер.

Нормативні засади в симбіозі з ринковими законами зробили свої корективи щодо розвитку сільськогосподарських підприємств у розрізі їх організаційно-правових форм, що дало поштовх розвитку приватного господарювання в сільських територіях. Щодо господарських відносин у сільському туризмі слід законодавчо закріпити норми, на підставі яких можна визнавати діяльність суб'єктів сільського туризму підприємницькою чи непідприємницькою.

Література:

1. Господарське право: підруч. Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін.; за ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. Х.: Право, 2018. 696 с.
2. Господарський кодекс України. URL:https://zakon.rada.gov.ua.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

ПРОБЛЕМИ СУБСИДІАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

Цеберський Володимир Віталійович
студент, Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3455

Субсидіарна відповідальність як інститут цивільного і господарського права є важливим інститутом, який забезпечує певною мірою цілісність господарського обороту з одного боку, а також втілює наочне вираження принципу справедливості у приватному праві. Важко також переоцінити його роль у процедурі банкрутства, у якій цей інститут не допускає безкарності недобросовісних керівників збанкрутілих підприємств [1].

Однак такий інститут, на жаль, не має чіткого нормативного регулювання, що призвело до того, що фактично всі його аспекти висвітлені у практиці українського Верховного Суду, найцікавіші правові позиції якого будуть висвітлені далі [2].

Заява про покладення субсидіарної відповідальності може бути подана ліквідатором до суду в разі, коли буде встановлена недостатність майна боржника для повного задоволення вимог кредиторів [3].

Виявлення наявності ознак доведення до банкрутства юридичної особи – боржника покладено на ліквідатора банкрута, що пов’язано з виконанням ним своїх повноважень. Саме детальний аналіз ліквідатором фінансового становища банкрута у поєднанні з дослідженням ним підстав виникнення заборгованості боржника перед кредиторами у справі про банкрутство дасть змогу йому виявити наявність чи відсутність дій засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника, щодо доведення до банкрутства юридичної особи [4].

Вирішуючи питання щодо кола обставин, які мають бути доведені суб’єктом звернення (ліквідатором) і, відповідно, підлягають встановленню судом для покладення субсидіарної відповідальності, потрібно брати до уваги також положення частини першої статті 215 ГК України та підстави для порушення справи про банкрутство. Зокрема, такими діями можуть бути:

1) вчинення суб’єктами відповідальності будь-яких дій, спрямованих на набуття майна, за відсутності активів для розрахунку за набуте майно чи збільшення кредиторської заборгованості боржника без наміру її погашення;

2) прийняття суб’єктами відповідальності рішення про виведення активів боржника, внаслідок якого настала неплатоспроможність боржника за його іншими зобов’язаннями;

3) прийняття суб’єктами відповідальності рішення, вказівок на вчинення майнових дій чи бездіяльності боржника щодо захисту власних майнових інтересів юридичної особи боржника на користь інших юридичних осіб, що мало наслідком настання неплатоспроможності боржника тощо [5].

До суб’єктів субсидіарної відповідальності слід віднести осіб, які отримали істотний актив боржника на підставі актів, рішень, правочинів тощо прийнятих засновниками чи керівником боржника на шкоду інтересам останнього та його кредиторів, які можуть виражатися, зокрема у:

1) прийнятті ключових ділових рішень з порушенням принципів добросовісності та розумності, в тому числі узгодження, укладення або схвалення правочинів на завідомо невигідних умовах або з особами завідомо нездатними виконати свої зобов’язання ("фірмами одноденками" тощо);

2) наданні вказівок з приводу вчинення явно збиткових операцій;

3) призначенні на керівні посади осіб, результат діяльності яких явно не відповідає інтересам юридичної особи;

4) створенні і підтриманні такої системи управління боржником, яка націлена на систематичне отримання вигоди третьою особою на шкоду боржнику і його кредиторам;

5) використанні документообігу, який не відображає реальних господарських операцій;

6) отриманні такими особами істотних переваг з такої системи організації підприємницької діяльності, яка спрямована на перерозподіл (в тому числі за допомогою недостовірного документообігу), сукупного доходу, отримуваного від здійснення даної діяльності особами, об’єднаними спільним інтересом (наприклад, єдиним виробничим циклом), на користь ряду цих осіб з одночасним акумулюванням на стороні боржника основного боргового навантаження; - використанні і розпорядженні майном боржника, як своїм особистим, нехтуючи інтересами кредиторів;

7) вчинення інших юридичних дій, що не відповідають принципу добросовісності в комерційній (діловій) практиці тощо.

Наведений перелік прикладів не є вичерпним [6].

Отже, можна зробити висновок, що Верховний Суд послідовно намагається розвинути інститут субсидіарної відповідальності у процедурі банкрутства і для цього постійно розширювально тлумачить приписи Кодексу з процедур банкрутства. Однак все одно залишається

необхідність саме законодавчого врегулювання цього питання, зокрема враховуючи п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Література:

1. Бутирський А. А. Правова природа засобів відновлення платоспроможності боржника. Вісник господарського судочинства. 2006. № 3. С. 190-196. № 12. С. 108-112;
2. Бутирська І. Відповідальність осіб, що контролюють боржника, у справі про банкрутство. Право України. 2018. № 6. С. 98-110;
3. https://reyestr.court.gov.ua/Review/87623740;
4. https://reyestr.court.gov.ua/Review/91436800;
5. https://reyestr.court.gov.ua/Review/102147733;
6. https://reyestr.court.gov.ua/Review/97451198.

ЗАСАДНИЧІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Бордюк Христина Михайлівна
студентка юридичного факультету,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Федущак-Паславська Ганна Михайлівна
кандидат юридичних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3438

Президент Франції Емманюель Макрон наголосив на небезпеці націоналізму, яка зростає в сучасному світі, у своїй промові під час церемонії з нагоди завершення Першої світової війни 2018 року. Він вважає, що ми знищуємо моральні цінності нації, ставлячи свої власні інтереси на перше місце, незважаючи на інших. Світові засоби масової інформації звернули увагу на те, що слова Емманюеля Макрона були нібито адресовані тодішньому президенту Сполучених Штатів Америки Дональду Трампу з його політикою «Америка насамперед». Історик і публіцист Ярослав Грицак погоджується з таким зауваженням і нагадує, що націоналізм може бути і лівим, і правим, і ліберальним, і пост-фашистським [1, с. 27]. Президент Франції згадав тільки той націоналізм, привид якого ходить Європою зараз. Марін Ле Пен представляє такий націоналізм у Франції, а Дональд Трамп – у Сполучених Штатах Америки. Проте це не весь націоналізм. То що таке націоналізм, зокрема сучасний український, і які його засадничі цінності?

Відповідно до визначення поняття «націоналізм», яке є у словнику англійської мови Merriam-Webster, націоналізм – це лояльність і відданість своїй нації [7].

На думку вже згаданого Ярослава Грицака, націоналізм у загальному науковому значенні означає один принцип, згідно з яким кордони нації мають співпадати з кордонами держави. Національні держави, а не імперії, мають бути основою нового політичного укладу [1, с. 27].

Інший історик Сергій Рябенко вважає, що націоналізм – це любов до своєї нації, країни та народу, тобто прирівнює націоналізм до патріотизму фактично.

Американський історик і професор Єльського університету Тімоті Снайдер досліджував український націоналізм довго, тому намагається пояснити європейцям, що таке сучасний український націоналізм. На думку Тімоті Снайдера, сучасний український націоналізм складається із трьох основних речей: великого популізму, який притаманний усім європейським націоналістичним рухам; історичного позиціонування себе нащадками бандерівщини й антиколоніальної складової, яка є найважливішою та найпотужнішою силою сучасного українського націоналізму [4, с. 96]. Таке розуміння сучасного українського націоналізму співпадає з думкою письменника Андрія Куркова, який вважає, що націоналізм базується на активному захисті, тобто він передбачає наявність ворогів: зовнішніх спочатку та внутрішніх потім [2, с. 8]. Зрештою, більшість політологів вважають, що націоналізм може мати захисний характер, коли асиміляція якогось народу або етнічної групи в імперії проводиться, що і відбувалося з українським народом протягом багатьох років. Тобто, якби не було колонізації й асиміляції, то не було би націоналізму. Український націоналізм мав захисний характер завжди. «Мене любов ненависті навчила», – писала Леся Українка [5, с. 55]. Все навпаки у випадку з українським націоналізмом: ненависть до ворогів навчила любові до нації. Славетний син українського народу Віктор Розовий вдало підкреслив, що він вважає себе українським націоналістом, бо він не має ненависті до представників якихось національностей або рас, а має ненависть тільки до однієї країни, яка являє собою екзистенційну загрозу для його народу та країни.

Європейці розуміють антиколоніальну складову сучасного українського націоналізму важко, бо вони позиціонують себе як колишніх колоніалістів. Навіть американська історик, письменниця та журналістка Енн Епплбом ставилася до націоналізму, зокрема українського, скептично колись, до Євромайдану. Вона написала текст про важливість українського націоналізму під час Євромайдану. Енн Епплбом зрозуміла, що перемога над авторитарними або імперськими режимами неможлива без певної міри націоналізму. Якби не було українських націоналістів на Євромайдані, то він не виграв би … Ті революції, які мають національний вимір, зокрема бажання побудувати національну державу, мають більший шанс [6, с. 13].

Антиколоніальна складова сучасного українського націоналізму може стати основою створення нової національної ідеї, початки якої дисиденти заклали ще в 70-х роках XX століття. Мені здається, що це сталося вже. Сучасний український націоналізм – це загальна національна ідея, яка намагається охопити всю територію України та всіх українців незалежно від регіону погодження чи статусу.

Левко Лук’яненко сказав правильно, що потрібно підходити до України з позиції досвіду євреїв. Мойсей виводив євреїв із єгипетської неволі 40 років: водив їх по пустелі, поки старе покоління, яке тягнулося в Єгипет, бо там давали роботу та їжу, не вимерло, а нове покоління не народилося в умовах свободи. Носії комуністичного рабства вимирають у нас також, а нове покоління з ідеями українського націоналізму народжується [3, с. 4].

Література:

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття / Ярослав Грицак. – Київ: Yakaboo Publishing, 2019. – 656 с.
2. Курков А. Щоденник Майдану та Війни / Андрій Курков. – Харків: Фоліо, 2018. – 330 с. – (Військові щоденники).
3. Лук’яненко Л. Що далі? / Левко Лук’яненко. – Лондон-Мюнхен: Українська Центральна Інформаційна Служба (УЦІС), 1989. – 48 с.
4. Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє / Тімоті Снайдер. – Київ: Дух і Літера, 2014. – 232 с.
5. Українка Л. Поеми, драми, ліричні твори / Леся Українка. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2021. – 384 с.
6. Applebaum, Anne (2020). Twilight of Democracy: The Seductive Lure of Authoritarianism. London: Allen Lane. 208 p.
7. Dictionary by Merriam-Webster: America’s most trusted online dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com/

ВПЛИВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС У ШКОЛАХ ДОБИ «ПЕРЕБУДОВА»

Адобаш Віктор Вікторович
аспірант кафедри історії і культури України
та спеціальних історичних дисциплін,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Науковий керівник: Тарапон Оксана Анатоліївна
кандидат історичних наук, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3422

Чорнобильська трагедія 1986 року в Україні зачепила життя мільйонів людей та поклала початок однієї з найстрашніших катастроф історії людства. Коли потрібно було швидко полишати свої домівки та переїздити до інших регіонів України, з одного боку, а з іншого – пристосовуватися до нових соціальних та економічних умов. Подолання наслідків Чорнобильської катастрофи потребувало залучення значних як фінансових, так і матеріальних й наукових ресурсів [2]. На думку академіка В. Легасова аварія на ЧАЕС стала вершиною неправильної соціально-економічної стратегії, що здійснював Радянський Союз щодо Української РСР. На додаток, це розкрило сутність радянського керівництва в особі М. Горбачова [3].

Аварія на ЧАЕС значною мірою зачепила шкільну освіту, оскільки потрібно було змінювати формат навчально-виховного процесу. Для цього потрібне було фінансове забезпечення, а в умовах «перебудови» [4], коли всі кошти спрямовувалися на науково-технічний прогрес та економічну сферу, освітня галузь, а особливо школа фінансувалася за залишковим принципом.

На прикладі Вільнянської школи в Київській обл., а така ситуація спостерігалася в багатьох регіонах Української РСР, ми можемо побачити організаційні роботи із примусово евакуйованими учнями з ураженої радіацією Чорнобильської зони. Перед вчительським колективом постало непросте завдання створити максимально комфортні умови для учнів-переселенців. Допомогти подолати труднощі пов’язані, насамперед з психологічними та фізіологічними особливостями учнів у навчально-

виховному процесі. Особливо на цьому наполягала вчителька О. Литвин. Інші вчителі – звертали увагу на те, що учням-переселенцям потрібно допомагати долати групові конфлікти, забезпечувати їх наочністю та роздатковим матеріалом. Величезна увага приділялася виробленню спеціальних навичок до самоосвіти, етиці взаємовідносин вчитель – учень, трудовому вихованню, ефективному вихованню, профорієнтації. Відбувалася поступова лібералізація навчально-виховного процесу. Це було пов'язано з курсом на гласність, відкриттям «білих плям» тощо. Водночас ключовим завданням вчителя радянської школи було виховання учнів в дусі політики комуністичної партії, що мало сприяти вдосконаленню роботи комсомольської та піонерської організацій, органів шкільного самоврядування [1].

На наше переконання Чорнобильська катастрофа та курс на гласність посприяли розпаду Радянського Союзу. Коли критично налаштоване суспільство отримало змогу критикувати та викривати різні політичні прорахунки радянської системи управління, і бути не покараним за таку «сміливість».

Література:

1. Букет Є. В., Коцур В. В., Коцур Л. М. Вільне (Вульшка): краєзнавчий вимір крізь віки. Переяслав-Хмельницький (Київська обл.): Домбровська Я. М., 2018. 88 с. іл. (Історія українського села).
2. Закон України. Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 13, ст. 178. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-12#Text.
3. Литвин В. Як від народу приховували правду і до чого це призвело. Газета Верховної Ради України. *Голос України*. 24 квітня 2021. URL: http://www.golos.com.ua/article/345233.
4. Потапенко Р. М. Науково-освітня інтелігенція України в умовах перебудови: пошук національно-освітньої парадигми. *Наукові записки з української історії*: зб. наук. ст. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2017. Вип. 42 (Спецвипуск). С. 131-136.

ВПЛИВ РКП(Б) НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНИХ

Фастовець Юлія Валентинівна
аспірант, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

Науковий керівник: Шарпатий Віктор Григорович, доктор історичних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3436

Постановка проблеми. В історії становлення української державності вагоме місце займає період існування Радянського Союзу та роль і місце в ньому України. На прикладі діяльності інституту уповноважених РСФСР стає можливим дослідження процесу встановлення контролю РКП(б) на території України загалом та над політичним курсом КП(б)У зокрема.

Радянська номенклатура у своїй більшості складалася із представників російської національності, адже саме в Росії більшовики отримали можливість прийти до влади шляхом державного перевороту. Формування провідної партії – комуністичної – супроводжувалося переділом місць для представників усіх визволених від царизму новостворених республік, однак на початку формування комуністична партія у своїй більшості нараховувала саме росіян. Відповідно із посиленням впливу РКП(б) нерозривно пов'язаний не лише етап формування української комуністичної партії, а й процес формування інституту уповноважених.

Історіографія проблеми. Аналіз спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що певні аспекти досліджуваної проблеми ставали предметом наукового розгляду як вітчизняних науковців, так і зарубіжних, зокрема роль радянської номенклатури як політичної одиниці досліджували М.С. Восленський, В. Дмитришин, М. Дорошко, Т.П. Коржихіна, С. Кульчицький, М. Фролов, George O. Liber (Дж. Лібер); питання формування та діяльності РКП(б) та КП(б)У аналізували М. Волін, В. Лозицький, І. Майстренко, Р. Пиріг та інші.

Однак виявлено потребу в дослідженні особливостей впливу РКП(б) на формування інституту уповноважених, що є **метою** цього дослідження.

Відповідно до цього було сформульовано такі **завдання**: дослідити шляхи впливу РКП(б) на КП(б)У; проаналізувати роль комуністичної партії у формуванні інституту уповноважених.

Виклад основного матеріалу. В Україні склад комуністичної партії не надто відрізнявся від партії Центру. Так, основу для формування КП(б)У склали представники регіональних угруповань РСДРП(б), які таємно діяли в промислових центрах України (Києві, Харкові, Катеринославі, Одесі, Кривому Розі тощо). Напередодні революції представників цієї партії було приблизно 1 060 осіб, за національністю переважали росіяни, після них на другому місці знаходилися євреї [2, с. 238].

Зважаючи на таку незначну кількість більшовиків, РКП(б) спрямувала до України частину своїх членів із метою прискореного встановлення комуністичної влади та швидшого поширення свого впливу на українців. Варто зауважити, що подібна практика свідчила про бажання РКП(б) сформувати на території України проросійські політичні осередки із подальшим викоріненням української політичної думки. Цей процес, на нашу думку, покладено в основу формування інституту уповноважених, який згодом складатиметься із представників РКП(б).

Притік російських більшовиків в Україну супроводжувався також процесом так званої **transfer policy** [2, с. 238] (трансферної політики – переклад наш), яка характеризувалася виселенням українських більшовиків до Центральної Росії та Азії, що відбувалося на початку 1920-го року, після поразки військ А. Денікіна. Виселення українських більшовиків було зумовлене побоюваннями РКП(б) тим, що вони активно можуть вплинути на політичне життя України без допомоги «колег», а також згодом відмовитися від підтримки РКП(б) та зовсім вийти з-під її впливу.

Окрім трансферної політики на формування явища інституту уповноважених вплинула також **policy of joining and absorbing** [2, с. 238] (політика приєднання та поглинання – переклад наш). Зазначена політика супроводжувалася приєднанням до КП(б)У української партії боротьбистів із подальшим її поглиненням та виселенням окремих представників до Центральної Росії.

Характерною особливістю діяльності РКП(б) на етапі формування комуністичної партії в УСРР стала періодичність проведення чисток в її складі, основна мета яких, зокрема, була спрямована на зменшення української інтелігенції в партійному середовищі та притік російської більшості на «вакантні» місця. Так, перша чистка була зафіксована після Кронштадтського повстання (березень 1920 р.), після якого було

знищено близько 21 430 членів (22 %), що знизило чисельність КП(б)У з 97 321 до 75 891 члена [2, с. 239].

Комуністи від самого початку існування орієнтувалися на потреби робітничого класу, відтак соціальний склад КП(б)У під впливом РКП(б) складався переважно з робітників, які в 1921 р. становили 27 437 осіб (51,3 %) від загального складу партії; решта місць була розподілена між службовцями (служащими) 15 404 члени (28,9 %), селянами – 9 307 члени (17,5 %) та іншими соціальними станами – 1 204 члени (2,3 %) [2, с. 239]. Водночас, протягом 1920-х років місця в партії могли отримати переважно «candidate-members from the cities» [3, с. 89] («кандидати у члени партії з міст» − переклад наш).

Варто зауважити, що робітники-члени КП(б)У поділялися на три категорії: кваліфіковані робітники, напів кваліфіковані та некваліфіковані. «Among the candidate-members the percentage of unskilled and semi-skilled workers was higher than the percentage of skilled workers», як зазначає англійський науковець Дж. Лібер [3, с. 99] («Серед кандидатів у члени партії відсоток некваліфікованих і напів кваліфікованих робітників був вищим, ніж відсоток кваліфікованих робітників» – переклад наш).

Подібне явище можна пояснити лише тим, що РКП(б) не була зацікавлена в наданні партійних місць українській радянській номенклатурі та заохочувала набір кадрів із низькою кваліфікацією або цілковитою відсутністю такої. Відповідно нестача компетентного керівництва спричиняє необхідність зовнішньої «допомоги» у його формуванні, що теж є фактором цілеспрямованої російської політики, спрямованої на заснування проросійського інституту уповноважених на території УСРР.

Варто згадати також орієнтацію РКП(б) на селянство, яка активно вводилася в практику з приходом Й. Сталіна до влади, однак протривала відносно недовгий період (1925-1930 роки). У 1920-х роках кількість комуністів у сільській місцевості зросла, однак значного внеску в КП(б)У не здійснила. Так, лише станом на 01 січня 1930 року в партійних осередках села нараховували близько 40 000 членів, що складало всього лише 16 % від загального складу КП(б)У [3, с. 91].

Негативний вплив РКП(б) на політичне становище УСРР відобразилося й на національному складі КП(б)У, згідно з офіційним переписом населення від 01 квітня 1922 року, більшість становила росіян, а саме: 27 490 членів (53,6 %), на другому місці були українці – 11 920 членів (23,3 %), далі інші національності: євреї – 6 981 член (13,6 %), поляки – 1 241 (2,6 %), інші національності – 3 604 члени (7,1 %) [2, с. 240]. Науковець Дж. Лібер також фіксує, що «Ukrainians never controlled the leading positions in the KP(b)U during the 1920s and early 1930s» [3, с. 87] («Українці ніколи не контролювали керівні позиції в

КП(б)У в 1920-х і на початку 1930-х років» – переклад наш), однак вони все одно складали більшість рядового складу, хоч і були здебільшого русифікованими та урбанізованими. Крім цього, український історик Р. Пиріг також зазначає: «Жодного українця серед 1-х (ген.) секретарів ЦК КП(б)У аж до поч. 1950-х рр. не було» [1].

На нашу думку, така статистика свідчить про те, що РКП(б) розпочала процес формування такого формату КП(б)У, який був найбільш вигідним ЦК РКП(б), адже переважну кількість місць у провідних політичних сферах було віддано росіянам, що можна пояснити бажанням Центру встановити тотальний контроль над УСРР, даючи можливість представництва в КП(б)У лише формальне, а відтак і нагляд за цією партією повинні здійснювати лише уповноважені та довірені на те особи.

Висновки. Отже, досліджено вплив РКП(б) на КП(б)У, основними рисами якого були проведення політики виселення української інтелігенції з території УСРР до РСФСР (що реалізувало на практиці «відтік умів» з України та призначення на її територію російських чиновників), приєднання до лав КП(б)У незалежних партій із подальшим їхнім поглиненням, розформуванням та виселенням представників за межі України, чистки в складі КП(б)У (супроводжувалися із частою періодичністю, що зумовлено недовірою комуністів до українських політичних представників та населення взагалі). Проаналізовано роль комуністичної партії у формуванні інституту уповноважених, що супроводжувалося безпосереднім тиском на КП(б)У із використанням своєрідних репресивних методів, які готували ґрунт для заснування інституту уповноважених, метою діяльності якого став контроль над КП(б)У й усім суспільно-політичним та економічним життям УСРР. Перспективою подальшого дослідження вважаємо необхідність з'ясування персонального складу інституту уповноважених.

Література:

1. Пиріг Р. Комуністична партія України радянської доби. Енциклопедія історії України : в 10-ти т. Т. 4 : Ка-Ком / Редкол. В. Смолій (голова) та ін. НАН України, Інститут історії України. Київ : вид-во «Наукова думка», 2007. 528 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Kom_partiya_Ukr_Radyanska_doba (дата звернення: 06.11.2022).

2. Dmytryshyn B. Moscow and the Ukraine 1918–1953: A Study of Russian Bolshevik nationality policy. New York, 1956. 292 p. URL: https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/8367/file.pdf (the date of application: 06.11.2022).
3. Liber George O. Soviet nationality policy, urdan growth, and identity change in the Ukrainian SSR 1923–1934. Cambridge, 1992. 313 p. URL: https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/23116/file.pdf (the date of application: 06.11.2022).

PRAWO KANONICZNE I ŻYDOWSKIE

Ворович Анна Дмитрівна
студентка 2 курсу ОС «Бакалавр»,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Науковий керівник : Торончук Іван Желувич
кандидат юридичних наук, доцент кафедри Європейського права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Link do publikacji na stronie:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3448

Współczesna nauka prawa porównawczego nie poświęca wystarczającej uwagi badaniu osobliwości istnienia w świecie różnych systemów prawnych, w szczególności systemu prawa religijnego. W nowoczesnym świecie istnieją cztery systemy prawne prawa religijnego – muzułmański, hinduski, żydowski i kanoniczny, które znajdują się w jednej gałęzi prawa - prawa wyznaniowego.

Prawo kanoniczne. W porównaniu z innymi systemami prawa religijnego, prawo kanoniczne często pozostaje „ciemną stroną" dla prawników i badawców. Tłymaczy się to przede wszystkim ze względu na małe rozprzestrzenianie tego systemu we współczesnym świecie. Prawo kanoniczne (ius canonicum), – często nazywa się jeszcze prawem Kościelnym, – jest to to zbiór norm, obowiązków i praw, które regulują stosunki wewnątrz i poza religijną instytucją Kościoła katolickiego [1]. Prawo kanoniczne jest tworzone wyłącznie przez sam Kościół i składa się z norm, który zaczynają się nie tylko od Kościoła, ale także od innych stosunków prawnych, które podlegały jego jurysdykcji w Średniowieczu. Prawo kanoniczne jest rozumiane i przedstawiane jako dziedzina, która ma charakter normatywny, uporządkowany, skoordynowany, systematyczny. Jego normy stosowane są wyłącznie w tych stosunkach, które mają charakter kościelno-religijny – w szczególności w związku z działalnością na arenie międzynarodowej Watykanu lub Kościoła Powszechnego

Rzeczywiście, prawo kanoniczne jest stosowane znacznie mniej niż w Średniowieczu, pozostając dominującym systemem tylko dla jednego kraju – Watykanu. W innych Europejskich państwach istnieje zasada rozdziału kościoła od państwa. Obecnie tylko kilka państw uznaje ważność prawa kanonicznego na swoim terytorium. Zgodnie z art. 111 Konstytucji Cypru wszelkie pytania dotyczące zaręczyn, małżeństwa, rozwodu, separacji prawnej

lub restytucji praw małżeńskich lub stosunków rodzinnych powinny być uregulowane przez prawo Greckiego Kościoła Prawosławnego lub odpowiednio Kościoła innej grupy religijnej. Głównym źródłem prawa kanonicznego występuje Kodeks Prawa Kanonicznego 1983 roku, – Kanony , którego dotyczą jedynie Kościoła łacińskiego [2].

Żydowskie prawo. Wszelkie próby zrozumienia obecny stan społeczeństwa izraelskiego musi uwzględniać szczególne miejsce, jakie zajmuje w nim judaizm nie tylko jako religia i czynnik politycznych sprzeczności w społeczeństwie, ale jako jedno z głównych źródeł. Do tej pory nauki prawne nie sformułowały jednak ogólnego opisu prawa żydowskiego jako systemu prawnego z określeniem odpowiednich cech szczególnych, które je wyróżniają z innych systemów religijnych i prawnych.

Prawo judaistyczne (żydowskie) to system religijno-prawny regulujący stosunki społeczne w społeczności żydowskiej wyznającej judaizm. Główną cechą zydowskiego prawa jest jego mononarodowy charakter systemu prawnego. Chodzi o to, że prawo żydowskie dotyczy wyłącznie jednego narodu – Żydów. To odróżnia prawo żydowskie od wszystkich innych systemów religijnych i prawnych. Historia rozwoju prawa żydowskiego jest wyjątkowa w historii świata. Przez prawie dwa tysiące lat prawo żydowskie istniało i rozwijało się w warunkach całkowitego braku państwowości wśród ludu. Normy prawa żydowskiego zawierają głównie obowiązki i zakazy. Podobnie jak w innych systemach religijnych, w prawie żydowskim normy, które zabraniają i obligują, przeważają nad tymi, które zezwalają, *jus cogens* nad dyspozytywem.

Prawo żydowskie i prawo izraelskie to różne systemy prawne. Izraelski system prawny jest mieszany, są w nim cechy rzymsko-germańskiego, common law i religijnych systemów prawnych – prawa żydowskiego, muzułmańskiego i kanonicznego. Dziś prawo żydowskie reguluje tylko niektóre rodzaje stosunków społecznych związanych ze statusem Żydów. Prawo żydowskie aktywnie wpływa na prawo Izraela, co przejawia się przede wszystkim w konsolidacji zasad i norm prawa żydowskiego na szczeblu państwowym. W ten sposób Deklaracja Niepodległości ustanowiła zasadę, zgodnie z którą Izrael został uznany za państwo żydowskie. Zasady prawa żydowskiego są obecnie szeroko stosowane nie tylko w prawie regulującym stosunki małżeńskie i rodzinne, ale także w prawie karnym, cywilnym i pracy.

System sądowniczy Izraela jest bardzo złożony, na co składa się wiele czynników o charakterze historycznym, religijnym, narodowym, a także wpływ systemów sądowniczych niektórych krajów zachodnich. Na podstawie ustawy „O sądownictwie” z 1984 r. w Izraelu działają sądy świeckie i wyznaniowe. System sądowniczy Izraela dzieli się na dwie grupy: sądy powszechne i sądy specjalne. Sądy powszechne obejmują sądy pokoju, sądy mniejszych spraw, sądy rejonowe i sądy najwyższe. Sądy szczególne:

w sprawach pracowniczych, rodzinnych, transportowych, komunalnych, rabinackich i innych wyznaniowych, wojskowych.

Możemy podsumować, że we współczesnej doktrynie prawnej brakuje należnej wiedzy o prawie kanonicznym i żydowskim. Prawo kanoniczne nie jest dzisiaj powszechnie wykorzystane, porównując do tego jak było w czasach Średniowiekowych. Natomiast prawo żydowskie nie jest to same co prawo izrailskie. One mają swoje wlasciwe cechy, odmianości i systemy.

Wykorzystane źródłą:

1. Kodeks Prawa Kanonicznego od 1983.
2. Arnold Rzepecki. Funkcjonowanie prawa kanonicznego w polskim porządku prawnym – zarys tematu. Wrocław 2018 rok.
3. J. Dudziak, Prawo kanoniczne – I. Normy ogólne, Tarnów 2002.
4. I. Grabowski, Prawo kanoniczne, wyd. 4, Warszawa 1949.
5. Deklaracja niepodległości państwa Izrael z dnia 14 maja 1948 roku.

ФІЛОСОФ ЕПІКУР В ЕЛІННІСТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Карпенко Андрій Олександрович
студент, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Ставнюк Віктор Володимирович
доктор історичних наук, професор, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3454

Для розуміння філософського вчення Епікура, однозначно важливим є розуміння ким був сам філософ: яке місце у суспільстві він займав, як жив, і чим володів. Із загальних фактів відомо нам, що народився Епікур у 342 році до Р.Х на Самосі у сім'ї Атенян. Повернувся на батьківщину він у віці 18 років, і вже у 32 роки заснував свою першу школу [6, с. 369].

У своєму заповіті Епікур згадує «будинок, що в Меліті» [6, с. 373]. Меліт, це один з центральних районів Атен. Тут базувалися важливі промислові будівлі а також маєтки багатих людей. Це вказує на високу вартість будинку та його елітність [1, с. 76].

Цицерон згадує що з Епікуром мешкали багаточисельні групи друзів («quantaque amicorum greges») (De Fin 1.65), а Діоген згадує принаймі 3 сім'ї що переїхали разом з філософом із Лампаску і мешкали у його Атенському будинку. Це означає що будинок був великий і достатньо просторий для великої кількості людей, і це ще не враховуючи рабів.

Ми знаємо, що філософ не викладав публічно, а за приватне викладання грошей в учнів не брав [1, с. 76]. Окрім цього, при описі життя Епікурійської спільноти, Цицерон зазначає що Епікур утримував групи друзів («tenuit amicorum greges») (De Fin 1.65), що натякає на те, що філософ окрім вчителя своїм учням, був ще й за патрона.

Однозначно у Епікура були раби. Точно ми знаємо лише про чотирьох з них: Міса, Нікія, Лікона та Федрію, яких він наказав відпустити у своєму заповіті [6, с. 374]. Але для утримання будинку, а тим паче великого приміського саду мали бути й інші раби.

Славновідомий же «Сад» Епікура знаходився не біля будинку а у предмісті. По-перше, бо сад та будинок у заповіті згадуються окремо. По-друге, Атени були сильно забудовані і іноді не вистачало місця навіть для 25 сантиметрового інтервалу між будинками, не те щоб для садку [5, с. 86]. По-третє, садок потребував іригації а річка знаходилася якраз за міськими стінами [2, с. 30].

Цицерон згадував, що Сад Епікура був ближчий до міста за Академію (De Fin 5.3). Це вказує на те, що Сад знаходився в районі Діпілону, головних атенських воріт. Така локація дуже логічна, адже задля слідкування за рослинами та деревами потрібне перманентне джерело води, а найближчою зеленою зоною до Міліту якраз таки було передмістя біля Діпілонських воріт - там проходила річка Ерідан від якої йшла необхідна іригація. Приблизна відстань від будинку Епікура до Саду була 0.9-2.2км, адже останній знаходився не ближче Діпілонських воріт, і не далі від Академії.

Сад був досить дорогим: Діоген зазначає, що сад він обійшовся Епікуру у 80 мін. Для порівняння, у 322 році до Р.Х заміська ділянка з будиночком вартувала 4.5 мін. [7, с. 472]. Просторий будинок у Міліті в середньому коштував від 30 мін. Щодо згаданих тих 4 рабів, то в період раннього еллінізму раб коштував від 3-5 мін [3, с. 306]. Себто це приблизно ще 16 мін, не враховуючи що були інші раби, які мали залишитися у власності задля нормального функціонування саду та будинку.

Таким чином Епікур мав майна мінімум на 2 таланти, не враховуючи грошей які би йшли на утримання будинку, саду, рабів та чисельної кількісті друзів з сім'ями, які постійно мешкали з ним.

Станом на 322 рік до Р.Х. 60% громадян володіли майном на кількість менше 20 мін (1\3 таланту) [4, с. 144], ще 35% громадян мали від 20 до 30 мін (1\2 таланту) майна [4, с. 147], і лише 5% мали у своєму розпорядженні більше 30 мін [4, с. 148].

Отже два таланти статку означають, що Епікур належав до 5% найбагатших Атенських громадян. Також він грав певну роль покровителя для своїх друзів, які до того ж були йому і за учнів, і за співмешканців. Все це вказує на заможне походження філософа, і на аристократичне положення у суспільстві.

Список джерел та літератури:

1. Wycherley R. E. The Garden of Epicurus / R. E. Wycherley // Classical Association of Canada. 1959. URL: https://www.jstor.org/stable/1086973
2. Carroll M. Earthly Paradises: Ancient Gardens in History and Archaeology. 2003. 144c.
3. Немировский А. И.,Уколова В. И., Ильинская Л. С. Античность: история и культура Т.2 – Москва: АО АСПЕКТ ПРЕСС, 1994. 384 с.
4. Jones A. M. The Social Structure of Athens in the Fourth Century / A. H. M. Jones // Wiley. 1955. URL: https://www.jstor.org/stable/2590983.
5. Carroll M. The Gardens of Greece from Homeric to Roman Times / Maureen Carroll // Journal of Garden History. 2012. URL: https://www.researchgate.net/profile/Maureen-Carroll-2/publication/261692874_The_Gardens_of_Greece_from_Homeric_to_Roman_Times/links/56c5fa5c08ae0d3b1b5fb3be/The-Gardens-of-Greece-from-Homeric-to-Roman-Times.pdf?origin=publication_detail
6. Диоген Л. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Пер. М. Гаспаров. Москва: "Мысль", 1986. 570 с.
7. Jevons F. B. Some Ancient Greek Pay-Bills / F. B. Jevons // Oxford University Press. 1896. URL: https://www.jstor.org/stable/2957399.

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ВІДНОСИНИ ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ У ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ

Михайлюк Віталій Павлович
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та археології, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ORCID: 0000-0002-8458-0617

Михайлюк Олена Ігорівна
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ORCID: 0000-0002-1014-3342

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3464

Вступ. Перші два десятиліття XXI ст. та наступні роки характеризувалися для України суттєвими змінами як у внутрішньому розвитку так і необхідністю перегляду пріоритетів та змісту взаємовідносин з багатьма країнами світового простору.

Насамперед, події 2014 р., анексія Криму та поява в східному регіоні України невизнаних «самопроголошених» утворень, та, особливо, військова російська агресія з лютого 2022 р., суттєво змінили внутрішнє становище в нашій державі, негативно вплинули на стабільне життя незалежної України.

У 2019 р. виникла ще одна проблема, що значно підірвала стабільне соціально-економічне життя населення всіх країн світу, в тому числі і українського – пандемія коронавірусу.

Ці головні проблеми доповнювалися і другорядними, які витікали з перших і також негативно впливали на сутність і характер всього внутрішнього життя в Україні, в тому числі на її міждержавні та міжнародні відносини.

Об’єктивно потребувала необхідність перебудова цих взаємин, пошук надійних союзників у боротьбі з агресією та іншими негараздами.

Серед тих країн, які підтримали Україну не тільки на дипломатичному рівні, але й надавали їй об’ємну допомогу в багатьох сферах, постала Канада.

Слід вказати, що традиційні дружні стосунки з Канадою були закріплені насамперед тим знаменним фактом, що ця країна першою з держав Заходу визнала 3 грудня 1991 р. незалежність та суверенітет України, зберігає і взаємо посилює ці позитивні відносини у цілому

комплексі доброзичливості, у всіх можливих сферах на сучасному етапі. Саме недавнє тридцятиріччя встановлення дипломатичних відносин дозволяє підвести визначені підсумки спільної діяльності двох держав у гуманітарній сфері.

Аналіз наукових досліджень та публікацій попередників. При підготовці, аналізу та узагальненні матеріалів статті-доповіді, автори спиралися на наукові доробки попередників. Це, насамперед, видання, що побачили світ у перші два десятиріччя XXI століття. Їх автори – О. Білоконь [1], П. Конон, А. Скребнєва [2], В. Макар [3], В. Михайлюк [4], Л. Шимко [5] започаткували розкриття загальних положень про становлення відносин між Україною та Канадою на сучасному етапі. Зміст наукових доробок дозволяє зробити висновок про існування власних поглядів авторів, які мають право на затвердження їх як визначених досягнень, проте вони носять у більшості своїй загальний характер про становлення нового типу міждержавних та міжнародних відносин між двома державами та їх народами.

Вивчення сутності та напрямків міждержавного і міжнародного спілкування України з Канадою у контексті підсумків тридцятиріччя його розвитку, аналіз і узагальнення та визначення на цій основі вагомих здобутків співробітництва у гуманітарній сфері, постають як **мета і завдання** обраної для дослідження проблеми.

Виклад основного матеріалу. Насамперед досліджена політико-правова основа співробітництва. Вона почала закладатися ще в перші роки після встановлення дипломатичних відносин між країнами та характеризувалася цілим рядом факторів, що суттєво впливали на вагу змісту тих чи інших політико-правових документів. Співробітництво в міжнародній та міждержавній системі взаємовідносин між Україною та Канадою у досліджуваний період базувалися на вироблених документах, якім передували зустрічі від найвищого рівня представництва до дискусій між представниками недержавних організацій.

Гуманітарний аспект співпраці між Україною та Канадою у широкому розумінні його змісту викладений у Спільній декларації про особливе партнерство між Україною та Канадою від 31 березня 1994 р. та Угоді про дружбу та співробітництво між державами від 24 жовтня 1994 р.

Відповідно до положень Спільної декларації, сторони пообіцяли «… розвивати тісні двосторонні відносини з широкого кола питань і в найкоротші строки визначити шляхи, якими вони реалізують своє особливе партнерство. З цією метою вони створять найсприятливіші умови для прискорення розвитку контактів у всіх відповідних галузях» [6]. Безпосередньо гуманітарних відносин стосувалися і статті 13-15 Угоди про дружбу та співробітництво. Особливий наголос

був зроблений на двосторонньому співробітництві «… між освітніми, архівними, культурними, творчими та спортивними організаціями двох країн, а також між асоціаціями і товариствами в цих галузях, … між громадянами, установами та організаціями, … між політичними .партіями, профспілками, фондами, школами та вищими учбовими закладами, організаціями по захисту прав людини, релігійними, жіночими та молодіжними організаціями, екологічними та іншими асоціаціями, …між областями України та провінціями і територіями Канади, а також на регіональному та муніципальному рівнях» [7].

Ці положення були втілені в Дорожній карті відносин. Зокрема, перший напрям наголошував, що «… демократія є головна гарантія безпеки, процвітання та свободи, має ґрунтуватися на принципі верховенства права та підтримуватися належне управління». Реалізація в цілому Дорожньої карти передбачала важливість втілення та розвитку двосторонніх відносин як на міждержавному так і на рівні відносин між народами Канади та України. Тобто, визначалися правомірними як політико-правові документи, що приймалися на зустрічах та переговорах керівників країн, інших офіційних посадовців, так і документи різного гатунку щодо співробітництва між окремими провінціями Канади та областями і містами України. Наголошувалося, що Україна та Канада продовжуватиме сприяти міжособистісним зв'язкам на двосторонній основі в галузях культури, освіти, спорту та професійні обміни, особливо для молоді. Обидві держави планували працювати над укладенням Угоди про молодіжний обмін, продовжувати просувати пряму рекламу контактів між їхніми неурядовими організаціями, у тому числі різного гуманітарного спрямування. Канада привітала створення Генерального консульства України в Едмонтоні (Альберта) як свідчення про зростання двосторонніх зв'язків між своїми народами [8].

Ґрунтовним і актуальним виступає один з головних пріоритетів гуманітарного співробітництва – охорона здоров'я. Стосовно партнерства в охороні здоров'я з боку України розпочалася пропаганда здорового способу життя, особливо серед молоді. Пріоритетом спільного проекту «Молодь за здоров'я» у дії поєтали сприяння розвитку міжгалузевої моделі пропаганди здорового способу життя серед молоді; зосередження уваги молоді на профілактиці СНІДу, боротьбі з палінням, вживанням алкоголю та наркотиків. Даний проект здійснюється у таких напрямках діяльності, як: взаємодія з Міністерством у справах сім'ї та молоді, Міністерством охорони здоров'я, інформаційним центром пропаганди здорового способу життя, Молодіжним ресурсним центром спільно з представниками ЮНІСЕФ, ВООЗ та молоддю на основі реалізації сертифікатних програм, тематичних пакетів та інтегрованого навчального плану з охорони здоров'я, тренінги при впровадженні цих заходів.

У проекті беруть участь відповідні урядові інституції та міські адміністрації Канади та України, центри пропаганди здорового способу життя, університети, а також й на рівні співпраці українських неурядових організацій з відповідними організаціями у канадських провінціях. Характерним прикладом є підписаний Меморандум з провінцією Онтаріо [9].

Визначальним напрямком гуманітарного співробітництва України та Канади виступає співпраця у сфері освіти. Канадський уряд та неурядові організації сприяють розвитку освіти України через проведення грантових семінарів і тренінгів для викладачів освітніх закладів, через запровадження обмінів для студентів, учнів та викладачів освітніх закладів. Характерним прикладом виступає співпраця викладачів-істориків закладу вищої освіти «Подільський державний університет». У другому десятилітті XXI століття науково-педагогічні працівники цього ЗВО організували плідний взаємо обмін дистанційного читання лекцій з актуальних проблем української історії.

Свої здобутки має співробітництво і у суто культурному просторі гуманітарної сфери взаємовідносин. У цій сфері простежується тенденція вдалого поєднання комерційної складової процесу з процесами виховання, навчання, розширення та збагачення культурного світобачення тощо. Характерним прикладом слугує розвій культурної співпраці у період зі зламу першого та другого десятиліть XXI ст. Він розпочався з підписання в липні 2019 р. Угоди про спільне виробництво аудіовізуальних творів. Проте невдовзі вона не тільки відкрила українським митцям канадський ринок, а спромоглася народити між нашими країнами цілу низку культурних програм обміну, стажувань та можливостей навчання.

Суттєву роль у розвитку гуманітарного співробітництва відіграє українська діаспора в Канаді, що налічує більш ніж 1,2 млн. українців, та піклування про неї Канадського уряду. У 2021-2022 рр. ним було прийнято цілий ряд важливих рішень щодо: 1) допомоги та зменшення штучних перепон та поліпшення для працевлаштування українців; 2) набуття представниками молоді нового правового та економічного статусу помешкання громадян; 3) урядові кола більше уваги приділяють розвитку багатоаспектної системи українських громадських, культурних, наукових, дослідницьких установ та організацій. Серед останніх – село-спадщина української культури, поблизу м. Едмонтон, провінція Альберта; Канадський інститут українських студій, м. Едмонтон, провінція Альберта відділення Інституту є в м. Торонто; Український центр засобів і розвитку при коледжі Гранта МакЕвана, м. Едмонтон, провінція Альберта; Українсько-Канадський Архів-Музей Альберти, м. Едмонтон, провінція Альберта; Український музей Канади, м. Саскатун, провінція Саскачеван, відділення музею є в м. Торонто;

Український культурно-навчальний центр «Осередок», м. Вінніпег, провінція Манітоба; Колегія Святого Андрія у Вінніпезі при Манітобському університеті; Сад скульптур Лео Мола, м. Вінніпег, провінція Манітоба; Музей Ліги Українських Католицьких Жінок Канади Торонтонської Епархії, м. Торонто; Інститут святого Володимира, м. Торонто; Українсько-Канадський Дослідчо-Документаційний Центр, м. Торонто; Український дослідницький інститут, м. Торонто; та ще більше десятку аналогічних установ по всій Канаді [10].

Новим напрямком реалізації співробітництва в гуманітарній сфері постала реалізація домовленостей між двома державами, що стосуються мобільності українців. 21 квітня 2021 р. на рівні міністрів закордонних та внутрішніх справ обох країн були досягнуті угоди про розширення мобільності населення та створена відповідна робоча група. Підсумком майже півторарічної роботи групи було вирішено широкий спектр питань у сфері міграції. Серед найважливіших серед них постають: значне спрощення та сприяння мобільності ковідних після скасування країнами обмежень; розширення зміненої та доповненої інформації для трудової міграції. Протягом останнього часу спостерігається значне поліпшення можливостей для мобільності молоді обох країн; суттєво зріс пропорційний обмін управлінців з цього напрямку міграції. Відмічається, зокрема, поліпшення з обох сторін контролю кордону, оформлення та видачі паспортних документів, здійснення контролю в питаннях громадянства та міграції, в тому числі і протидії нелегальній міграції [11]. Особливого значення це набуло після 24 лютого 2022 р.

Замість висновків. У викладеній статті-доповіді висвітлені лише окремі аспекти багатогранного співробітництва України та Канади у багатогранному міжнародному й міждержавному співробітництві в гуманітарній сфері. Проте саме наведені приклади свідчать про постійно наступальний і прогресивний характер цього процесу.

Література:

1. Бєлокос О. Україна – Канада: особливе партнерство у динамічному світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrslovo.net/ukraine/ukraine-and.
2. Конон Н.Є., Скребнєва А.В. Українсько-канадські відносини: сучасний стан та перспективи розвитку // Грані. – № 2 (130) лютий 2016. – С. 27-32.
3. Макар В. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток, перспективи динаміки: монографія/за заг. Літ. Ред.. Ряднова В.П. Чернівці: ЧНУ, 2020. 495 с.

4. Михайлюк В. В., Михайлюк В. П. Українсько-Канадське співробітництво: пріоритети XXI століття//Вісник Східноукраїнського аціонального університету імені Володимира Даля. Сєвєродонецьек, 2018. № 5 (246) С. 46-54.
5. Шимко Л. Нові відносини Канади з Україною: один крок уперед, два кроки – назад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://day.kyiv.ua/uk/article/svitovi-dyskusiyi/novividnosyny-kanady-z-ukrayinoyu.
6. Спільна декларація про особливе партнерство між Україною та Канадою від 31 березня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_002#Text.
7. Угода про дружбу та співробітництво між Канадою та Україною від 24 жовтня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_009#Text
8. Пріоритети українсько-канадських відносин (Дорожня карта) [Електронний ресурс] // http: www.canadainternational.gc.ca/ukraine/ bilateral_relations_bilaterales/canada_ukraine.aspx?lang=ukr
9. МОЗ України та Уряд провінції Онтаріо об'єднали зусилля задля поліпшення охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.fin.org.ua/news/1279816
10. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Канадою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pdnr.ru/a21189.html
11. Україна та Канада посилюють співпрацю у сфері мобільності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/ukrayina-ta-kanada-posilyuyut-spivpracyu-u-sferi-mobilnosti.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Dana Lukiian HUMAN RIGHTS
IN THE CONDITIONS OF WAR.…….3

Колесниченко Нікіта Олегович ВИМОГИ НОРМОТВОРЧОЇ
ТЕХНІКИ ПРИ ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ ПРАВОВИХ
АКТІВ : ПРИКЛАД ПОЛЬЩІ.…….5

Оприсько Захарій Тарасович МІСЦЕ ДЕРЖАВИ
В КОНЦЕПЦІЇ ЛІБЕРТАРІАНСТВА.…….9

Федущак-Паславська Ганна Михайлівна
РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ СУВЕРЕНІТЕТУ В УКРАЇНІ XVII СТ…….12

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

Mariia Mamchenko, Svitlana Mamchenko, Anna Starosta
INTERNATIONAL EXPERIENCE OF USING MEDIATION
TO RESOLVE CIVIL DISPUTES AND PROSPECTS FOR THE
DEVELOPMENT OF THE MEDIATION INSTITUTE IN UKRAINE.…….14

Азаренко Тетяна Ігорівна ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП
ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ…….19

Буличев Андрій Олегович, Грущенко Олена Анатоліївна,
Буличева Наталія Анатоліївна ЗАГРОЗИ ТА НЕБЕЗПЕКИ,
ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ
І ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД, ШЛЯХИ ЇХ УСУНЕННЯ…….22

Євтушенко Ю.І. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ
СУТНОСТІ МАЙНОВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ…….25

Заєць Роман Богданович ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ АФРИКИ…….29

Іванько Ілля Петрович ІНСТИТУТ КОНТРАСИГНУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ…….34

Іванюк Руслан ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ / OBSERVANCE OF HUMAN RIGHTS IN THE CONDITIONS OF ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE…….38

Кравцова Зоріна Сергіївна ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕЛІ МЕХАНІЗМУ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ…….40

Лепко Єлизавета Сергіївна ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ…….44

Саадулаєв Анзор Ібрагімович ДІЯЛЬНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У РОЗГЯДІ СПРАВ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ…….49

Сіваш Олена Михайлівна МИТНІ ТА ФІСКАЛЬНІ ПРИВІЛЕЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ І ДИПЛОМАТИЧНИХ АГЕНТІВ…….52

Сурілова Анастасія Олегівна ЛОГІСТИКА ПОРТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ…….57

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення

Баша Вікторія Олександрівна СТРАТЕГІЯ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ТА ІНТЕРЕСУ КОРПОРАЦІЇ…….61

Буханевич Анастасія Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ……65

Гузій Оксана Володимирівна РОЗІРВАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ УПРАВЛІННЯ БАГАТОКВАРТИРНИМ БУДИНКОМ…….69

Дубчак Олеся Еміліанівна ПРАВОВІ АСПЕКТИ ШЛЮБУ ІЗ ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ……72

Парайко Микола Ілліч ВІДМІННОСТІ МІЖ РОЗІРВАННЯМ ШЛЮБУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ І СУДОВОМУ ПОРЯДКУ……74

Савліва Наталія Олександрівна ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ…….79

Шпак Максим Володимирович ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЇХ РОЗВИТКУ…….82

Яновицька Галина Богданівна ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ І ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ…….87

Ясинок Дмитро Миколайович ДІЄВІСТЬ МЕХАНІЗМУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ…….89

Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура

Баранчук Василь Васильович ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….94

Поклад Василь Іванович ПРО БАЗОВИЙ ЗАКОН ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ……98

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

Овсійчук Ольга Геннадіївна ЗАСТОСУВАННЯ НЕЦІНОВИХ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ПРИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ…….102

Станіславський Валерій Петрович ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ…….104

Федуняк Ігор Осипович ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ТУРИЗМІ……...107

Цеберський Володимир Віталійович ПРОБЛЕМИ СУБСИДІАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ…….109

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Бордюк Христина Михайлівна ЗАСАДНИЧІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ…….…….112

Історія становлення української державності

Адобаш Віктор Вікторович ВПЛИВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС У ШКОЛАХ ДОБИ «ПЕРЕБУДОВА»…….115

Фастовець Юлія Валентинівна ВПЛИВ РКП(Б) НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНИХ……...117

Історія країн світу та міжнародні відносини

Ворович Анна Дмитрівна PRAWO KANONICZNE I ŻYDOWSKIE…….122

Карпенко Андрій Олександрович ФІЛОСОФ ЕПІКУР
В ЕЛІННІСТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ…….124

Михайлюк Віталій Павлович, Михайлюк Олена Ігорівна
УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ВІДНОСИНИ ПОЧАТКУ
ХХІ СТОЛІТТЯ У ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ…….127

Наукове видання

«Актуальні дослідження правової та історичної науки»
Рік заснування – 2018

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 23.11.2022
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net